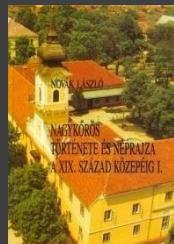
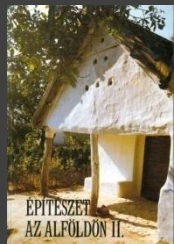
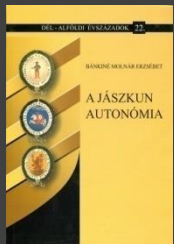
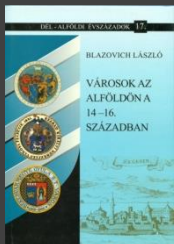
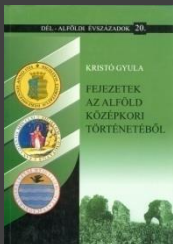
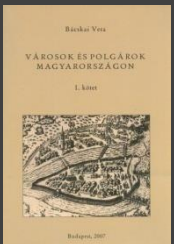
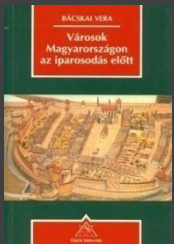
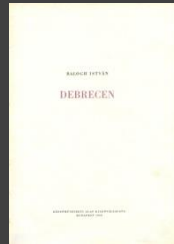
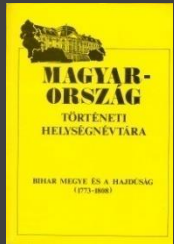
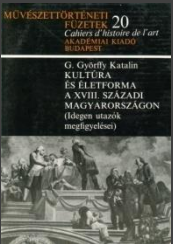
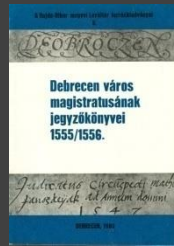
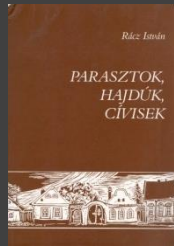
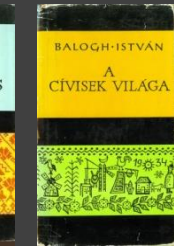
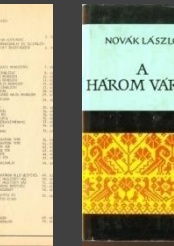
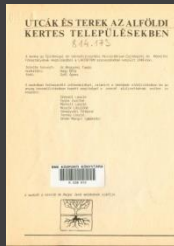
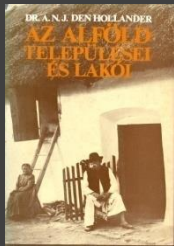
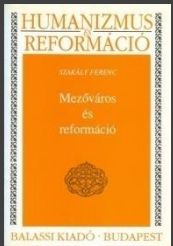
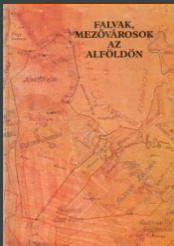
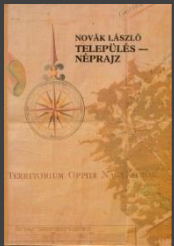
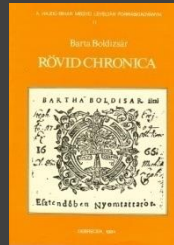
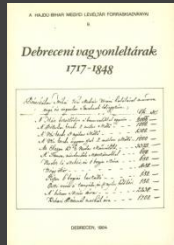
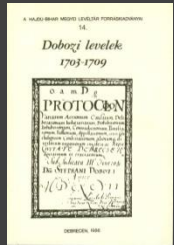
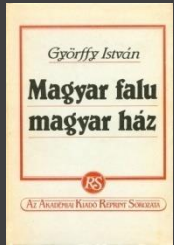
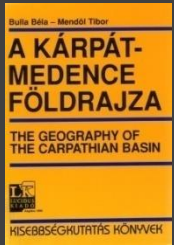
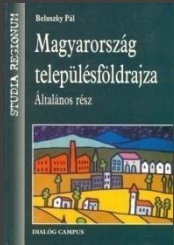
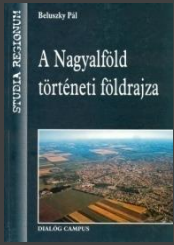

VÁROSI SÉTÁK

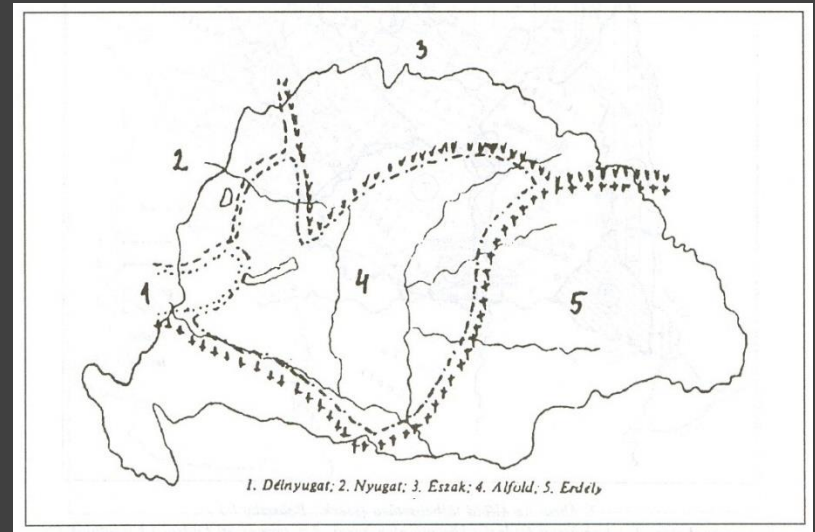
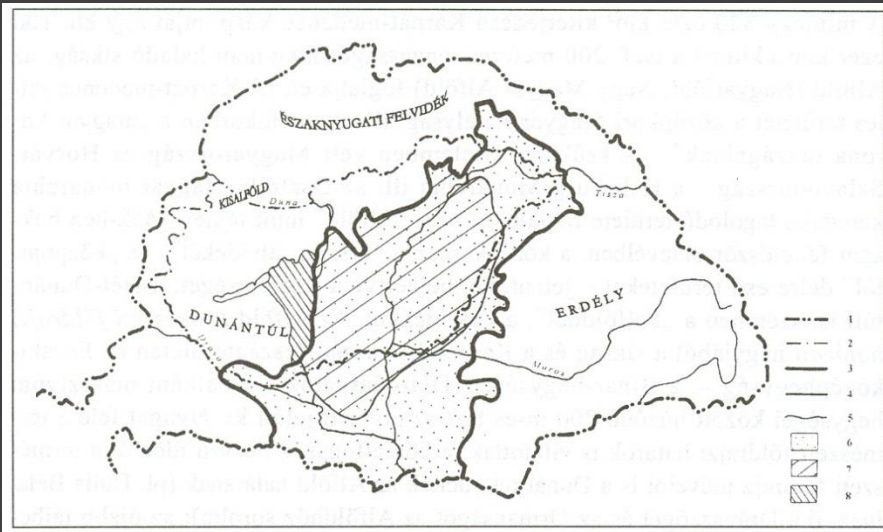
AZ ALFÖLDI MEZŐVÁROSOK

Rabb Péter PhD 2010

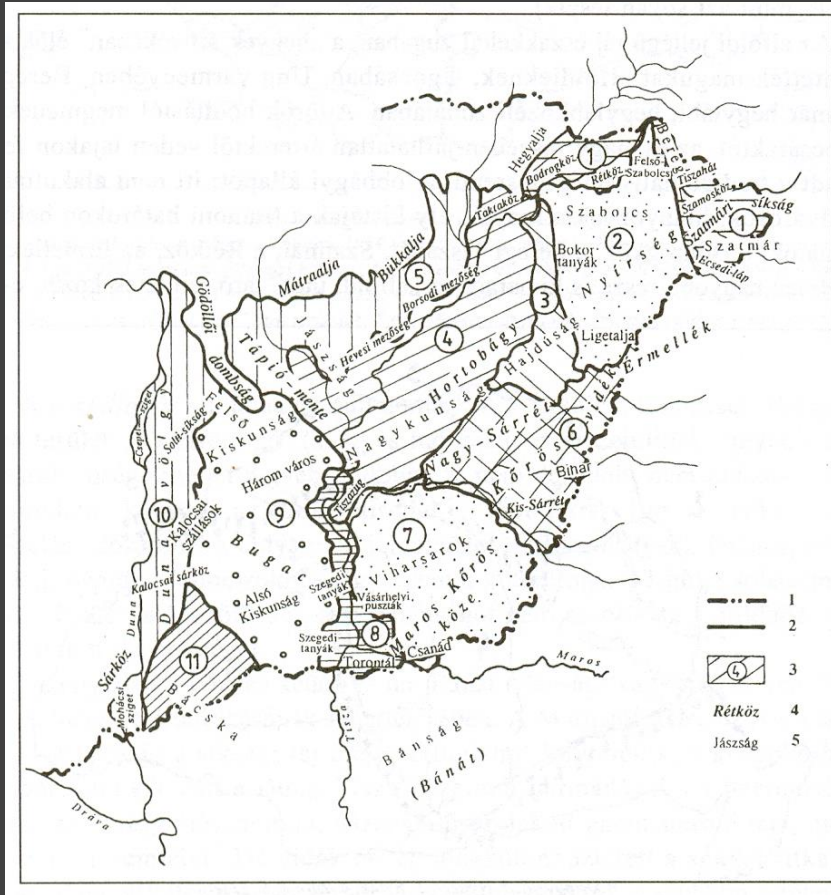

AZ ALFÖLD HATÁRAI (forrás: Beluszky, 2001.)

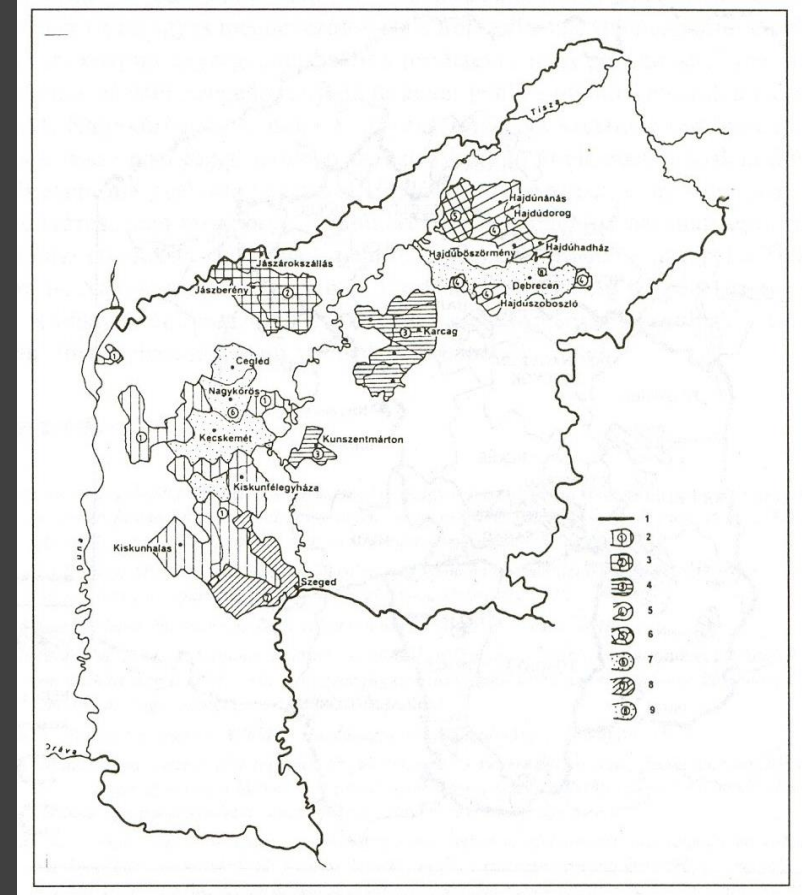
1. országhatár 1914-ben, 2. trianoni határ, 3. az Alföld természetes földrajzi határai, 4. esetenként az Alföldhöz sorolt területek határai 5. Fontosabb folyók, 6. az Alföld szűkebb értelemben vett területe 7. Az alföldi úton járó területek, 8. esetenként az Alföld természeti tájához sorolt területek

AZ ALFÖLD BEOSZTÁSA

AZ ALFÖLD TÁJBEOSZTÁSA

1. országhatár, 2. természetes földrajzi középtájak határai, 3. természetes földrajzi középtájak: (1. Felső-Tiszavidék, 2. Nyírség, 3. Hajdúság, 4. Közép-Tiszavidék, 5. Észak-alföldi hordalékkúpsíkság, 6. Kőrösvidék, 7. Kőrös-Maros köze, 8. Alsó-Tiszavidék, 9. Duna-Tisza közti hátság, 10. Dunamenti síkság, 11. Bácskai Lössös hátság), 4. természeti tájak, 5. történelmi-néprajzi tájak

KÖZJOGI HARTÁROKKAL RENDELKEZŐ TÖRTÉNETI TÁJAK

1. Az Alföld törzsterületének határai, 2-9. közigazgatási egységek: 1. Kiskunság, 2. Jászság, 3. Nagykunság, 4. Hajdúság, 5. a Hajdúságból kivált Polgár, 6. a Három Város (Cegléd, Kecskemét, Nagykőrös), 7. Szeged szabad királyi város, 8. Debrecen szabad királyi város

TÁPLÁLKOZÁS-KONFLIKTUS

Antik:

művelt termőföldek
vegetáriánus eszme
zömmel növényi táplálék
kiegészítő állati fehérje
olaj, bor
mértéktartás

Barbár:

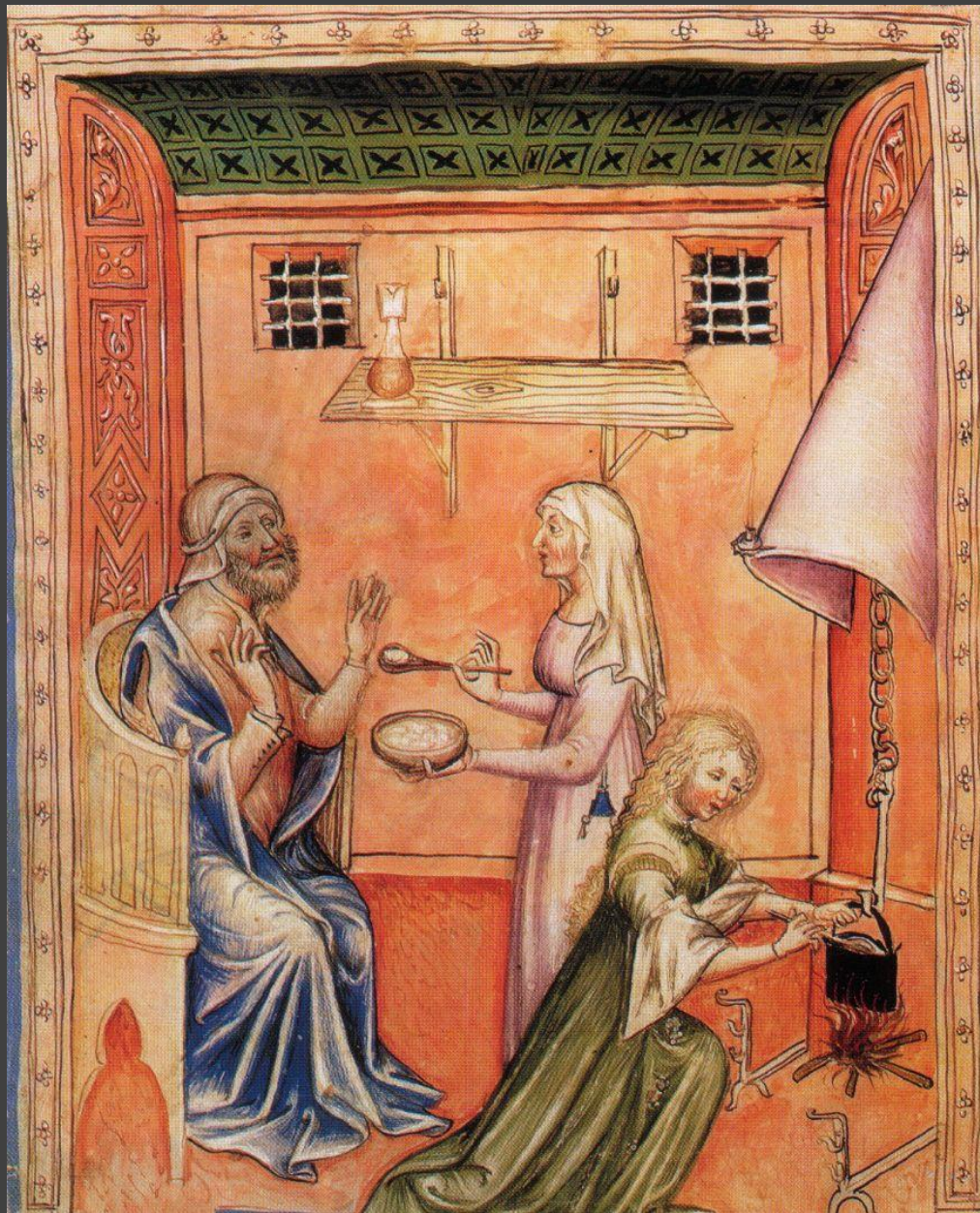
erdőségek
a húsfogyasztás az erő jele
sertéshús
kásafélék
Sör
mértéktelenség

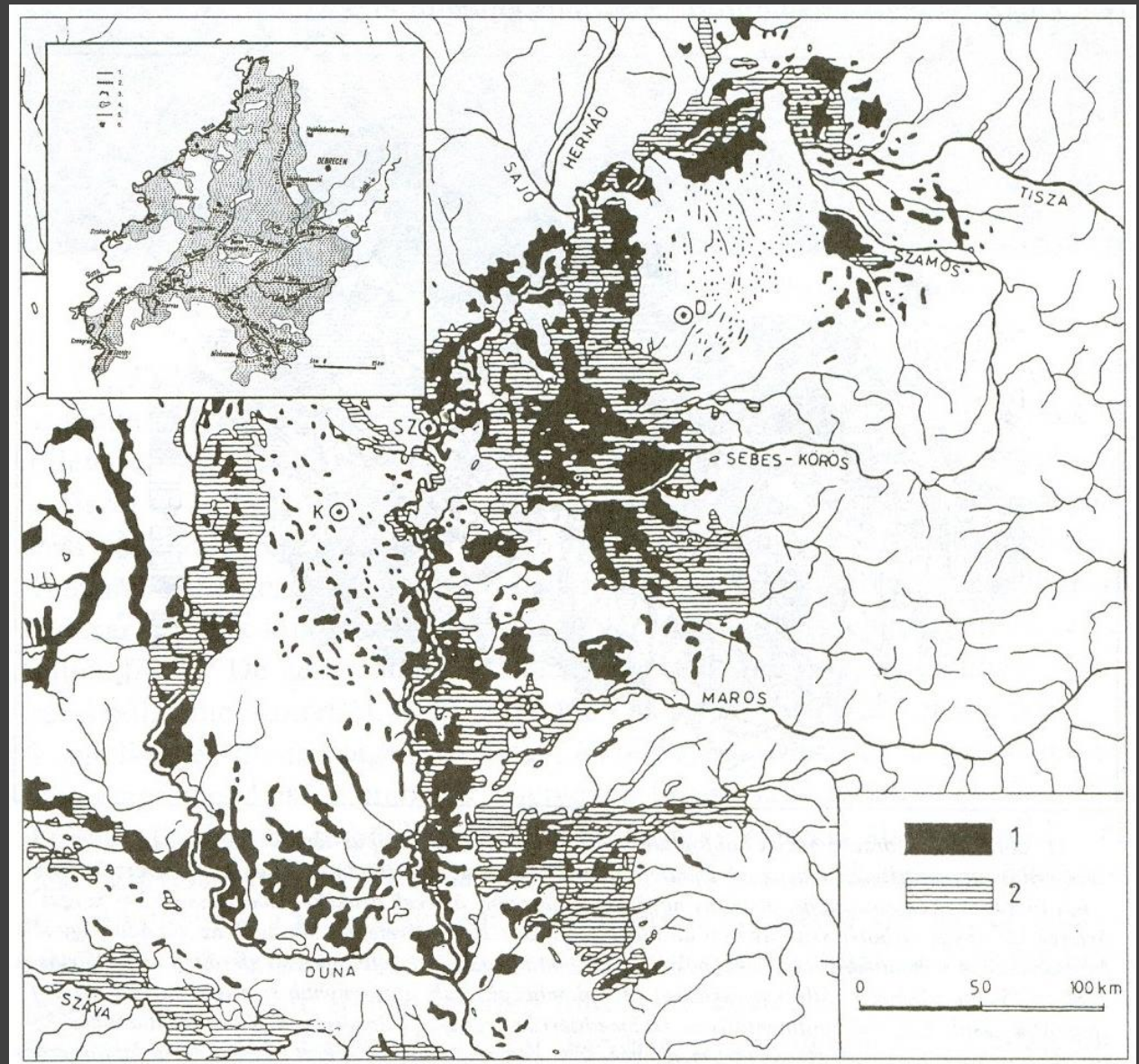
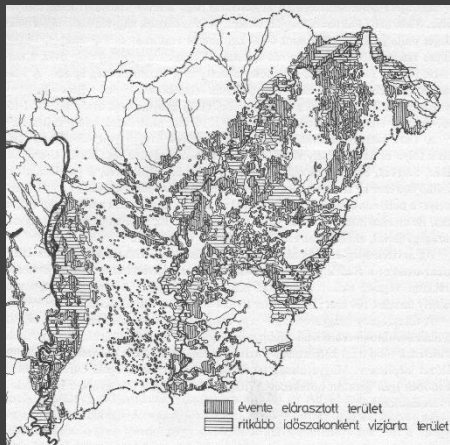
közvetítő: kereszténység

Saehrímnir

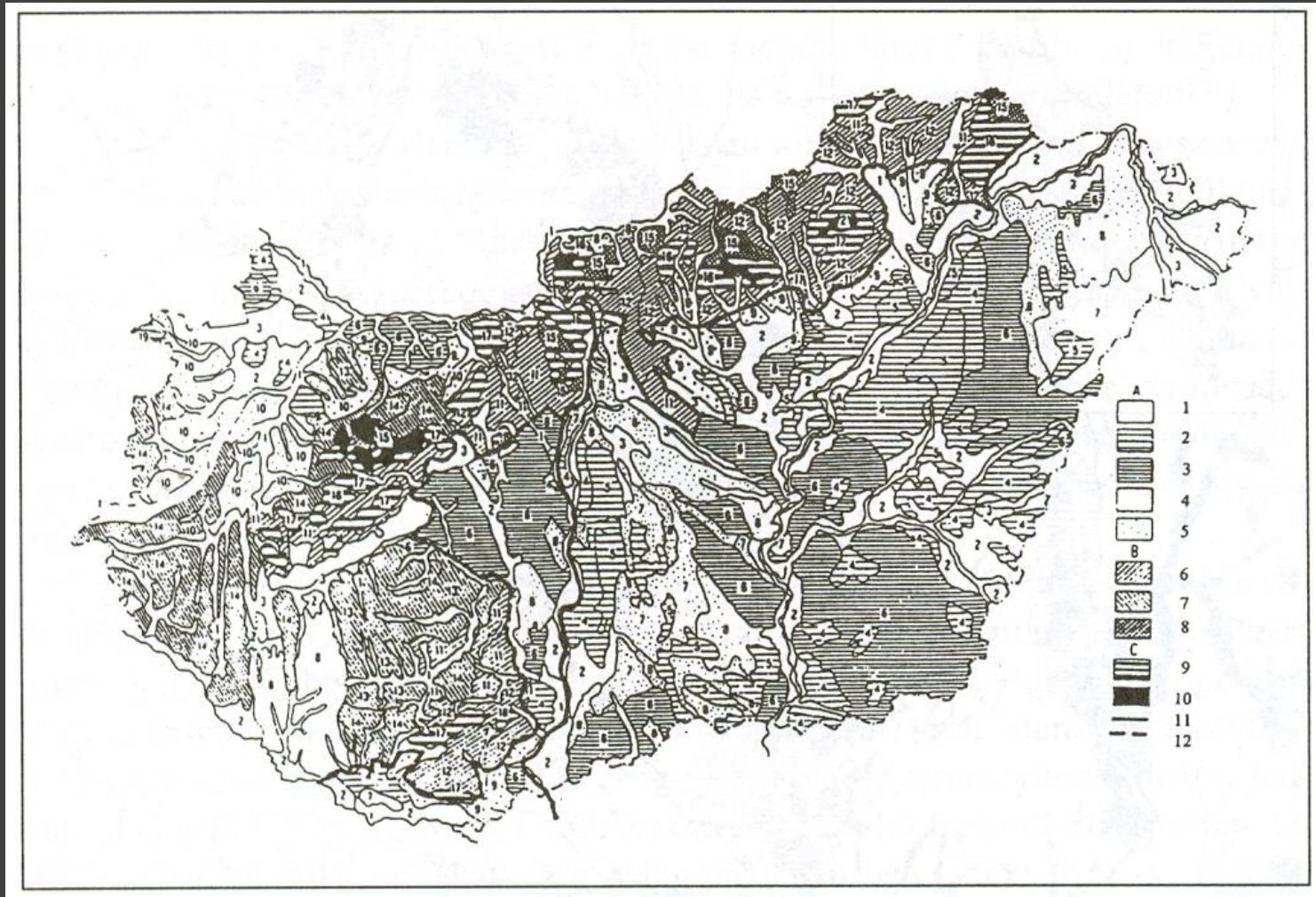

AZ ALFÖLD VÍZRAJZI KÉPE AZ ÁRMENTESÍTÉSEK ELŐTT (forrás: Beluszky 2001.)

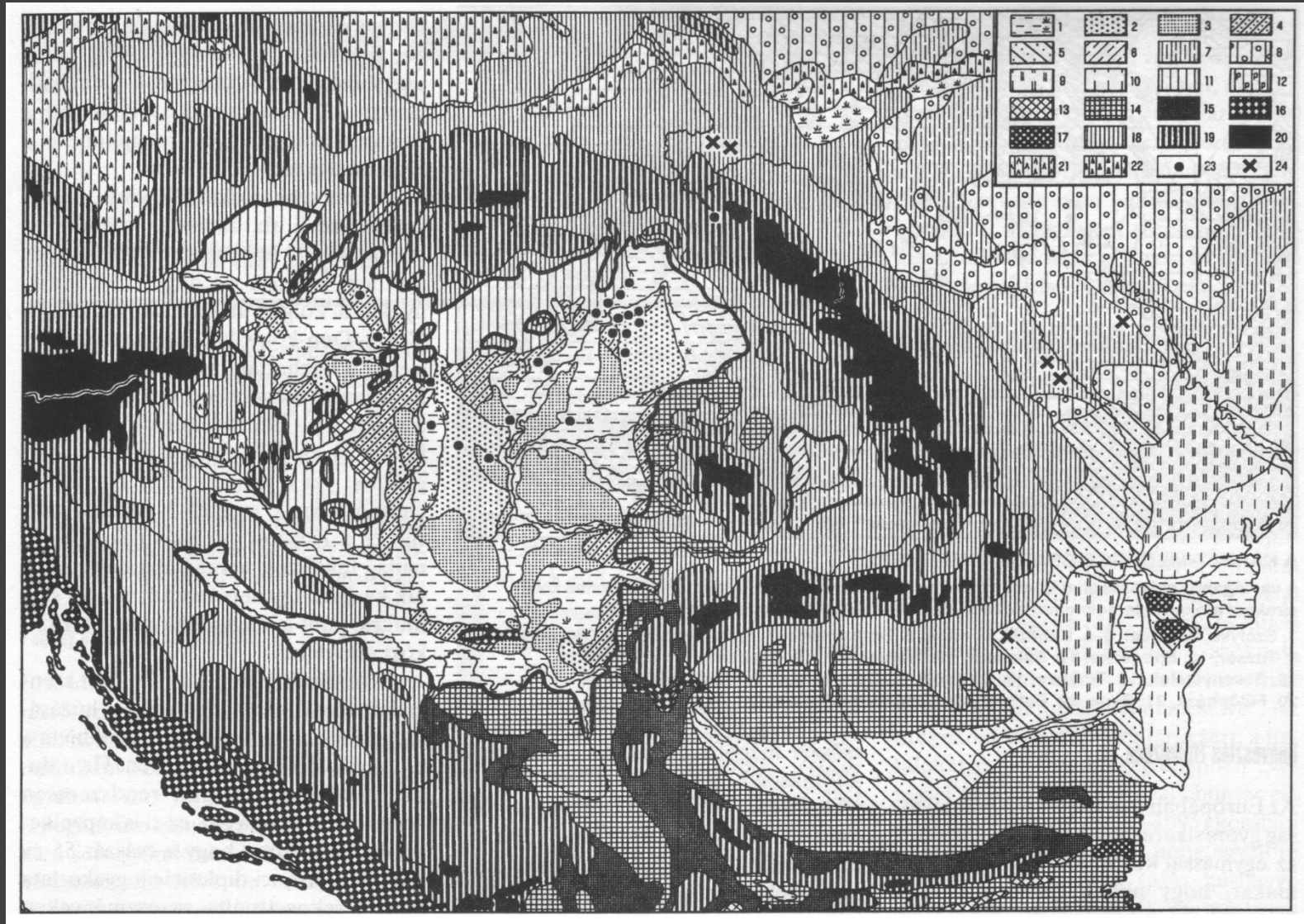
A MAI ORSZÁGTERÜLET HONFOGLALÁS-KORI TÁJTÍPUS-TÉRKÉPE

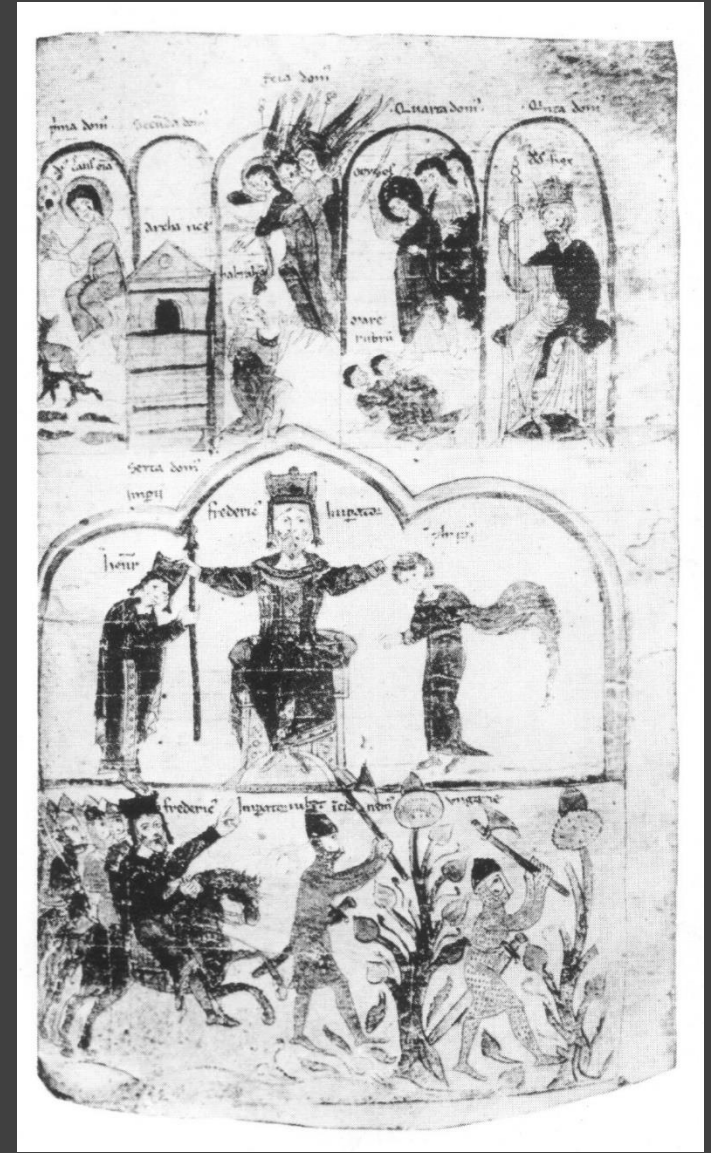
A. erdős-sztyepp síkság, magasabb szinteken élénk mezőgazdasági hasznosítással:

1. ligetes-lápos **alacsony árterek** gyakori vízborítással, 2. **magas árterek** időszakos vízborítással, nyáron legeltetés,
3. **lőszös-ármentes síkságok** állandó-, vagy téli szállásokkal, 4. **homokos hordalékkúpok** ritkább lakossággal, 5. **alföld-peremi síkságok** az erdőirtások helyén földműveléssel és állattenyésztéssel

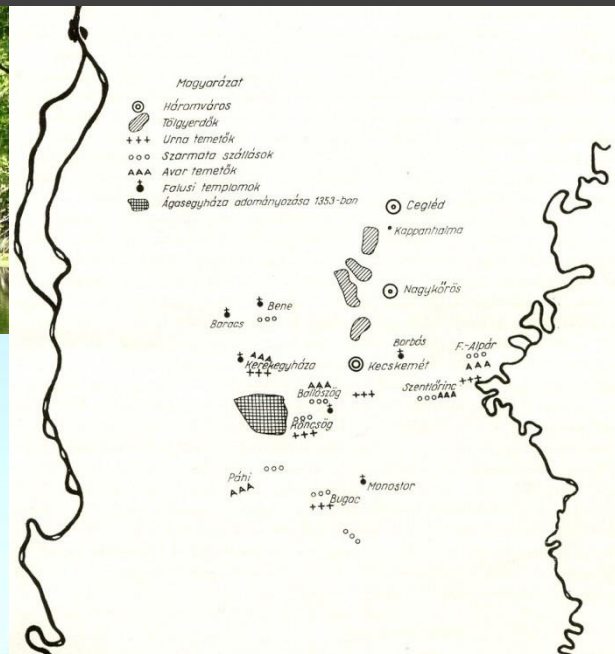
ERDŐK A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

AZ ERDŐK EMLÉKE A TÖRTÉNETI IRODALOMBAN

AZ ERDŐK EMLÉKE A HÁROM VÁROS TERÜLETÉN

TÖLGYESEK:

Pálfája
Kis- és Nagykalapos
Tortyogó
Nagyverebes
Kisgólyás
Talfája

Egyes fák:

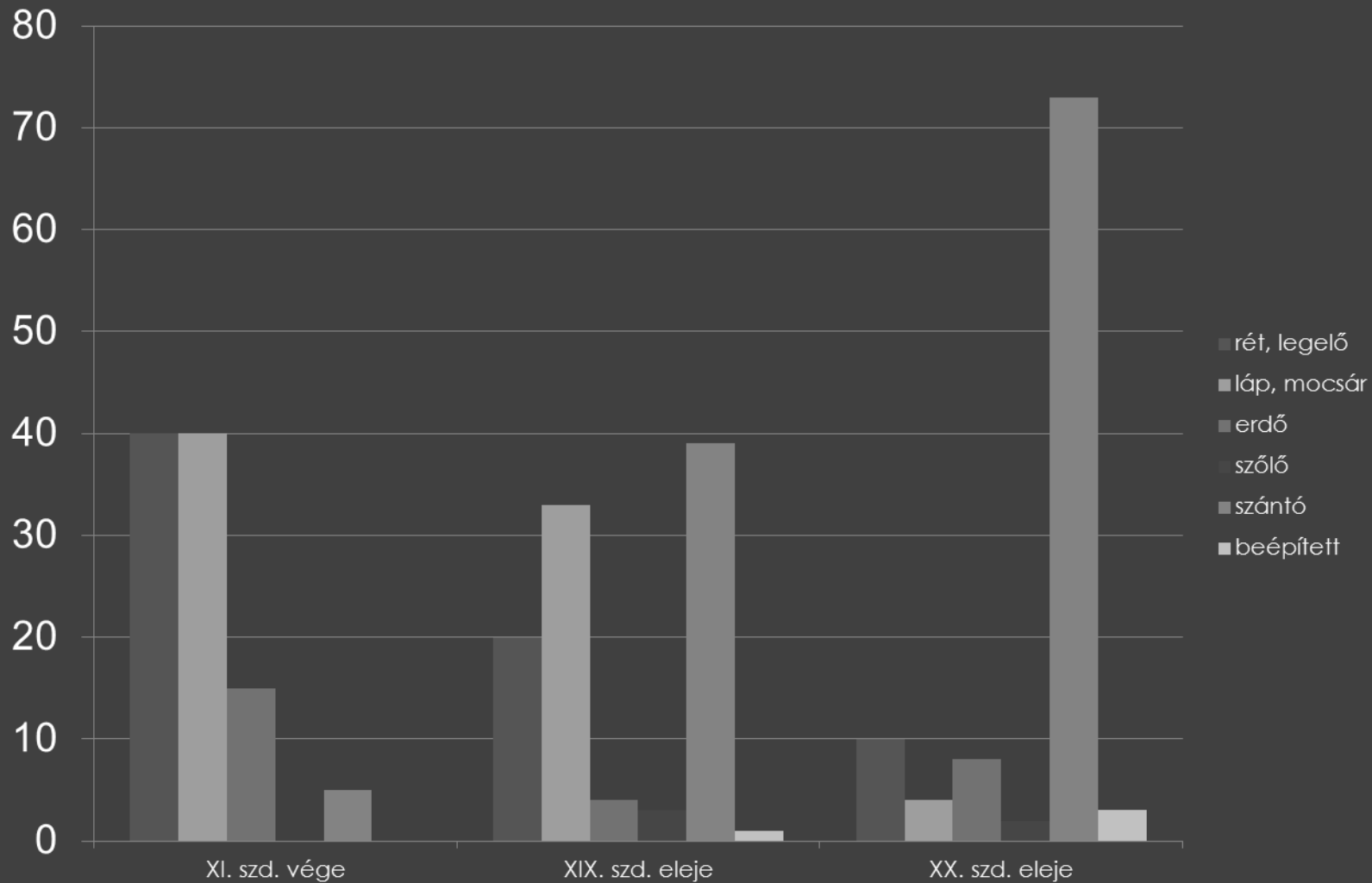
Basafa, Basafája
Farkas makkfa
Tergenyei fa
Csonkamakkfa
Oláh makkfa

Tölgy falunév Nyárkútrét
Területén

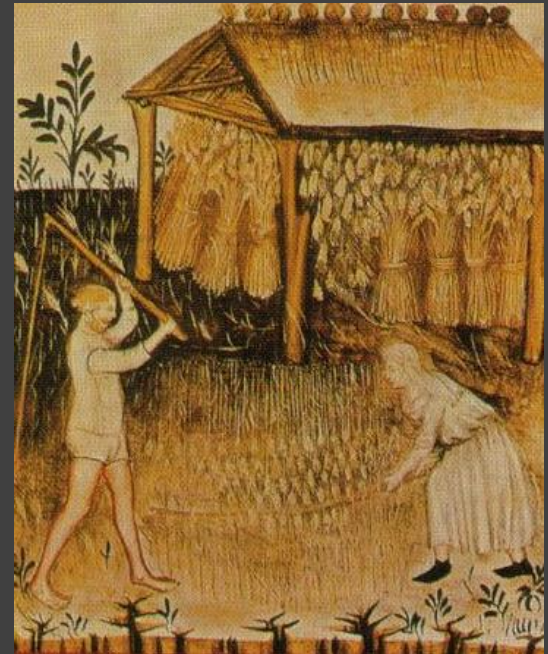
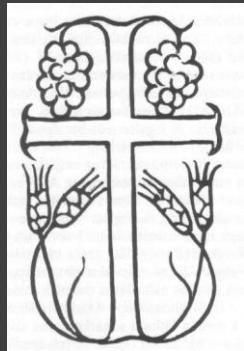
KŐRISFA

AZ ALFÖLD FÖLDHASZNÁLATÁNAK SZERKEZETE (forrás: Beluszky, 2001.50.o.)

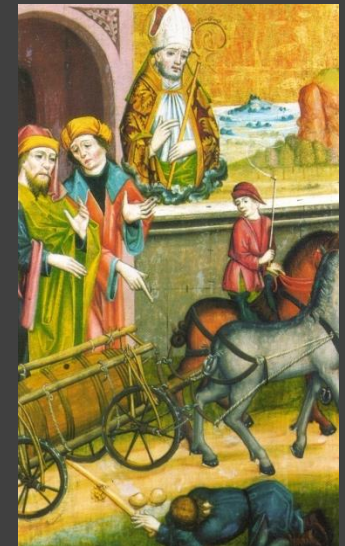
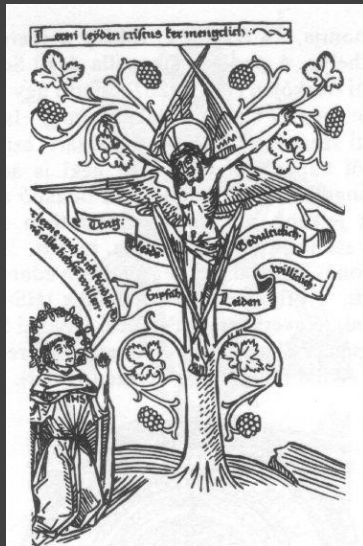
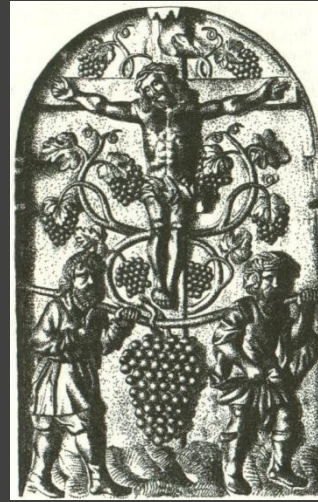
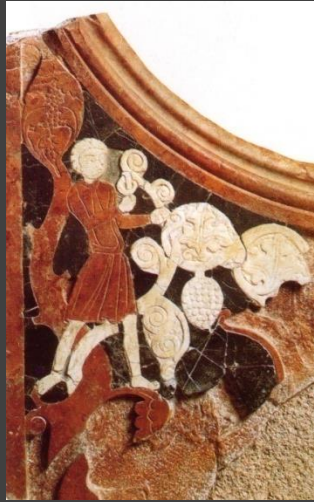

NÖVÉNYTERMESZTÉS

Árpa, köles, rozs
Durumbúza,
Tavaszi búza

SZŐLŐ ÉS BOR

ÁLLATTENYÉSZTÉS

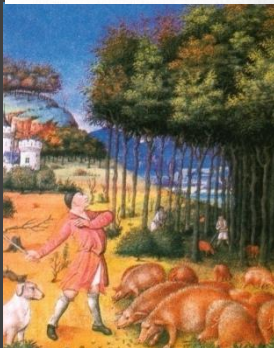
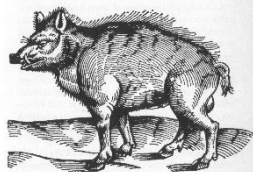
Háziszárnyas
Háziemlős

2 %

98 %, ebből:

szarvasmarha
kiskérődzők
sertés
ló
egyéb

45 %
19 %
18 %
11 %
7 %

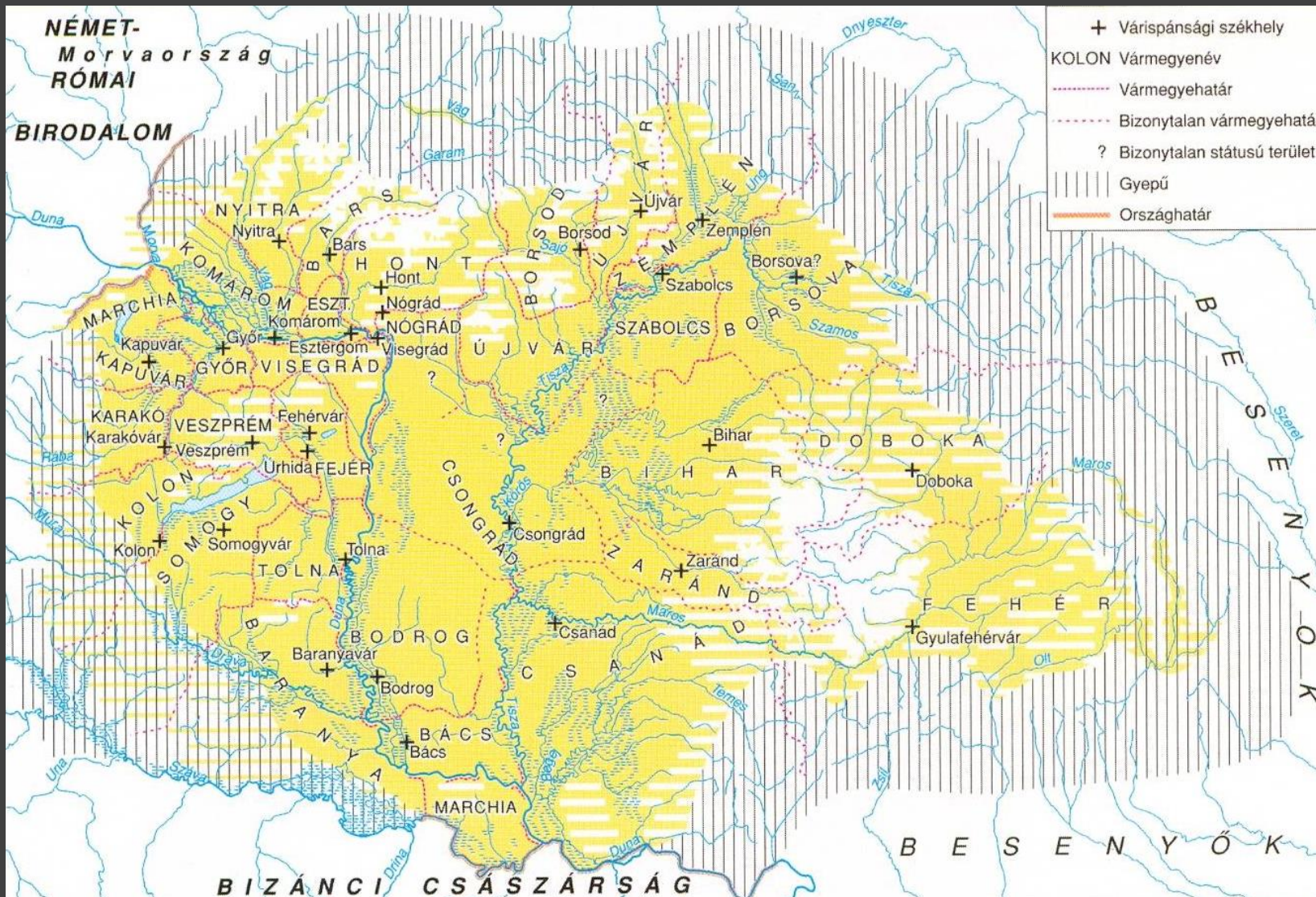

VÁRMEGYE- ÉS EGYHÁZMEGYE-SZERVEZET
Szent István uralkodása végén

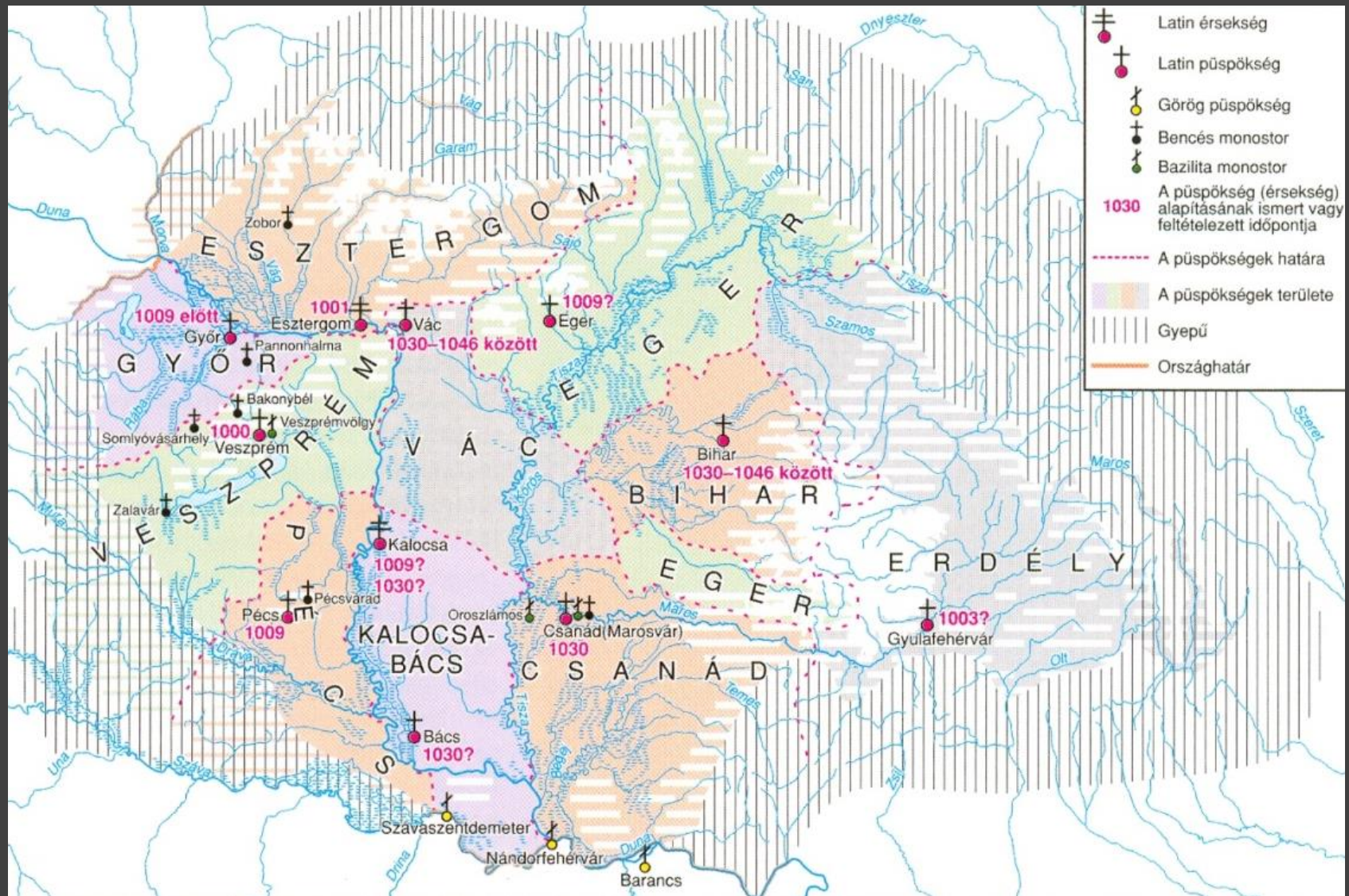
- Bars vármegyeszékhely
- VAS vármegye határa és neve
- GYÖR egyházmegye határa és neve
- jeruzsálemi és római zarándokút (strata Ungarorum)

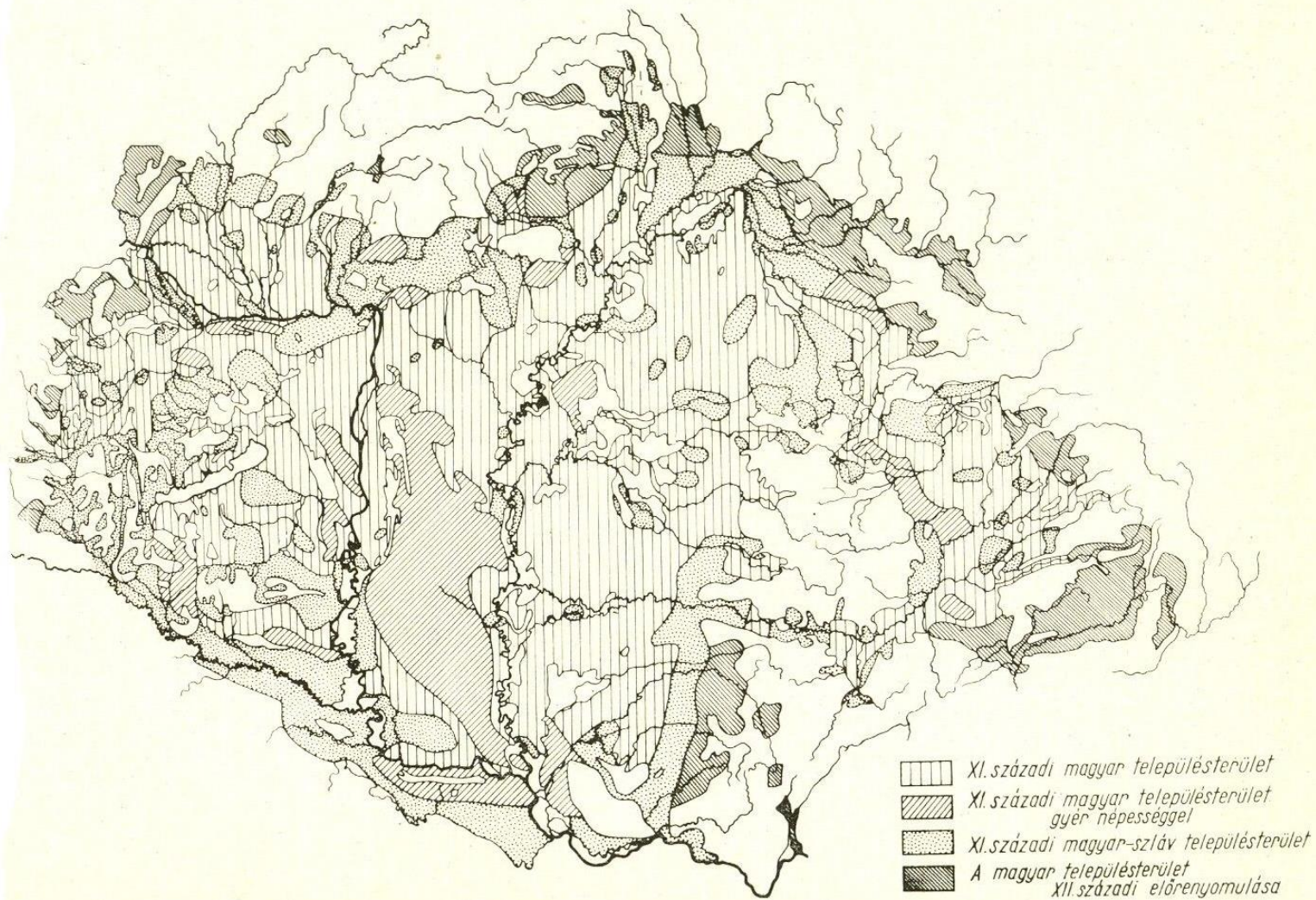
A KÖZIGAZGATÁS KIÉPÍTÉSE – AZ ELSŐ ISPÁNSÁGOK

AZ EGYHÁZSZERVEZET KIÉPÍTÉSE – AZ ELSŐ PÜSPÖKSÉGEK

A KÁRPÁT-MEDENCE BENÉPESÜLÉSE

A TELEPÜLÉSTERÜLET BŐVÜLÉSE BIHAR MEGYE PÉLDÁJÁN

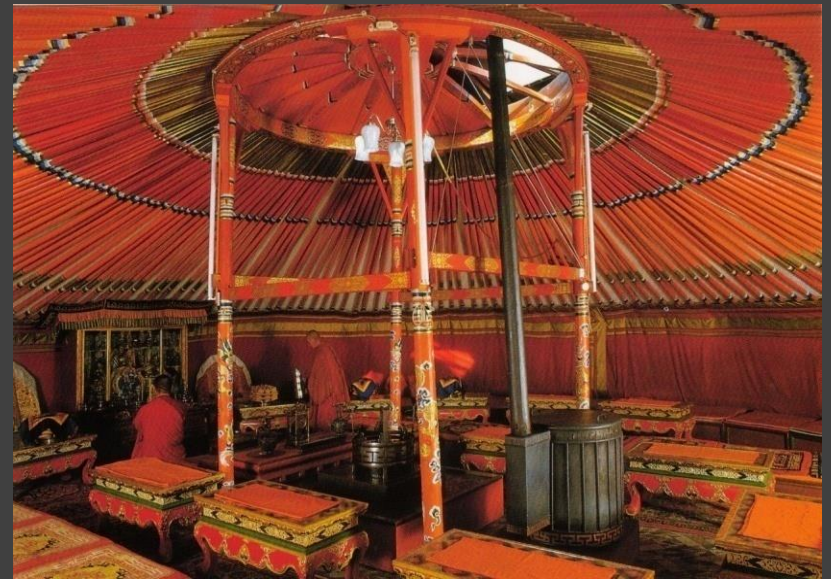
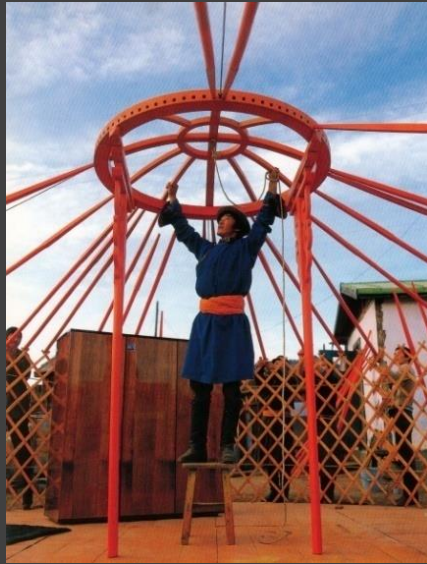
MONOSTOROK A DÉL-ALFÖLDÖN A XI-XII. SZÁZADBAN

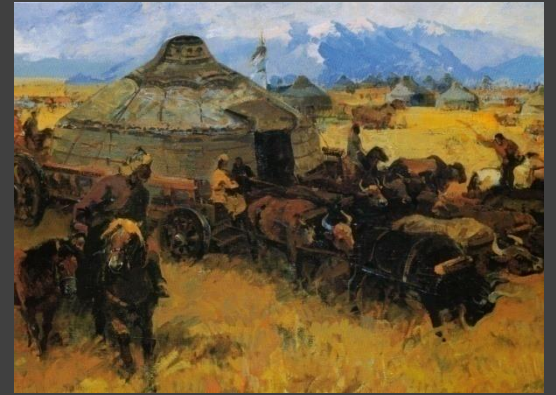
VEREMHÁZ

JURTA I.

JURTA II.

KIVÁLTSÁGOLT TELEPÜLÉSEK ÉS HITELESHELYEK A 13. SZÁZADI MAGYARORSZÁGON

- érsekség és székeskáptalan
 - püspökség és székeskáptalan
 - társaskáptalan
 - bencés
 - premontrei
 - ciszterci
 - johannita
 - templomos
 - stefanita
- } konventi
- } hiteleshelyek

királyi kiváltsággal rendelkező város (a privilégium keltével)

királyi vagy más kiváltsággal rendelkező hospitelepülés

város, amelynek kiváltságlevele nem ismert

Scardona
Sebenico 1169
(1298-tól püspökség)

2. ábra. Városok piackörzetei

DEBRECEN KIALAKULÁSA

Debreceni Teco: 1235

Debreceni család: 1271-től, ekkor Debrecen három rokon birtokos: Dózsa, Péter és Rufoyn (ekkor már kereskedő jobbágysai is vannak)

Kúria (castellum): 1270 k.

Szent András templom: 1297 előtt építtette Imre váradi püspök

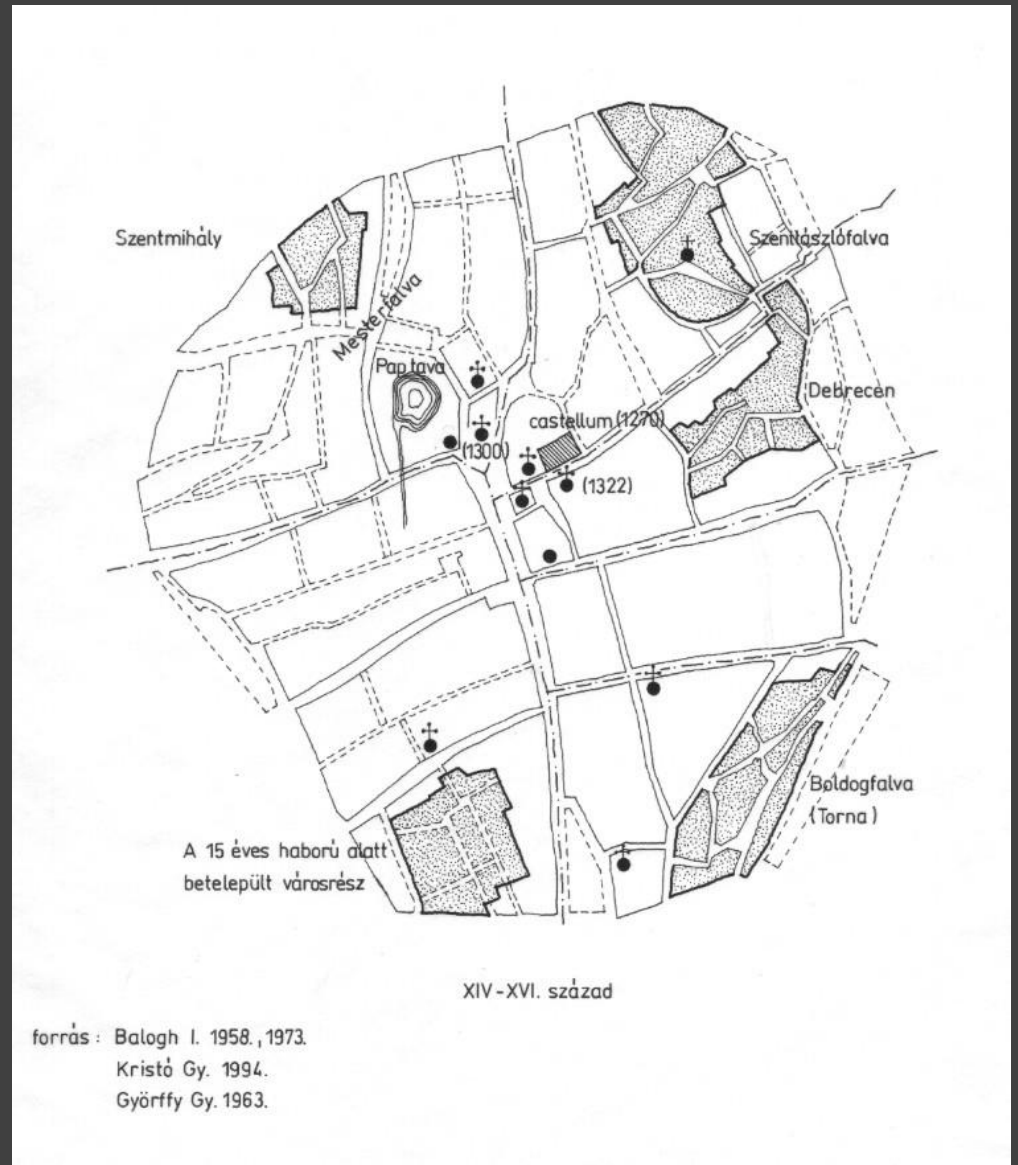
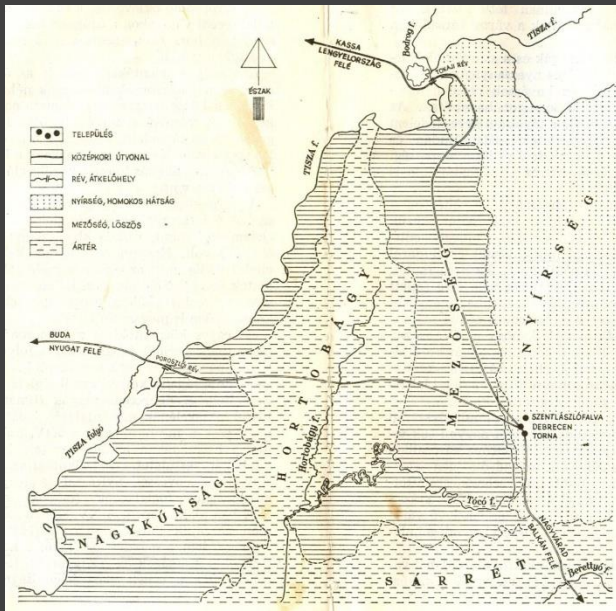
Debreceni Dózsa: 1311-re megszerzi a testvérei birtokait

Debreceni csata: 1316

Debreceni Dózsa: Bihar és Szabolcs megye ispánja, 1318-tól erdélyi vajda, 1322-től nádor.

Debrecen öt vármegye (Bihar, Szabolcs, Szatmár, Kraszna és Szolnok) központja.

Debrecen bírái: 1332

A KÖZÉPKORI MAGYARORSZÁG VÁROSAI (XV. század)

Elsőrendű városok (11 db, 9,7 %)

Buda, Szeben, Brassó, Pozsony, Kolozsvár, Kassa, Fehérvár, Szeged, Pest, Sopron, Várad

Másodrendű városok (16 db, 14,1 %)

Pécs, Esztergom, Eger, Győr, Bártfa, Lőcse, Eperjes, Temesvár, Segesvár, Beszterce, Késmárk, Besztercebánya, Nagyszombat, Körmöcbánya

Kisebb városok (31 db, 27,4 %)

Pl.: Asszonypataka (Nagybánya), Lippa, **Debrecen**, Veszprém, Gyula, Szatmár, Németi, Óbuda, Miskolc, Sárospatak, Medgyes, Selmecebánya, Berethalom, Szászsebes

Közepes városfunkciójú mezővárosok (52 db, 46,0 %)

Pl.: Arad, Pápa, Gyulafehérvár, Nyírbátor, Kőszeg, Hatvan, **Cegléd**, **Kecskemét**, **Nagykőrös**, **Kisszeben**

Részleges városfunkciójú mezővárosok

Átlagos mezővárosok

Jelentéktelen mezővárosok

ÖSSZEÍTÉS (XV. század végi állapot):

Város: kb. 180-200, ebből mezőváros: kb. 150

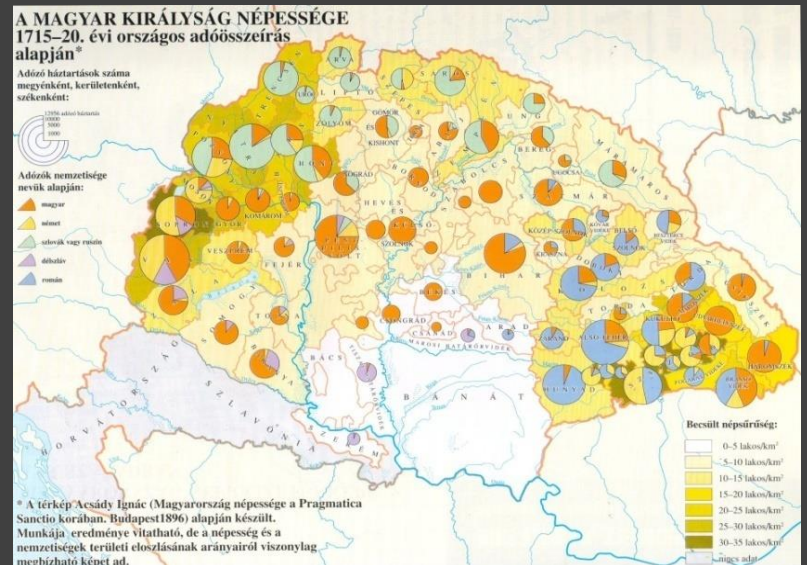
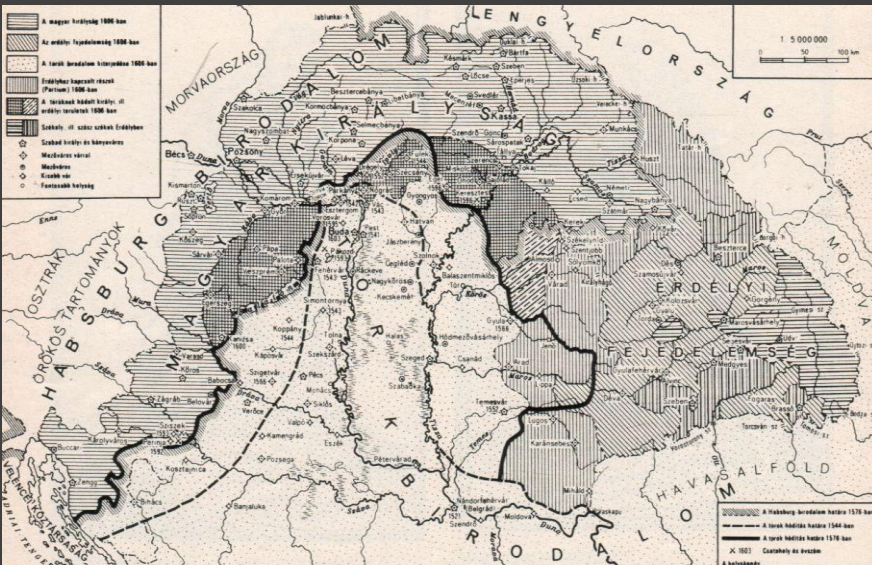
Mezőváros: kb. 750-800

Jelmagyarázat: mezőváros, (királyi) város, személynöki város, szabad királyi város, tárnoki város

MAGYARORSZÁG NEMESFÉM BÁNYÁSZATA ÉS KÜLKERESKEDELME A 14. SZÁZADBAN

A TÖRÖK HÓDOLTSÁG

Magyar végek:

A térképen számmal kiüntetett helységjelzések alatt az ország szerint rendezett jegyzékből vendéki I. A balról álló szám () a jelzésnek, míg a jobbról (a) álló a földrajzi bővítésnek felel meg.

Magyar Királyság:

1 Székely (Ib)	8 Sz. Benedek (Ic)	15 Zólyom (Ic)
2 Bazin (Ib)	9 Saitnya (Ic)	16 Jajnoc (Ic)
3 Dévény (Ib)	10 Selmec (Ic)	17 N. Tenk (Ib)
4 Pusony (Ib)	11 Csabrág (Ic)	18 Rohonc (Ib)
5 Somory (Ib)	12 Szécsény (Ic)	19 Sárvár (Ib)
6 Ótomes (Ib)	13 Rajnacsök (Ic)	20 L. Endre (Ib)
7 Zetlic (Ib)	14 Sztankó (IIIa)	21 Berkiservina (IIIa)
	22 Kriszianostura (IIIa)	

Erdélyi fejedelemség:

23 Vararó (Ia)	26 Tokaj (Ia)	29 Sogevár (IIIc)
24 Boldogkő (Ia)	27 Bereske (IIIa)	30 Gyefátva (IIIc)
25 Talya (Ia)	28 Kolozsvár (IIIc)	31 Jégyház (IIIc)

Török-császárság:

32 Pilota (IIb)	45 Csilya (IIa)
33 Ozora (IIc)	46 Solymos (IIa)
34 Szendhely (IIc)	47 Bereznec (IIb)
35 Batszek (IIc)	48 Boglár (IIb)
36 Besenyő (IIa)	49 Szaladás (IIb)
37 Szemlek (IIa)	50 Kárád (IIb)
38 Nagylak (IIb)	51 Gradistye (IIIa)
39 Túrós (IIb)	52 Hólics (IIIa)
40 Perriát (IIa)	53 Pászarár (IIIa)
41 Jászszki (IIIa)	54 Ualamboc (IIIa)
42 Ostracsák (IIIa)	+ (Gögracsák) +
43 Matnik (IIIa)	55 Bítala (Ic)
44 Zimony (IIIa)	56 Sz. Várja (Ia)
	57 Oneda (Ia)

Magyar végek:

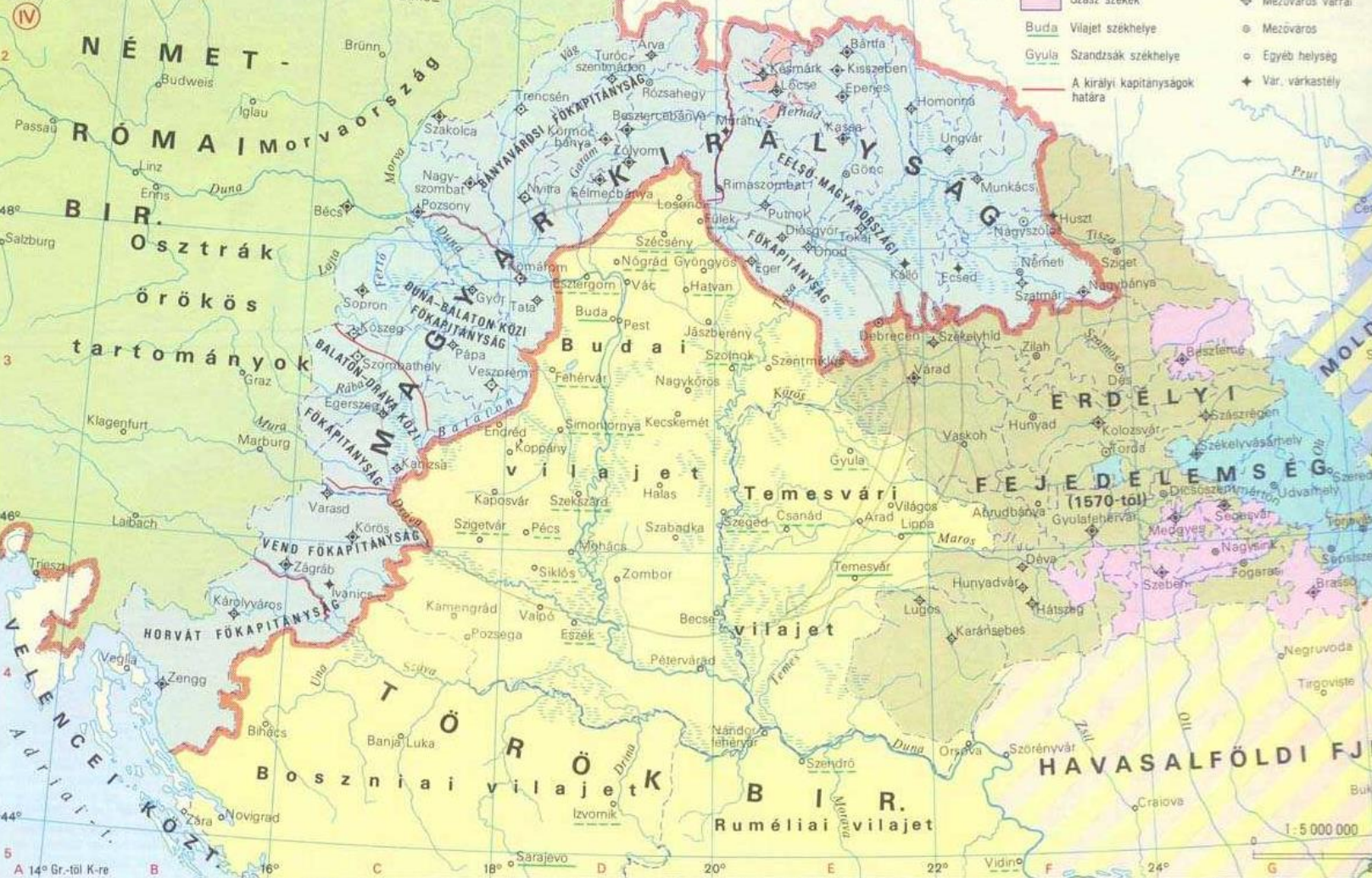
I Felső magyarországi viárok területén	V. Hunyad viárai
II Békés- és Székely viárok	VI Maros viárai
III Körös viárai	VII Rajnóvidék területén birtok viárai
IV Tisza viárai	VIII Horvát viárai

Színmagyarázat

- Magyar királyság.
- Török császárság.
- Erdélyi fejedelemség.
- Velencei köztársaság.
- Lengyel királyság.
- Ausztriai örökös tartományok.

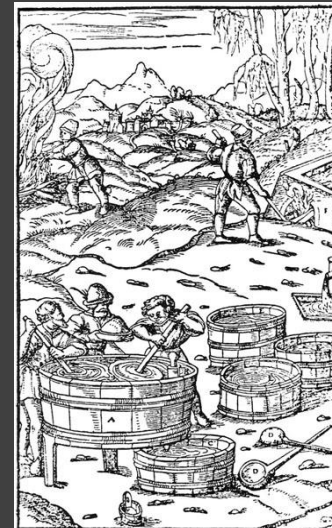
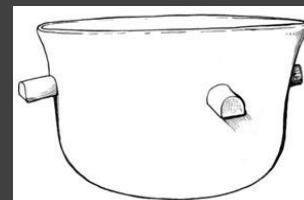
Mérték 1:3.800.000.

A HÁROM RÉSZRE SZAKADT MAGYARORSZÁG A DRINÁPOLYI BÉKE KORÁBAN (1568)

SALÉTROMFŐZÉS

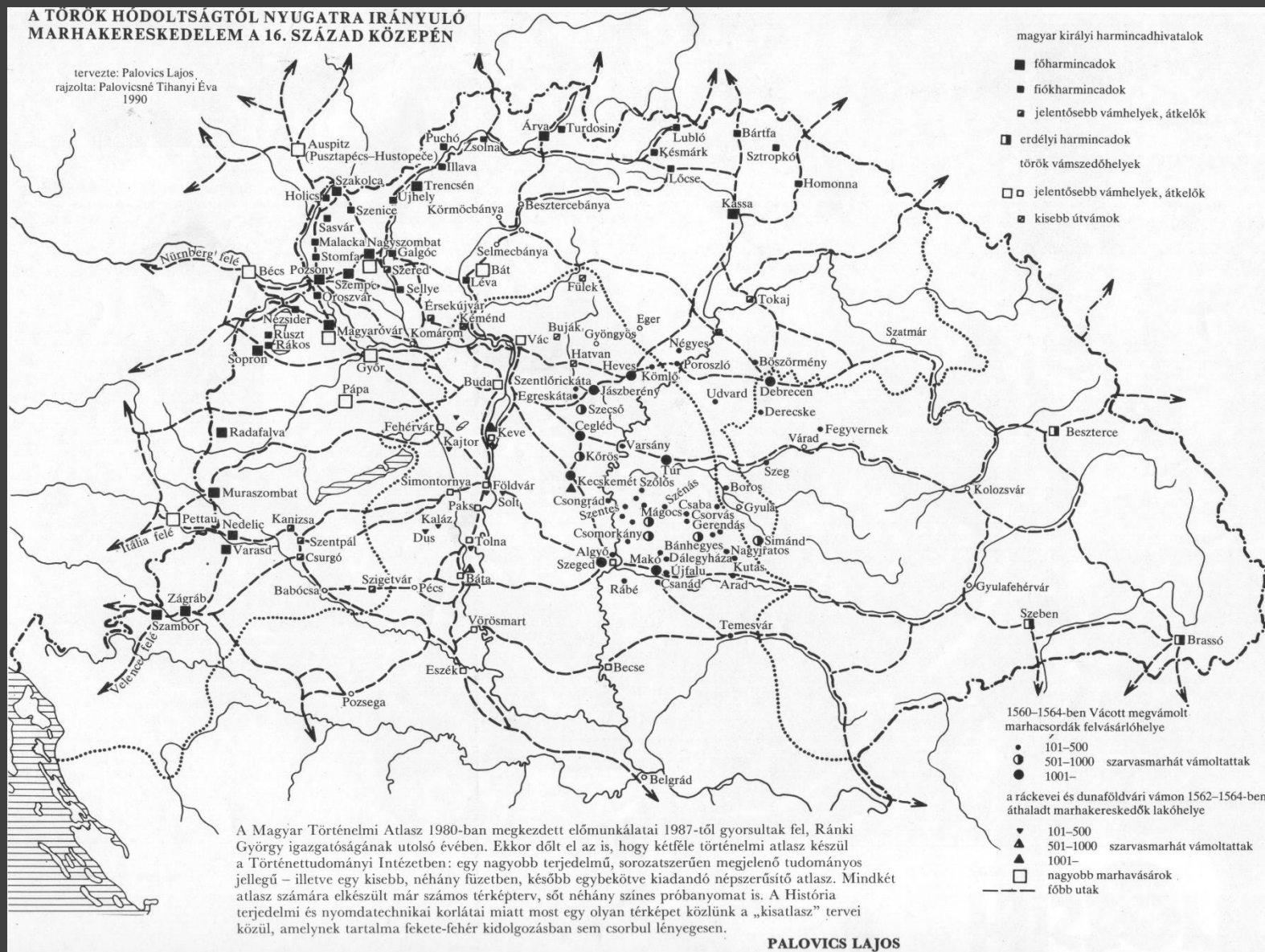
Kálsalétrom (KNO_3), mészsalétrom (CaNO_3), chilei salétrom (nátriumnitrát, NaNO_3 =E251)

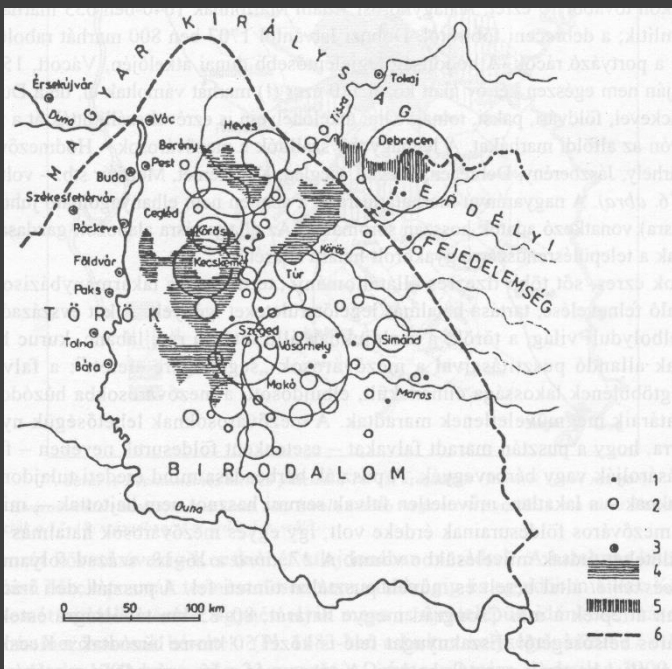
A MARHAKERESKEDELEM

A TÖRÖK HÓDOLTSÁGTÓL NYUGATRA IRÁNYULÓ MARHAKERESKEDELEM A 16. SZÁZAD KÖZEPÉN

tervezte: Palovics Lajos
rajzolta: Palovicsné Tihanyi Éva
1990

MARHAKERESKEDELEM éves átlagban min. 200-300 ezer marha exportja (a teljes export 90-95%-a!)

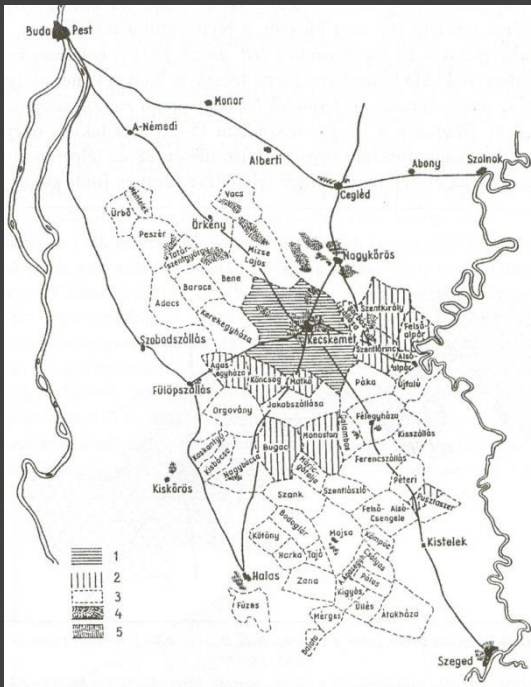
Az 1563-64-ben Vácott elvámolt szarvasmarhák származási helyei (forrás: Beluszky, 2001.94.o.)

1. <100 db, 2. >100 db, 3. helység, 4. jászkun települések a XV. században, 5. Debrecen pusztái a XVII. században, 6. a hódoltság határa a XVI. Század végén

„Volt közöttük egy bizonyos polgár ismerősöm, a neve Bíró Gáspár, aki gyakorta mintegy tízezer ökröt tartott eladásra”

(Oláh Miklós: Hungária. 1536)

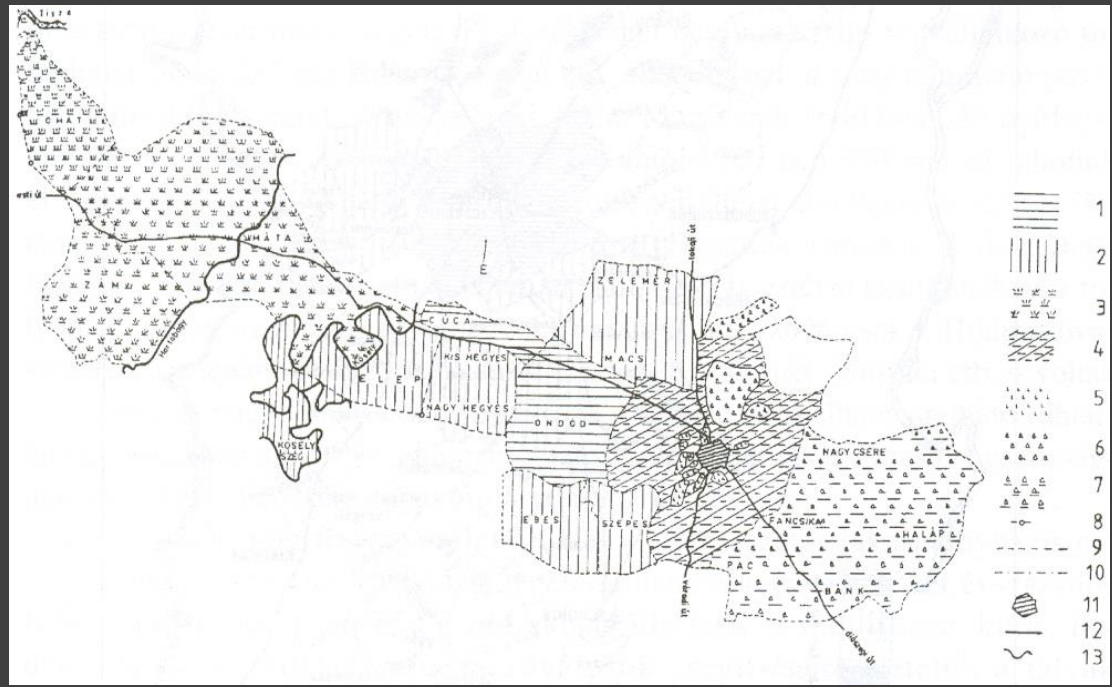
PUSZTÁK ÉS HATÁRHASZNÁLAT

A Kecskeméthez tartozó puszták a XVI-XVIII. században (Beluszky, 2002.59.o.)

1. a város eredeti határa, 2. a város által bérelt, később megszerzett puszták

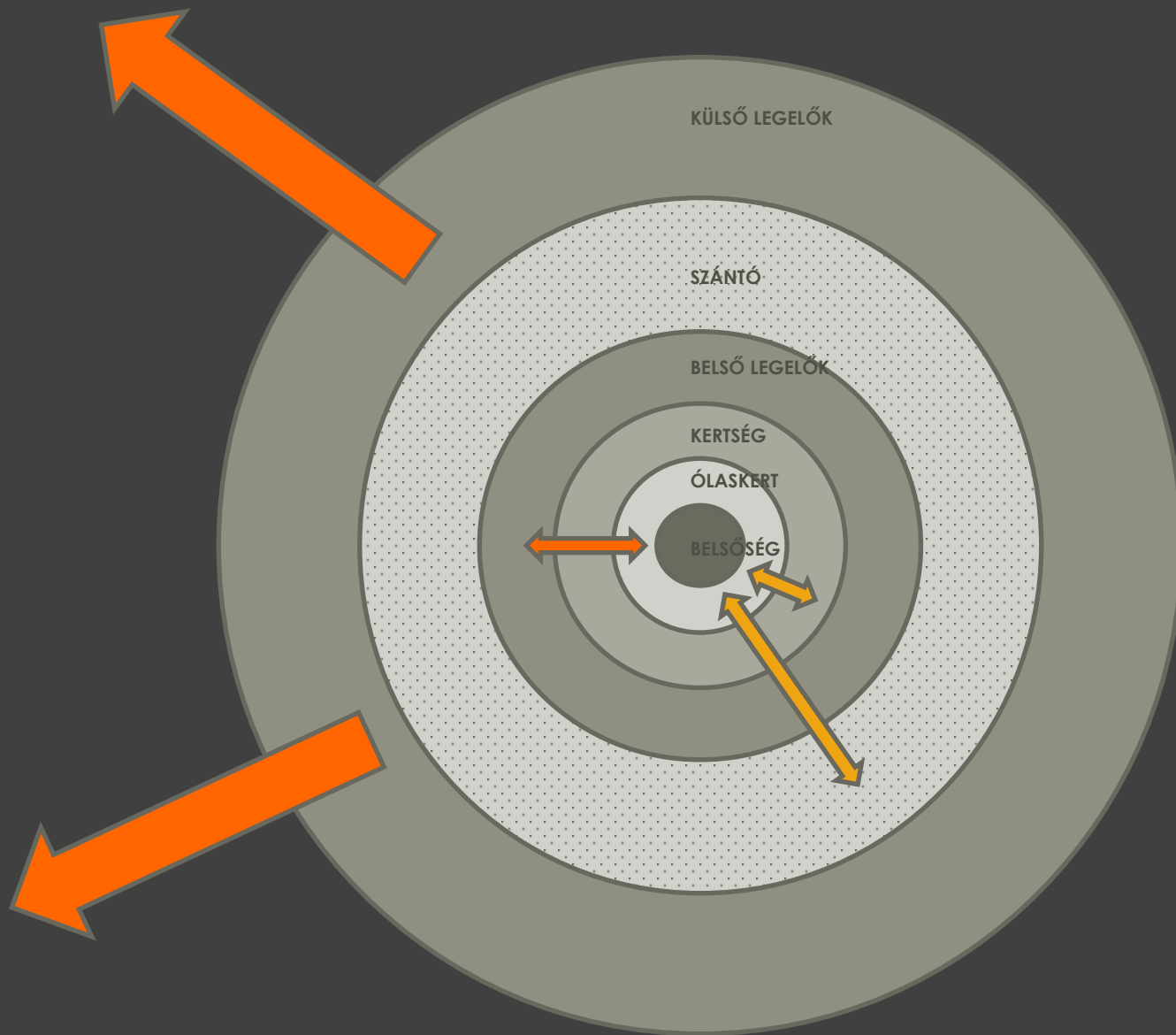
DEBRECEN: kb. 50 puszta
KECSKEMÉT: 39 puszta
NAGYKÖRÖS: 13 puszta
CEGLÉD: -

Határhasználát Debrecenben a XVIII. században (Beluszky, 2002.60.o.)

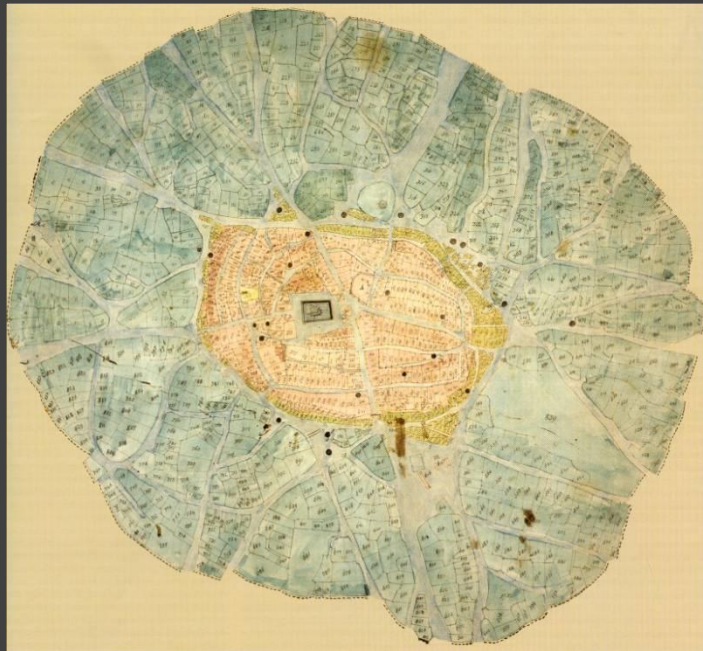
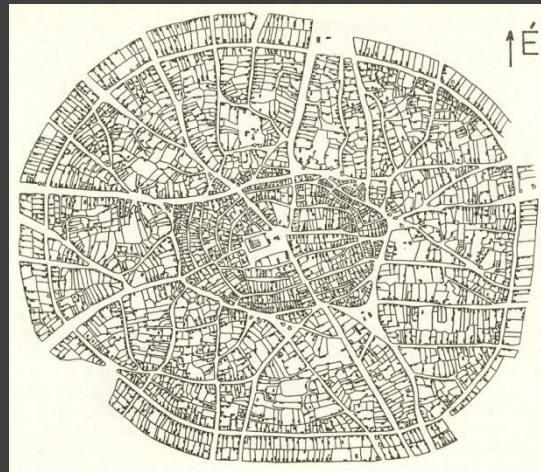
1. örökös határ, ház után való földek, 2. zálogos puszták, bérelt földek 3. külső legelő, 4. belső legelő, 5. szőlős keretek, 6. erdő, 7. kaszálóval vegyes erdő, 8. határhalom, 9. városhatár, 10. puszták határa, 11. belsőség, 12. főút, 13. patak

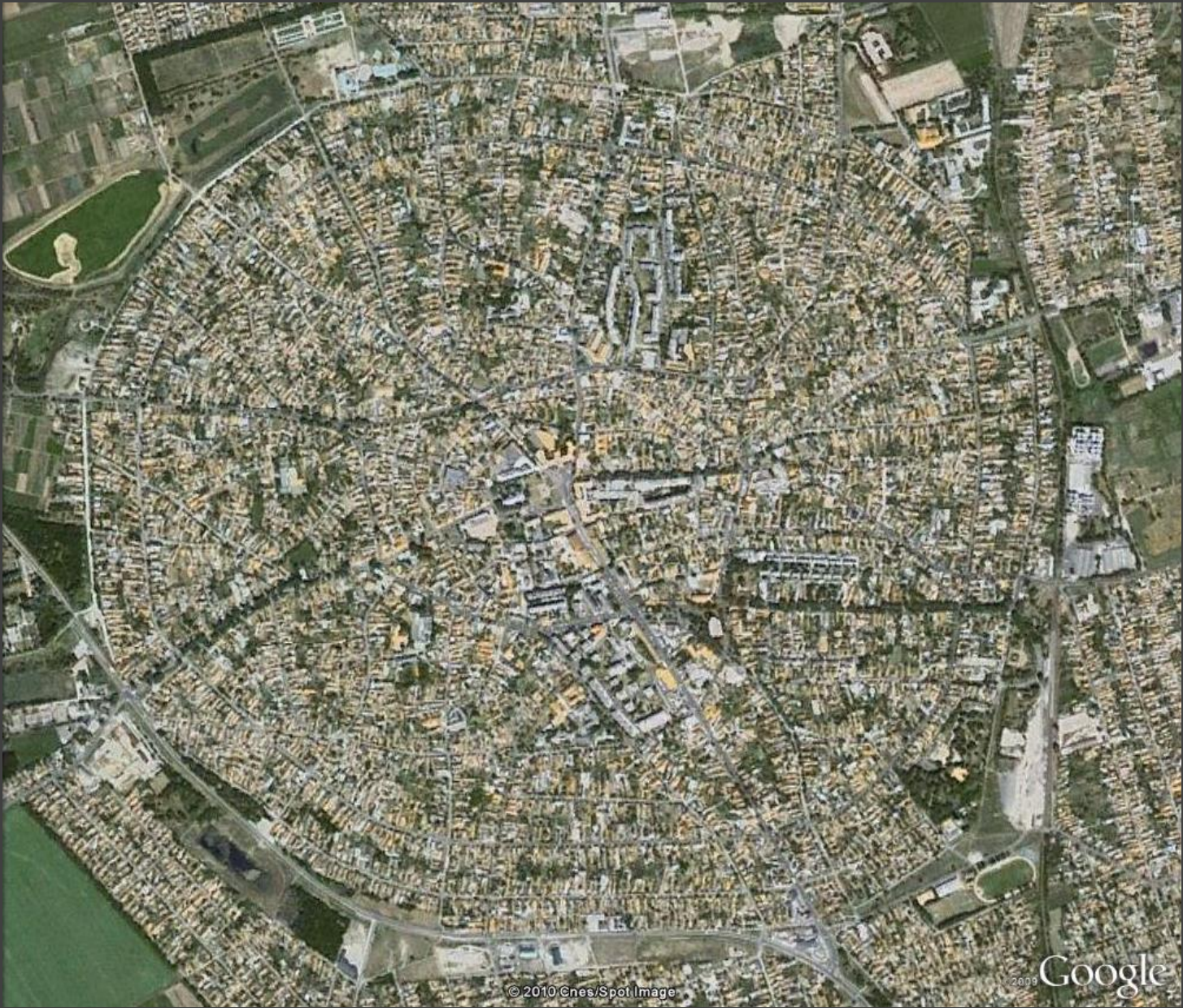
határ: XIII. szd.: 3 ezer kh, XVI. szd.: 87+82=169 ezer kh, 1930: 166 ezer kh
határ: XVI. szd.: kb. 500 ezer kh
határ: XVI. szd.: kb. 200 ezer kh

HAJDÚBÖSZÖRMÉNY

1782, 1842, 1910

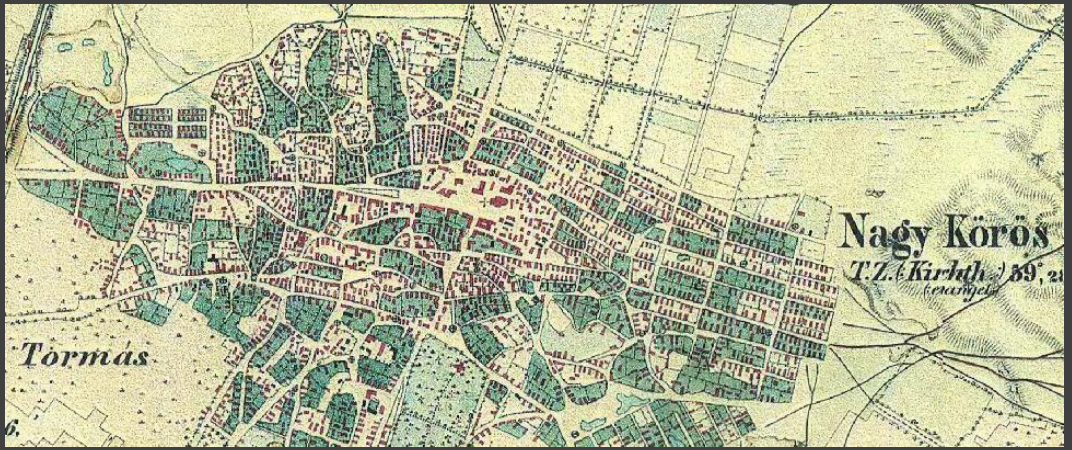
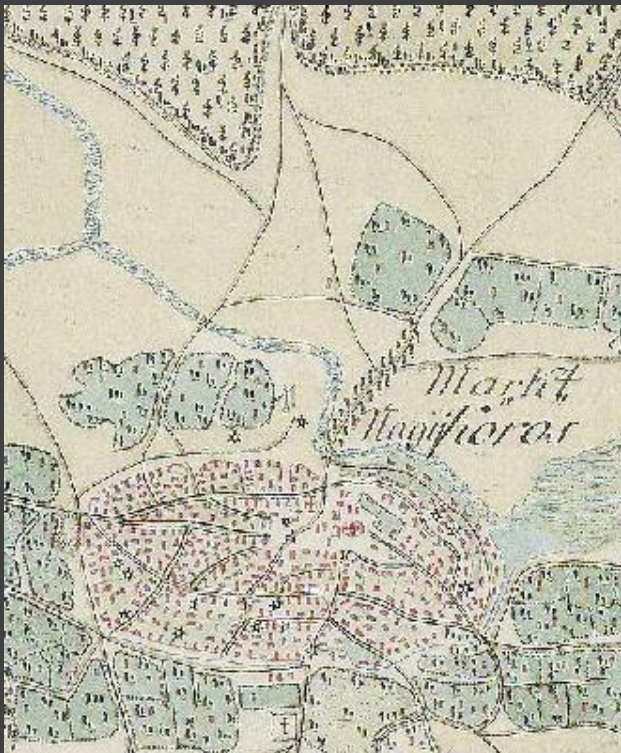
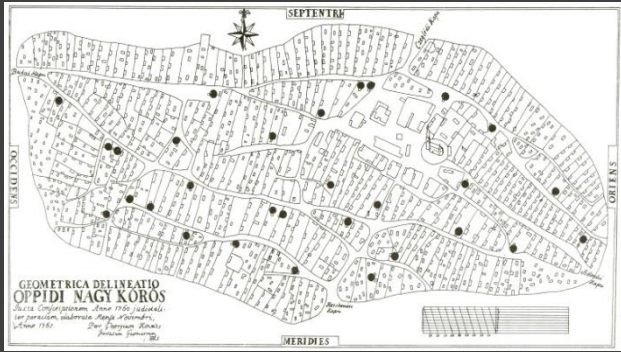

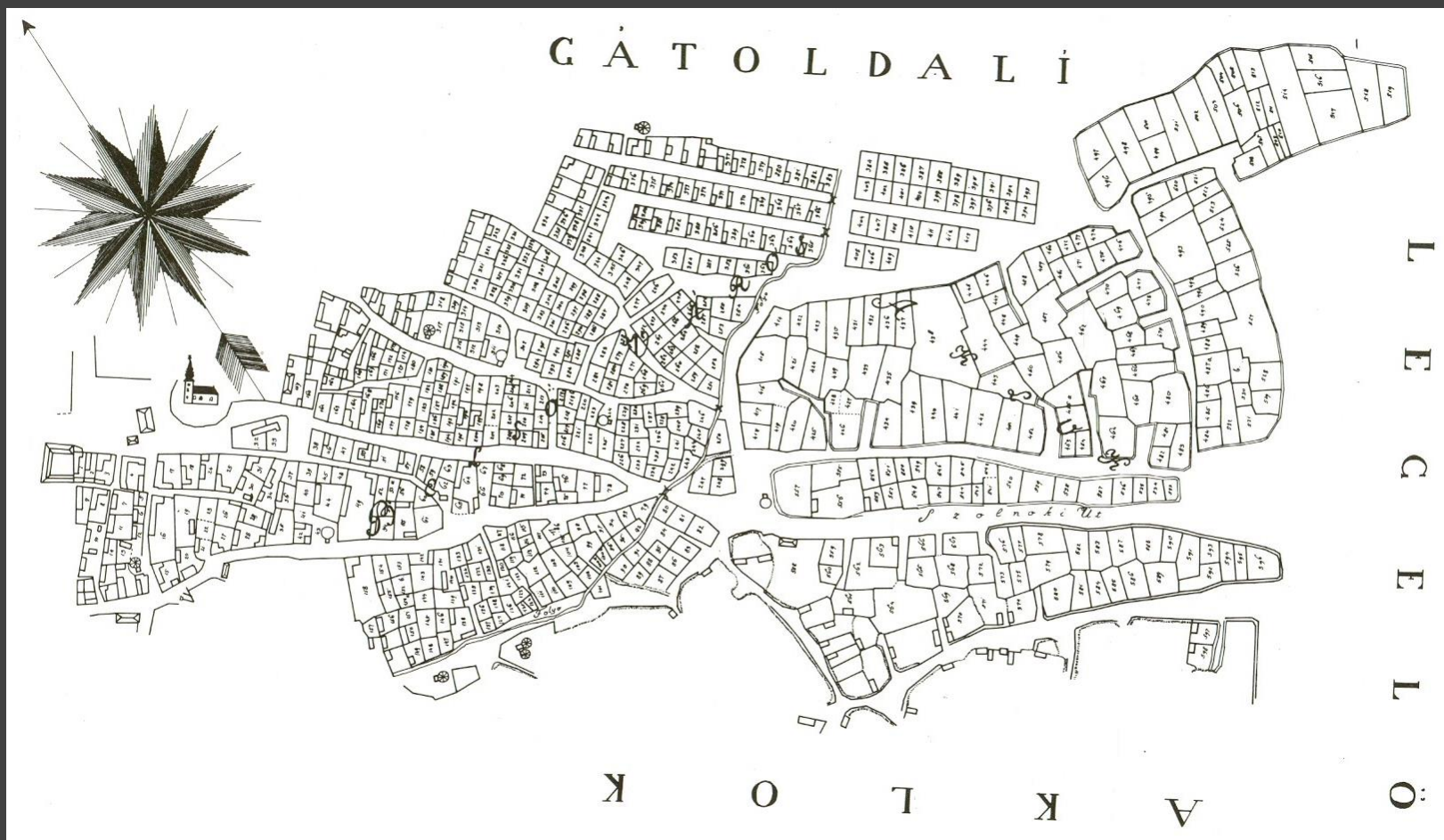
© 2010 Cnes/Spot Image

2010 Google

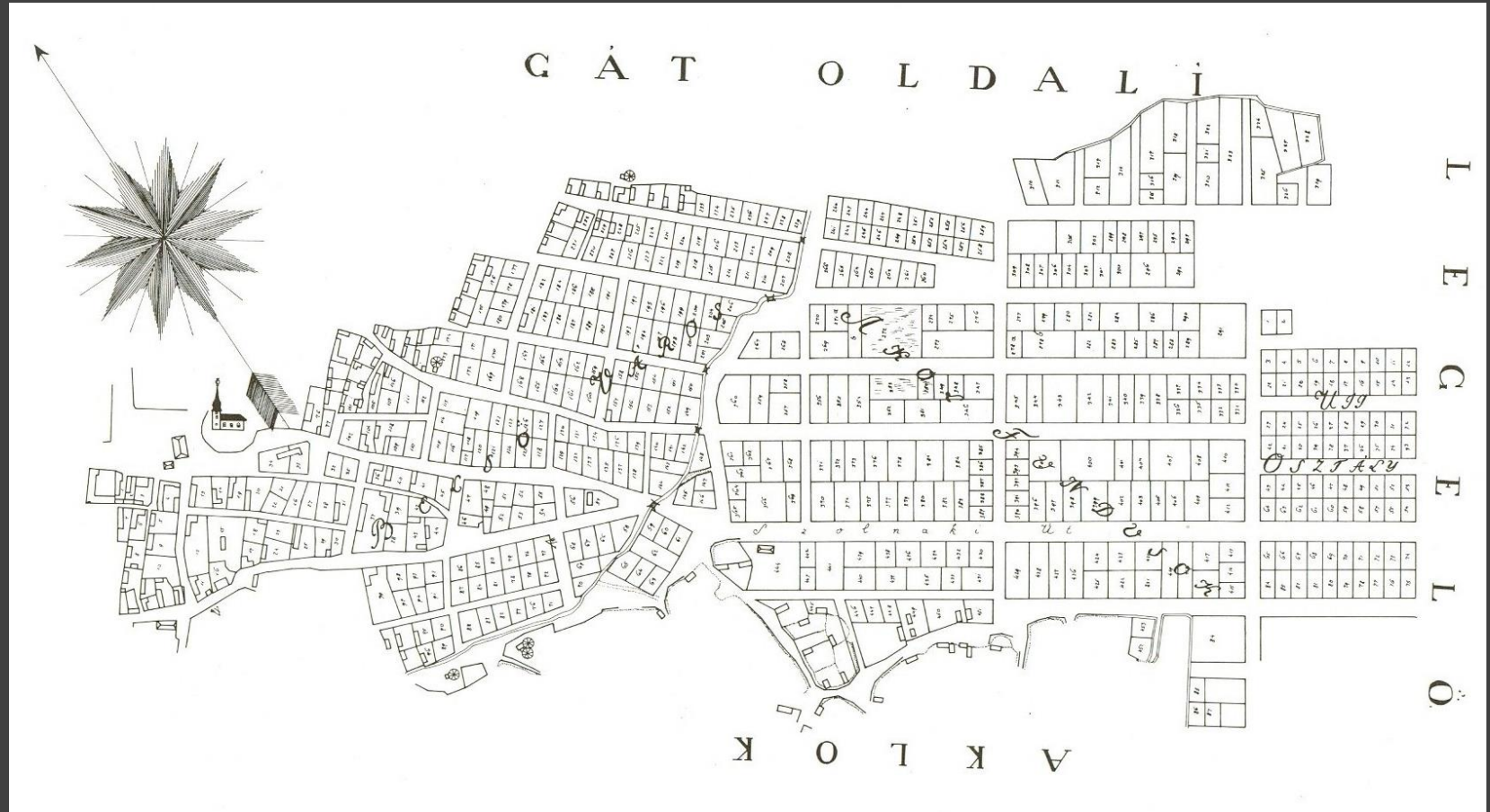
NAGYKÖRÖS 1765, XIX. szd. első fele, 1783, XIX. szd. közepe

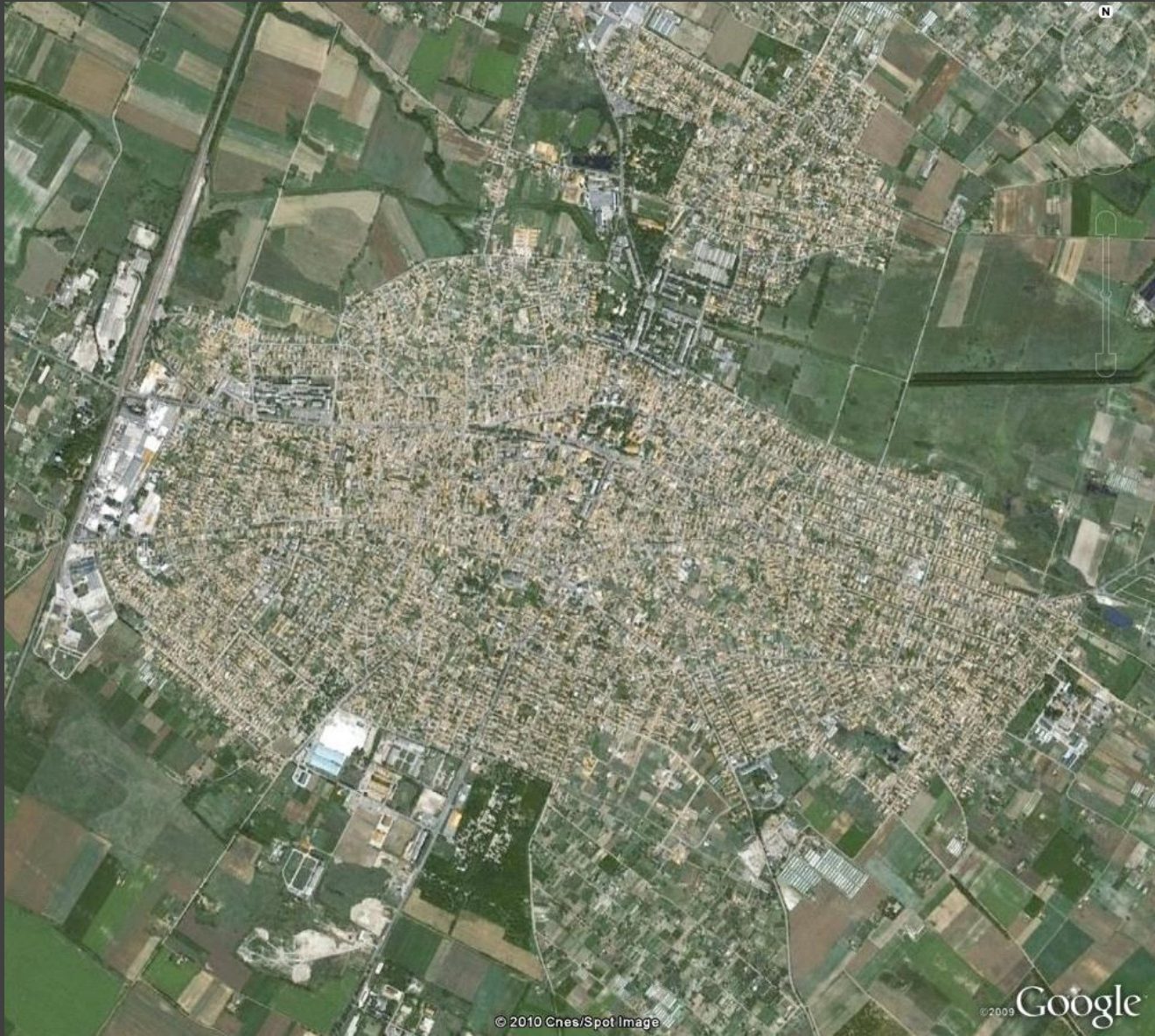

NAGYKÖRÖS KELETI RÉSZE 1826 ELŐTT

NAGYKÖRÖS ÚJRAKIOSZTOTT KELETI RÉSZE 1826 UTÁN

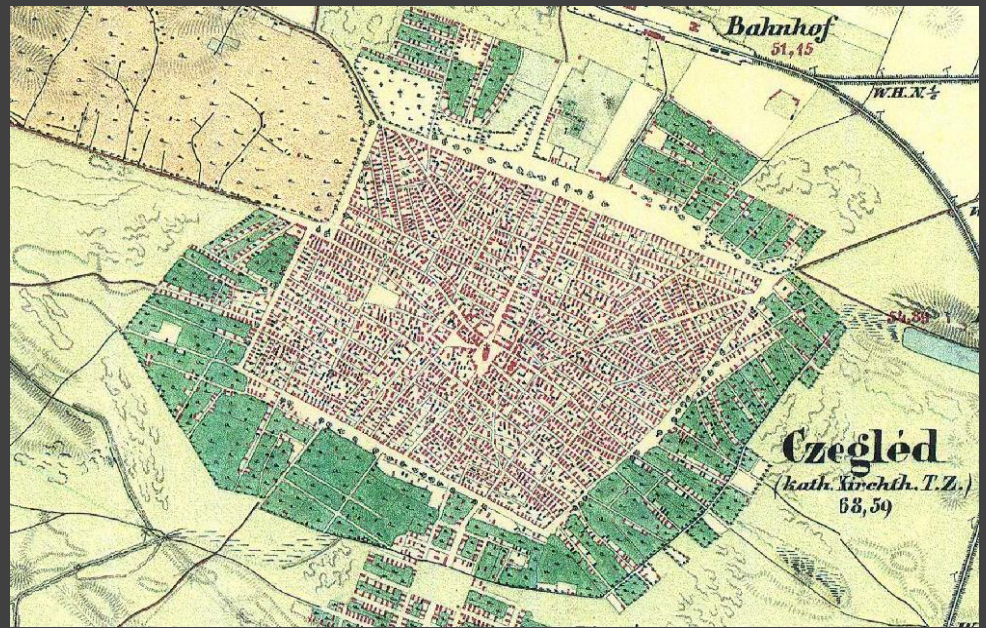
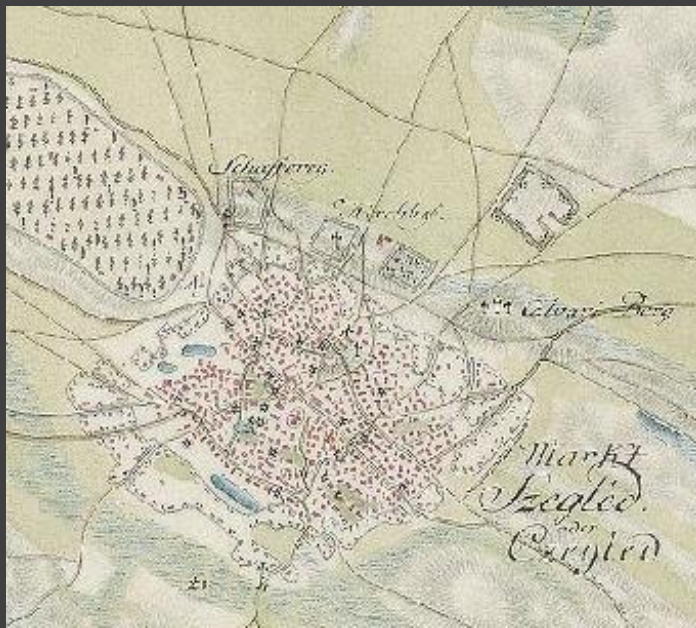

© 2010 Cnes/Spot Image

© 2009 Google

CEGLÉD 1783, 1834 után

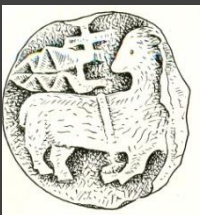

© 2010 Cnes/Spot Image

© 2009 Google

REFORMÁCIÓ AZ ALFÖLDÖN Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk?

Debreceni zsinat: 1564, a második Helvét hitvallás és a Heidelbergi katekizmus egybekapcsolása

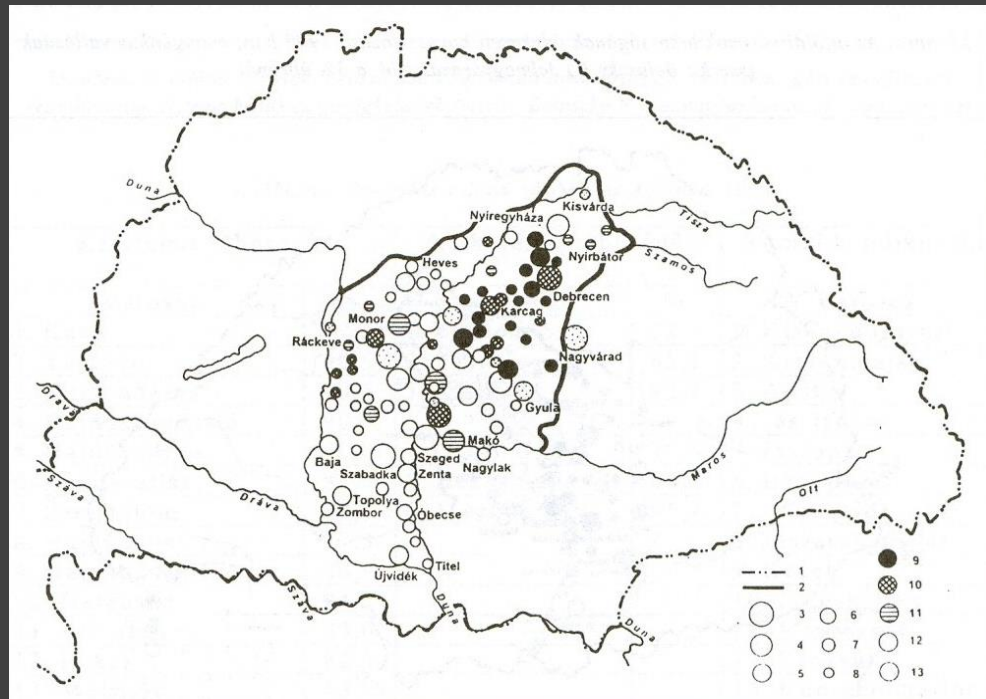
Pesti Gábor (†1542): Négy evangélium (1536, Sárvár)

Sylvester János (1504-1551u.): Újszövetség magyar nyelven (1541, Sárvár, Újsziget)

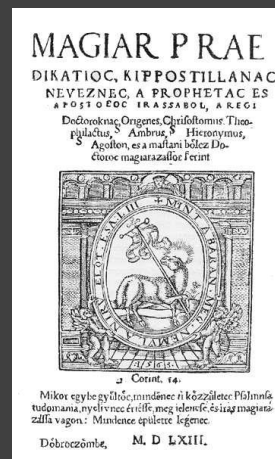
Dévai Bíró Mátyás (†1545): Sárvár, 1533-1539; 1544-től debrecen református lelkésze

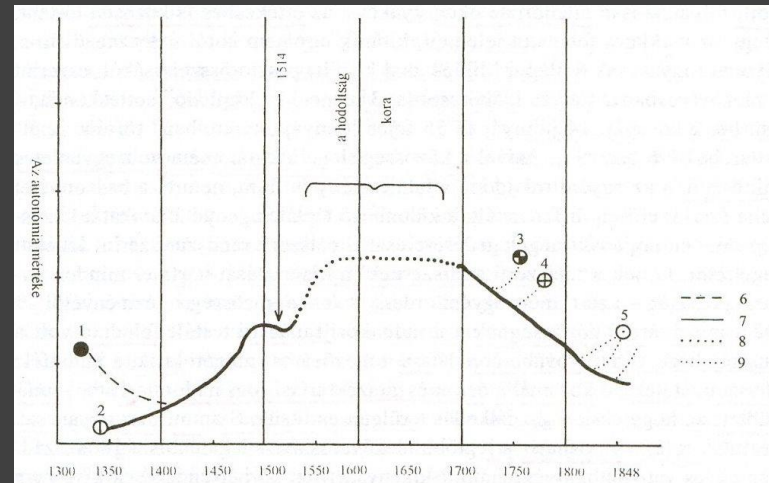
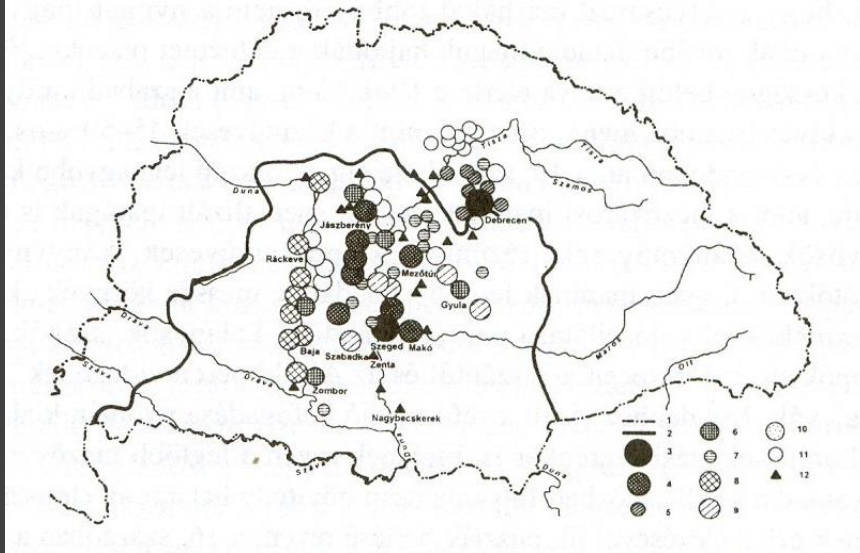
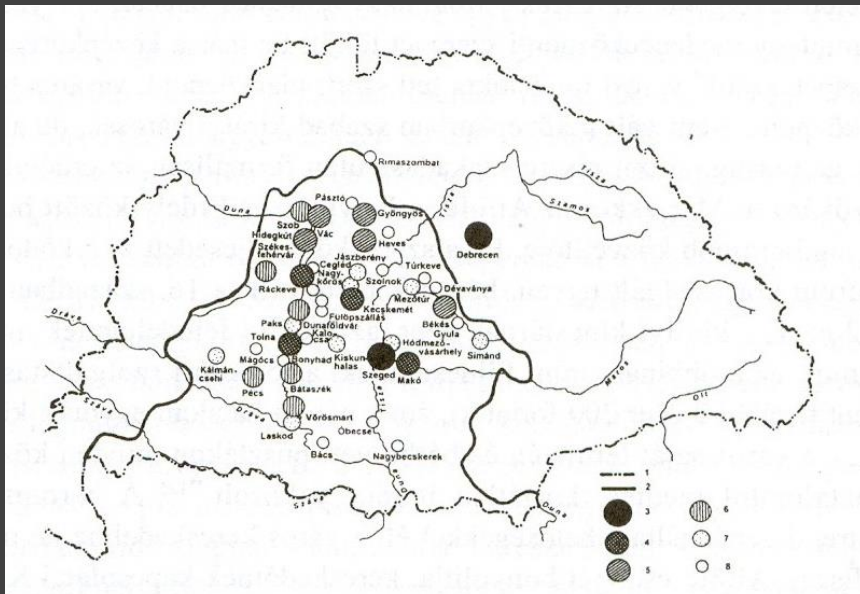
Méliusz Juhász Péter (1532-1572): 1561-től püspök

Református lakosság aránya a XVIII. század elején:

város	teljes lakosság	ebből református	arány
CEGLÉD	7703	5096	66 %
NAGYKŐRÖS	9459	9230	98 %
KECSKEMÉT	21127	7542	35 %
DEBRECEN	44975	44100	98 %

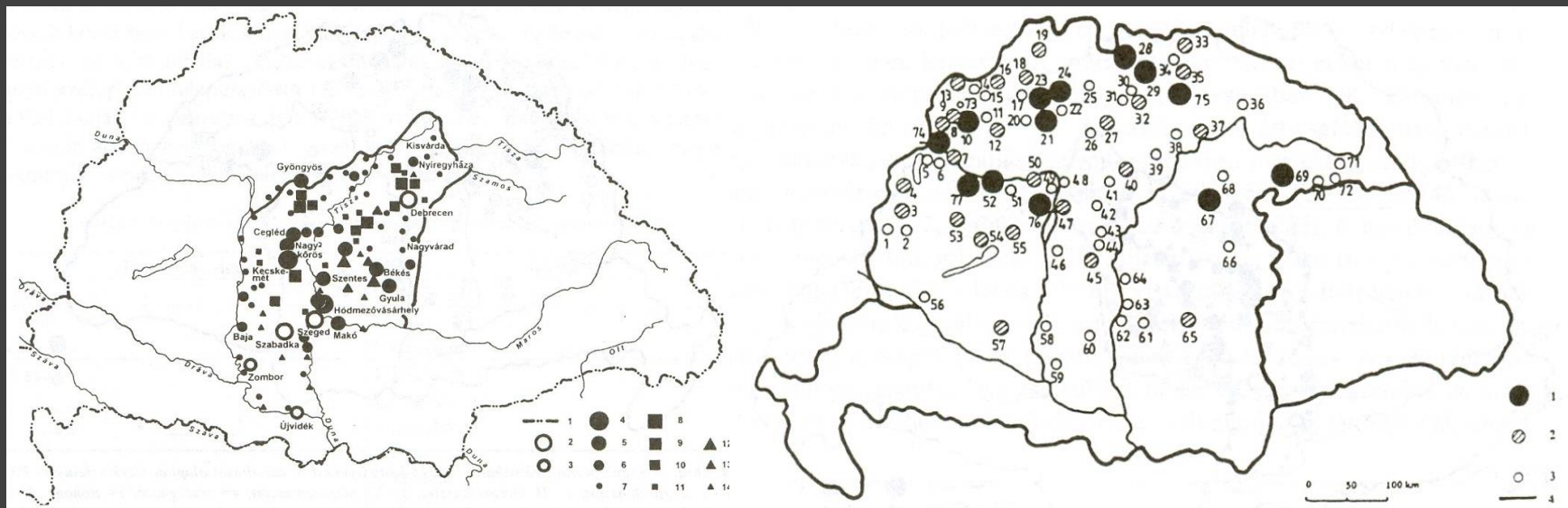
Az autonómia változása

A hódoltsági városok nagysága a XVI. században

A hódoltsági mezővárosok típusai:

1. országhatár, 2. a hódoltság határa a XVII. században, **3. népes, szabad királyi várossá váló, nagy volumenű „szabályos” városfunkcióval rendelkező települések**, 4. **népes, tipikus mezővárosok**, 5. hajdúvárosok, 6. török helyőrségek v. aralja települései, 7. kisebb, a XVII. században hosszabb időre elnéptelenedő mezővárosok, 8. Duna-menti kereskedő-iparos-bortermelő mezővárosok, a 15-éves háborúban erős hanyatlással, 9. másodlagos mezővárosok, 10. harmadlagos mezővárosok, 11. bortermelő mezővárosok, 12. egyes periódusokban mezővárosi jegyeket felmutató települések

AZ ALFÖLDI VÁROSOK NÉPESSÉGE

A mezővárosok lélekszáma a II. József-kori népszámlálás szerint

1. országhatár
2. Szabad királyi városok 20 ezer fő feletti lélekszámmal
3. Szabad királyi városok 20 ezer fő alatti lélekszámmal
4. Mezővárosok 15 ezer fő feletti lélekszámmal
5. Mezővárosok 7,5-15 ezer közötti lakossal

	Város neve	1825
9.	PEST	22198
6.	BUDA	30001
2.	POZSONY	37180

A magyarországi városhálózat 1715-ben

1. I. hierarchiaszint
2. II. Hierarchiaszint
3. III. Hierarchiaszint

	Város neve	1784-1787	1825	1870
1.	DEBRECEN	30064	45375	46111
3.	KECSKEMÉT	22270	34080	41195
14.	CEGLÉD	7974	14662	22216
20.	NAGYKŐRÖS	9310	13679	20091

KÜZDELEM AZ ÖNRENDELKEZÉSÉRT – REDEMPTIO (XIX. század első fele)

CEGLÉD

Királyi, majd királynéi birtok, 1364-től az óbudai klarisszáké
1545: szultáni város
1714: a klarisszák igazolták tulajdonjogukat
1741 és 1749: Urbéri szerződés
1782: a klarissza rend feloszlata, új birtokos a Vallásalap
1834: hatalmas tűzvész → új településrend
1853: a földesúri alávetettség megszűnése

NAGYKÖRÖS

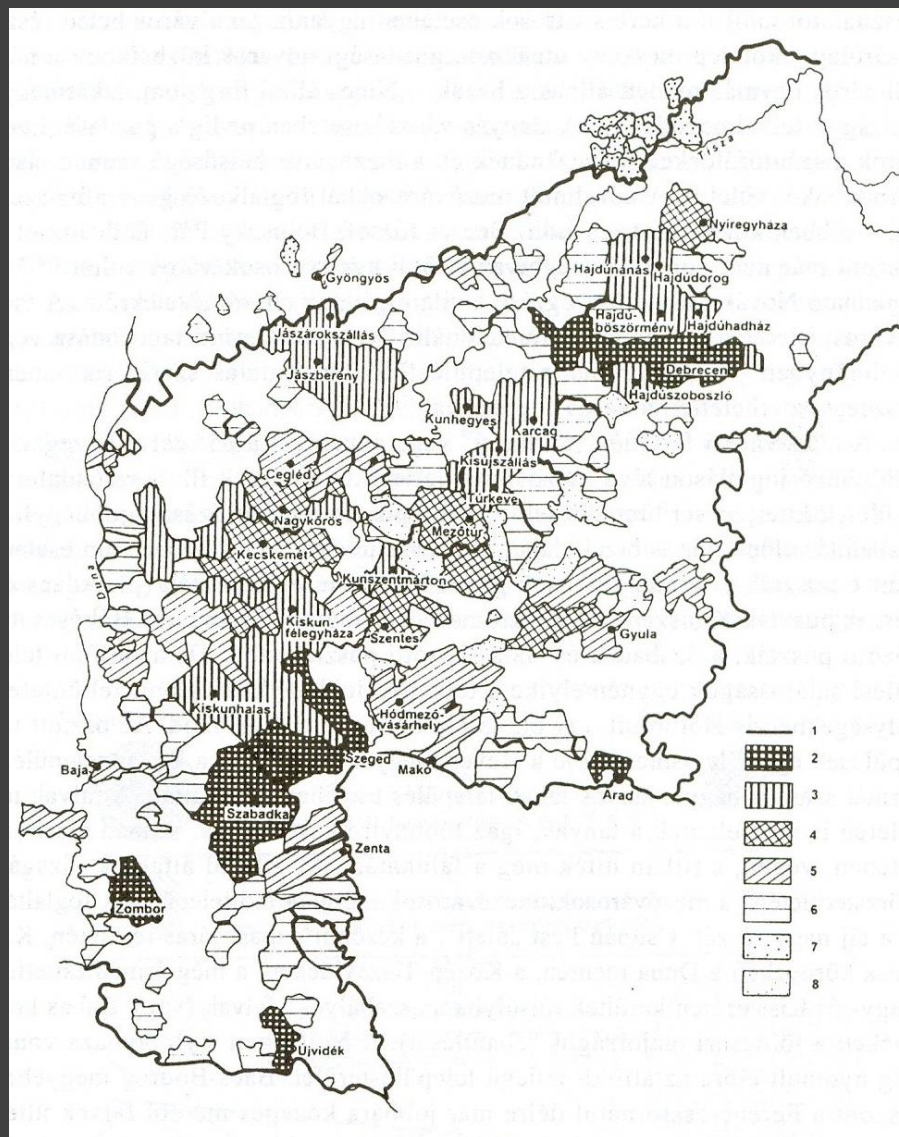
Királyi, majd királynéi birtok, a XIV. század végétől magánföldesúri birtok, legnagyobb a Keglevicseké
1445: mezőváros
1545: szultáni város (1638-ban és 1647-ben megújítva)
1693: I. Lipót megerősíti a város kiváltságait
XVIII. század: proporcionális perek (60 nemesi birtokos)
1818: városi szabályrendelet
1847: megváltakozás

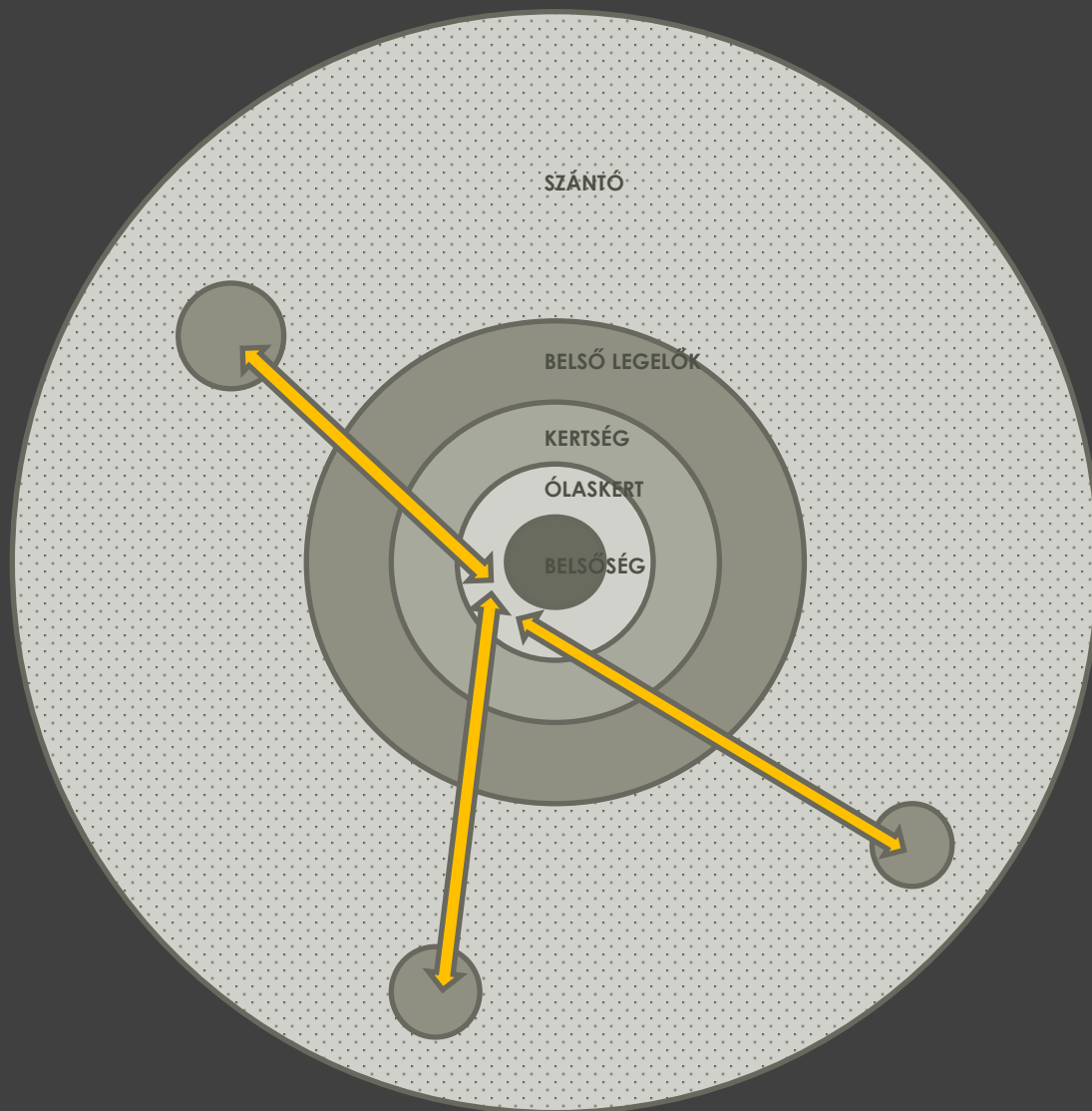
KECSKEMÉT

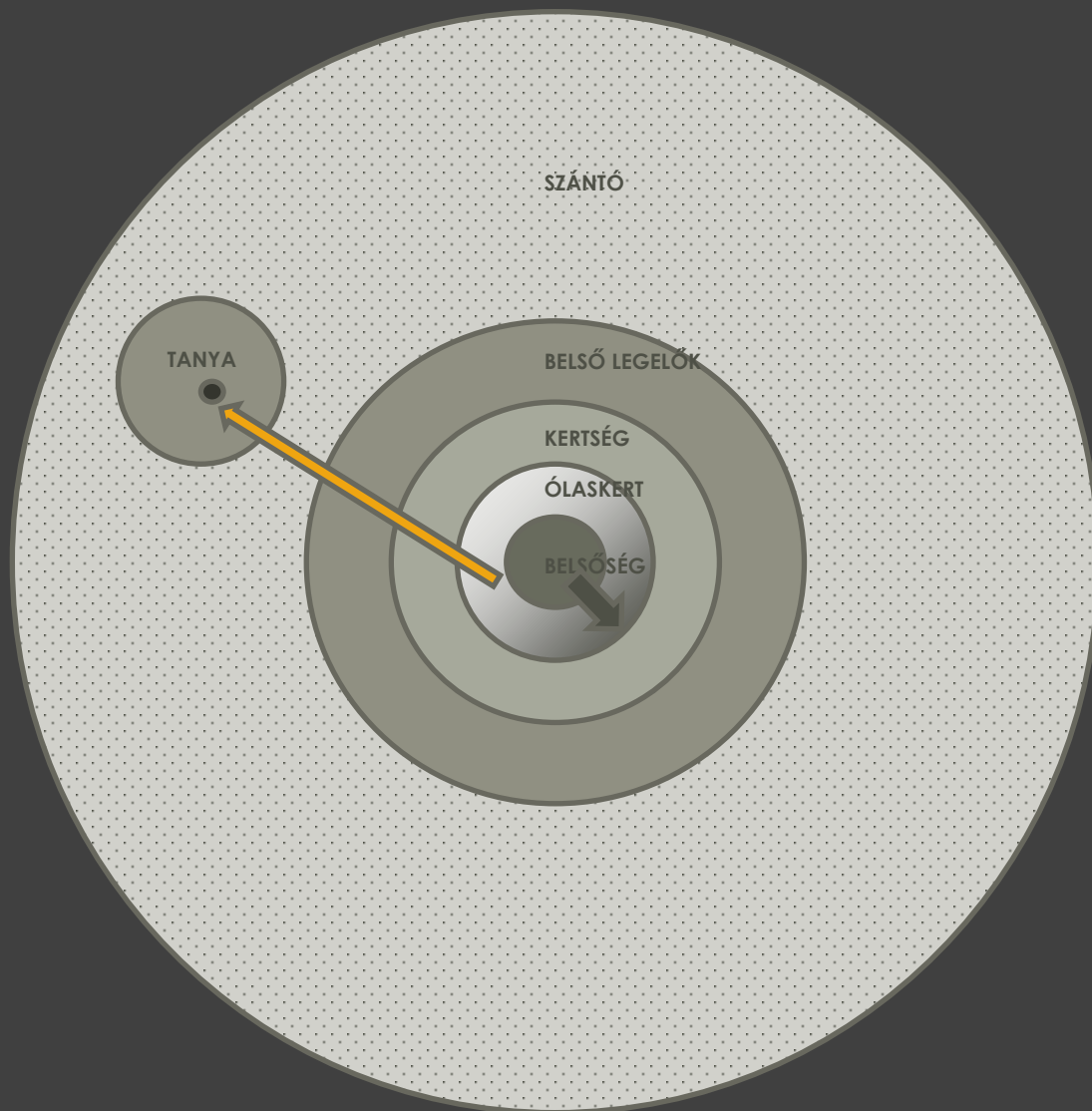
Bár-Kalán nemzetség birtoka, majd királynéi birtok
1358: mezőváros
1439: Borbála királyné elzálogosítja, ettől fogva magánföldesúri birtok (Koháryak)
1545: szultáni város, a XVI. század végéig török helyőrséggel
XVIII század: proporcionális perek (11 nemesi birtokos)
1834: a Koháryak eladják itteni birtokukat a városnak

DEBRECEN

Magánbirtok, Debreceni család
1316: első privilégium
1361: mezőváros
1405: szabad királyi város
1411: magánbirtokosok kezére kerül
1564: szultáni város
1693: szabad királyi város

SZÁNTÓ

TANYA

BELSŐ LEGELŐK

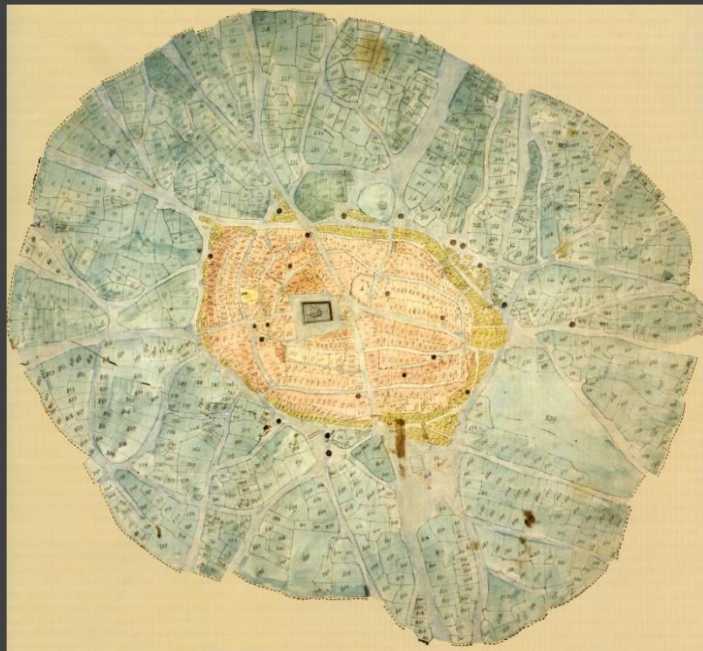
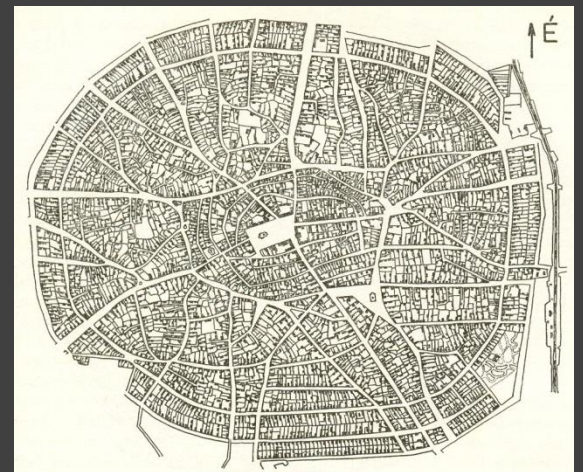
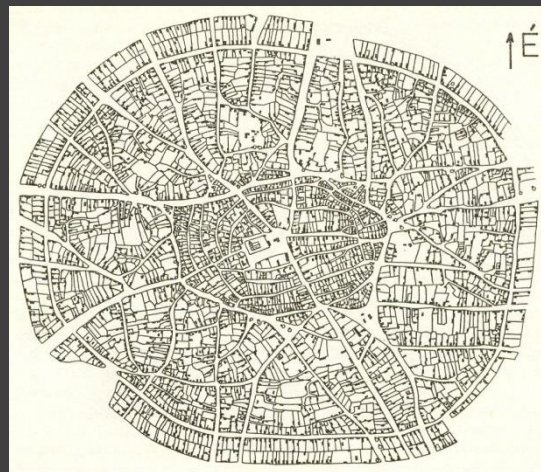
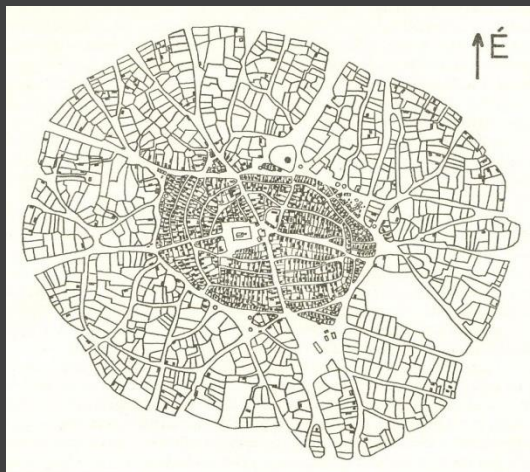
KERTSÉG

ÓLASKERT

BELSŐSÉG

HAJDÚBÖSZÖRMÉNY

1782, 1842, 1910

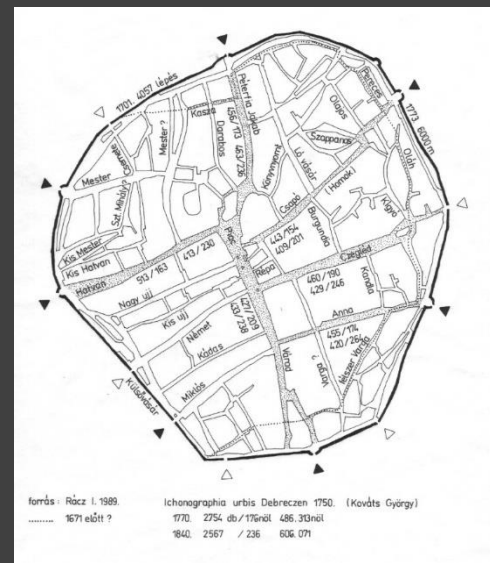
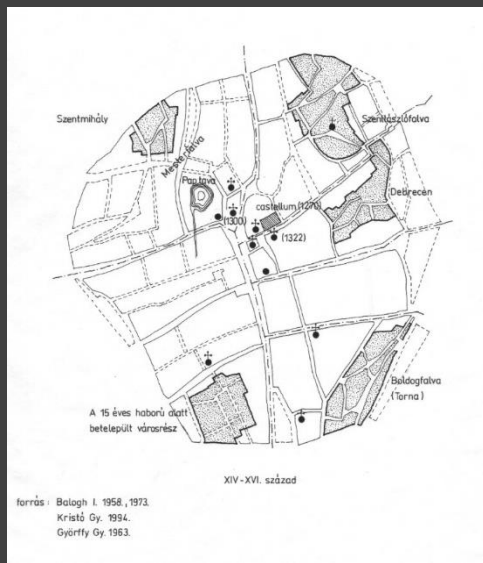
Város neve: DEBRECEN	Megye: Bihar	Hierarch.szint V.	Sorrend: 58.
Első említés: 1235. Teco de Debrezun	Első említés városként: 1360. civitas Debreceen		
Védmű első említése: 1535. sövény és garádja	Védmű jellege: Kőfallal kerített templom a városban árok és sánc a város körül, 6 (7) kapu, 5 kiskapu.		

Mindkét járásban **3-3 főutca**:
Péterfia, Csapó, Cegléd,
Varga (Anna), Hatvan, Piac utca;
ezekhez 19-20 mellékutca.

Főutcáknént (kerületenként) **10-10 küldött**
(szenátor, utszabéli hites uraimék) =
60 tagú nagytanács (Választott hites község).
Közülük **12 esküdt polgár és a főbíró** vitte a
város napi ügyeit.

A kerületek saját ügyeit az **utcagyűléseken**
intézték, saját **utcakapitányuk** vezetésével.
Külön pénzalapjuk az **utcaszer** (utca nyila)
volt, ebből fizették az éjjeliőrök, pásztorok,
kapuórség és egyéb tisztségviselők bérét.

Céhek:
vargák (XIV. szd. k.), **csapók** (1398), **szűcsök**
(1449), **szabók** (1468), **mészárosok** (1478),
kovácsok, kardcsiszárok, **szíjgyártók** (1486),
ötvösök (1598 e.), takácsok, gombkötők,
csizmadiák, **tímárok**, erszenygyártók,
kötélverők, fésűsök, gombkötők, hentesek,
molnárok, lakatgyártók, késesek, kerék- és
kocsigyártók, esztergályosok, asztalosok,
szappanfőzők, fazekasok, kályhások,
borbélyok és sebgyógyítók.

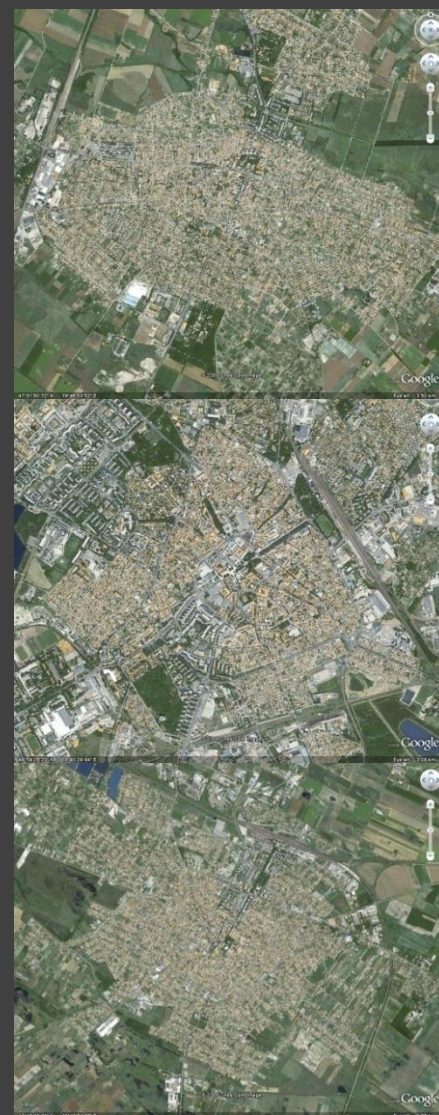
A HÁROM VÁROS : KECSKEMÉT, CEGLÉD ÉS NAGYKÖRÖS

Város neve: KECSKEMÉT	Megye: Pest	Hierarch.szint –	Sorrend: –
Első említés: 1353. possessio K.	Első említés városként: 1423. oppidum nostrum		
Védmű első említése: 1564e. templomkerítés 1591e. kapuk	Védmű jellege: Kőfallyal kerített templom (2) Árok és sánc a város körül, 5 kapu		

Város neve: NAGYKÖRÖS	Megye: Pest	Hierarch.szint –	Sorrend: –
Első említés: 1266. erdő Kalánkörös falu mellett	Első említés városként: 1445. oppidum		
Védmű első említése: 1670. fatorony	Védmű jellege: Kőfallyal kerített templom Fatorony, majd kőtorony Árok és sánc a város körül, 4 kaputorony		

Város neve: CEGLÉD	Megye: Pest	Hierarch.szint –	Sorrend: –
Első említés: 1290. Chegled	Első említés városként: 1444. Czegled oppidum		
Védmű első említése: –	Védmű jellege: Kőfallyal kerített templom a városban árók és sánc a város körül, 4 kapu		

AUTONÓMIÁK A KÖZÉPKORI MAGYARORSZÁGON

TERÜLETI-VAGYONI

KIRÁLYI VÁROSI

Önrendelkezés, szabad bíró- és plébánosválasztás, saját jog szerinti jogszolgáltatás, pecséthasználát. Vásár- és vámszabadságok. Egyösszegű adó és ajándék a királynak, illetve katonaállítási kötelezettség.

(MEZŐ)VÁROSI

Korlátozott önrendelkezés, kötött bíró- és plébánosválasztás, kötött fellebbezési út. Korlátozott vásár- és vámszabadságok. Adófizetés és egyéb szolgálat a kegyúrnak.

TERÜLETI

HEGYKÖZSÉGI

Specialitás: bebirtoklás
Minden birtokos kötelezően tagja, vagyoni állapottól és lakhelytől függetlenül.

CÉHSZABÁLYZATOK

Minden azonos foglalkozást űző iparos tagja, a kívül maradók(kontárok) munkáját tilalmazzák.

TULAJDONJOG:

- tulajdonnal való szabad rendelkezés
adás-vétel (ingatlan-forgalom korlátozott!)
örökség, gyámság, végrendelet

SZABÁLYOK A KÉZMŰVESEKRŐL ÉS A KERESKEDŐKRŐL:

- kereskedelem tisztasága
áru minősége,
mérőeszközök hitelessége
az áru mennyiségének korlátozása

- eladó-vevő viszony

- piaci rendtartás
mit, hol, hogyan

- bortermelés, borkimérés
kocsmáltatás,
saját bor kimérése háznál

KÖTELMI JOG:

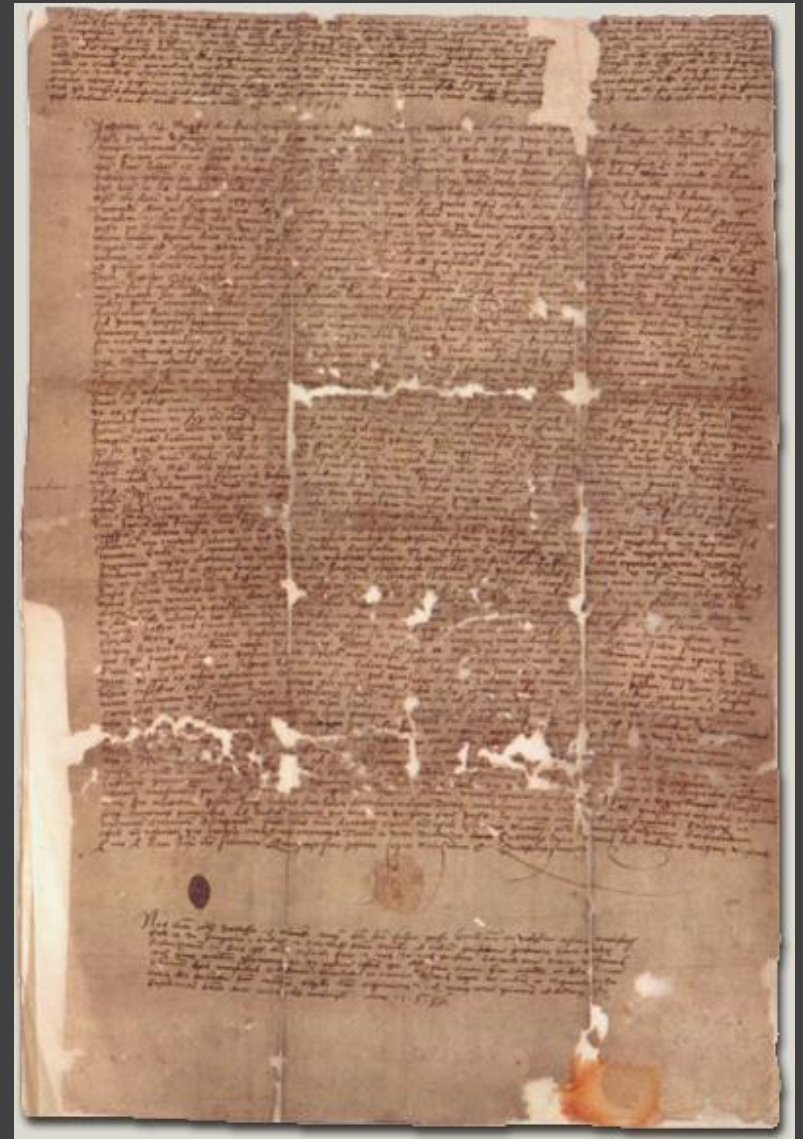
- szerződések
- zálog, kölcsön
- bérleti díj, munkabér

ELJÁRÁSJOG:

- peres felek jogai, kötelességei
- bizonyítás módjai
- bíró illetékességi köre
- fellebbezési út

BÜNTETŐJOG:

- tulajdon, rend, közerkölcs védelme
- tűzvédelem

Kecskemét, Szegedről beköltöző ötvösök céhlevele, 1557.

VÁROSKÖNYV

KORAI JOGSZOLGÁLTATÁS, OKLEVÉLKIÁLLÍTÁS

(elsősorban jogbiztosító iratok)

- királyi kápolna
- királyi kancellária
- hiteles helyek
- megyei tisztségviselők, közjegyzők

VÁROSI JOGSZOLGÁLTATÁS

(jogbiztosító iratok és jogszabályok)

- város oklevele** PECSÉTHASZNÁLAT
ingatlanátruházás esetén más
hatóságok oklevelei nem érvényesek
- város könyve**
bizonyító ereje a város oklevelével azonos
csak a jegyző vezetheti szenátorok jelenlétében

VÁROSKÖNYV TARTALMA

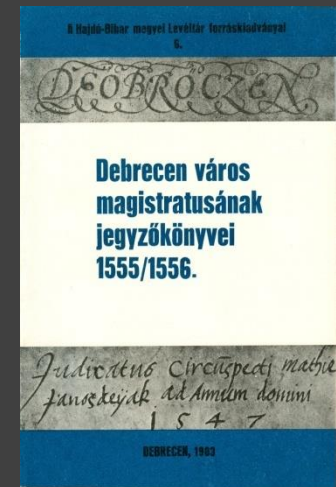
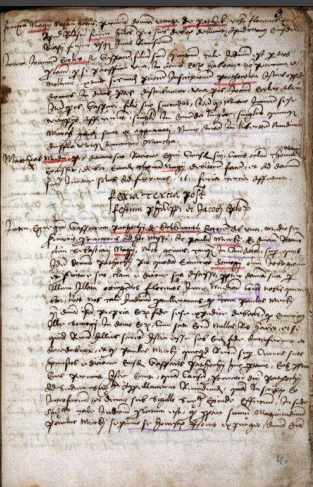
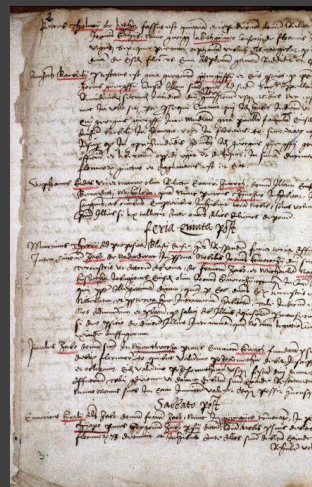
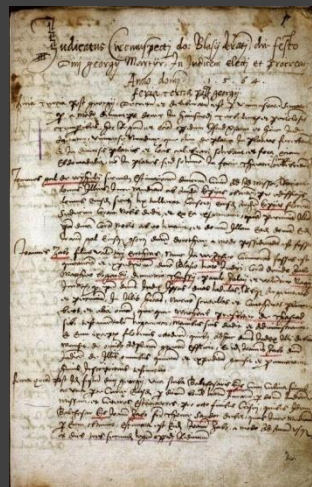
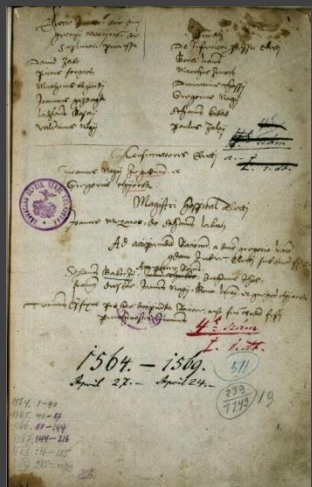
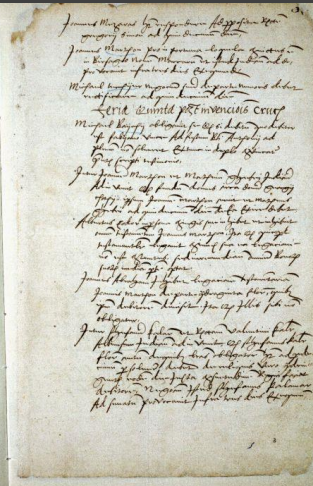
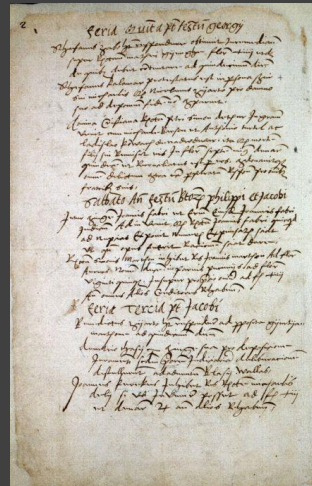
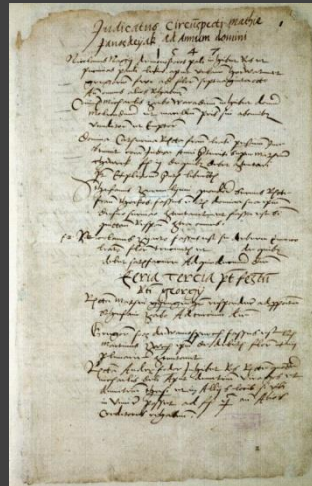
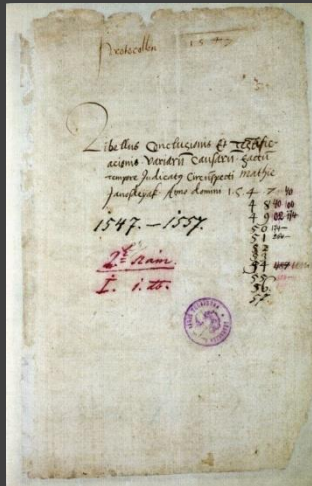
- kiváltságok, kedvezmények másolata
- oklevelek másolata
- szokások, hagyományok
- szabályrendeletek
- tanácsi határozatok
- polgárjogi eskütétel
- bíróági ítéletek
- adóajstromok
- számadások
- végrendeletek
- árszabások
- magánjogi ügyletek
- tanúvallomások

VÁROSKÖNYVEK DIFFERENCIÁLÓDÁSA

- törvénykezési könyv
- polgárkönyv
- tanúvallatási jegyzőkönyv
- számadáskönyv
- magisztrátus jegyzőkönyve

MAGISZTRÁTUSI JEGYZŐKÖNYVEK

Debrecen: 1547-1557, 1564-1569; Kecskemét

BELTERÜLET FELOSZTÁSA:

Negyed

(járás, Viertel, fertály, kerület)

Ált. 4 pl. Bártfa, Bbánya, Brassó, Cegléd, Eger, Eperjes, Kecskemét, Körmöcb., Lőcse, Nagykőrös, de pl. Kolozsvárott 5, Debrecenben 6 (2 x 3), a Főtérré minden negyed kifut, főbb kapuk felé futó utcák szerint, vezetője a **negyedmester**, **Viertelmeister**, **fertálykapitány** (Kolozsvár), **kisbíró** (Kecskemét), **utcakapitány** (Debrecen)

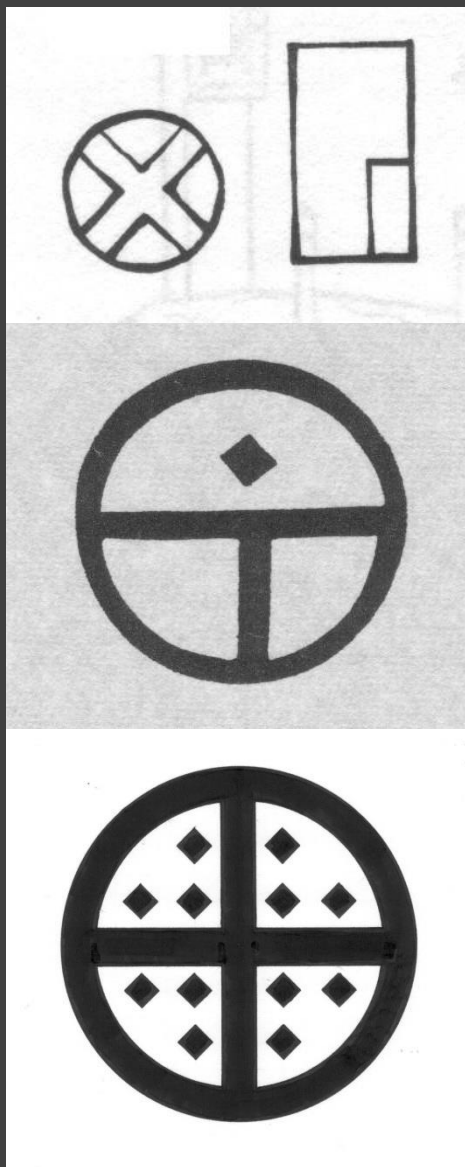
Tized

Kolozsvárott 111, Kecskeméten 20 (18), Eger, Nagykőrös 10 (itt kerület), Körmöc, Dés, Zilah (itt kalandos), vezetője a **tizedes**, alantasai: a **tízházgazdák** (Debrecen)

Tizenketted

(Rott)

Besztercebányán 22 (11-36 ház), Lőcsén 48 (11-18 lakos), vezetője a **Rottmeister**

KÖZIGAZGATÁS:

Fekete község

az összes választópolgár

Fehér község (communitas)

ált. 60 - 100 fős, választott testület, tagjai az esküdtek, illetve szenátorok, vezetője a **szószóló**, tagjai ált. csak **polgárjoggal**, ill. legalább **háztulajdonnal** rendelkezők lehetnek, **vagyon**, **nemzetiség** és **céhtagság**, illetve **negyedek (asztalok)** szerint csoportosulva

Magisztrátus (tanács)

6 - 12 fős testület, vezetője a **főbíró**

Választás: évente (ált.)

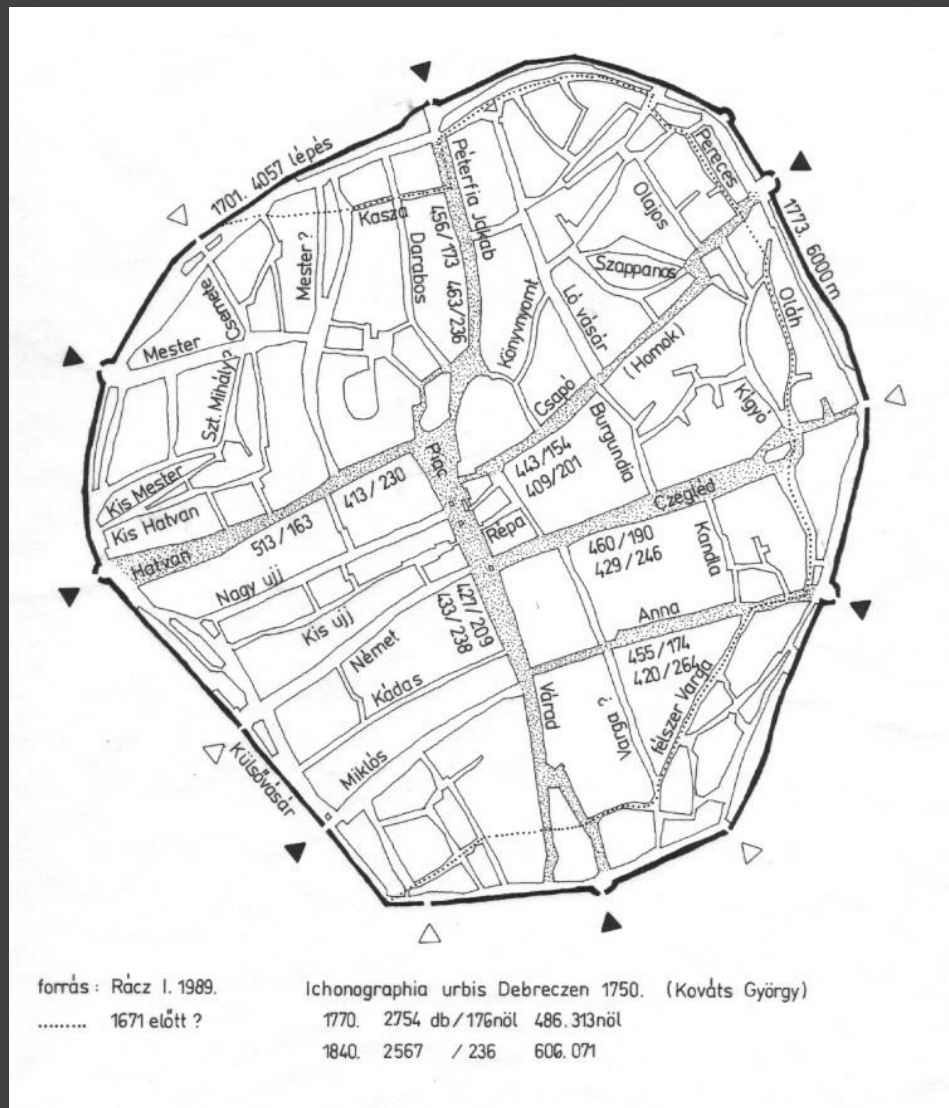
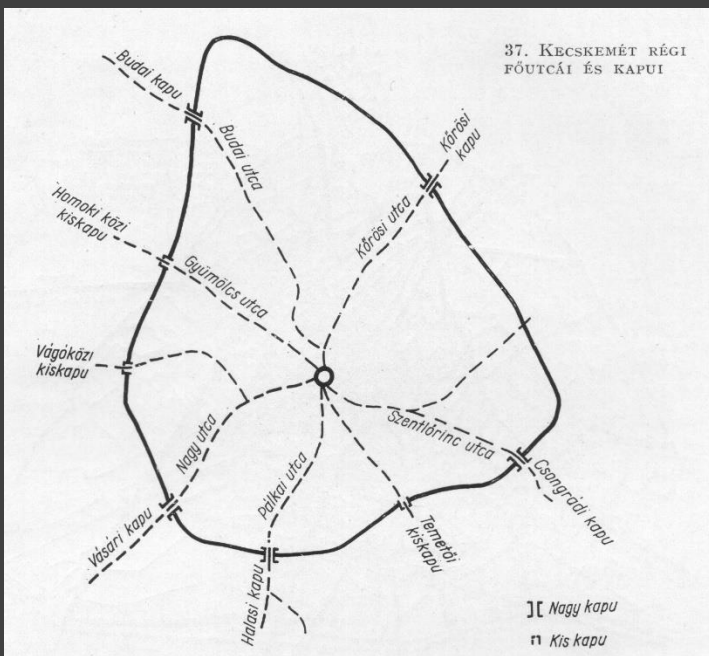
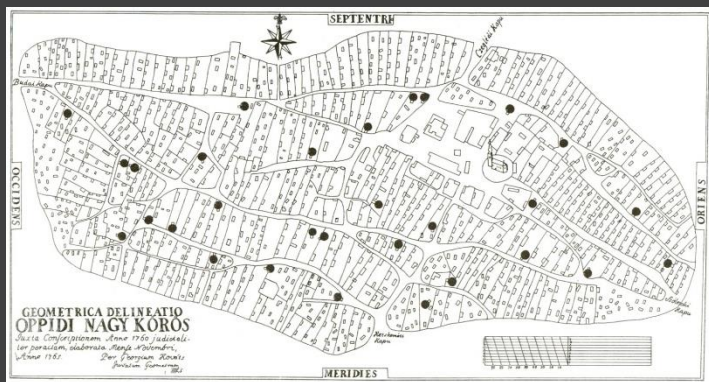
Napi ügyek: magisztrátus

Rendkívüli ügyek: fehér község és magisztrátus együtt (pl. bíróválasztás, átadás-átvétel, határjárás)

A KÖZIGAZGATÁS SZERVEZETE

BELTERÜLETI ÉS KÖZIGAZGATÁSI FELOSZTÁS

CEGLÉD	KECSKEMÉT	NAGYKŐRÖS	DEBRECEN
<p>4 tized a négy kapuhoz (Budai-, Berényi-, Szolnoki- és Kőrösi-) futó négy főutca és a hozzá kapcsolódó mellékutcák</p>	<p>4 járás a járások tizedekre tagolódnak (általában 20 tized van)</p>	<p>4 járás a négy kapuhoz (Budai-, Ceglédi-, Szolnoki- és Kecskeméti-) futó főutca és a hozzá tartozó mellékutcák a járások kerületekre tagolódnak (általában 10 kerület van)</p>	<p>2 járás (Alsó- és Felső-) a járások három-három főutcát és a hozzájuk kapcsolódó mellékutcákat foglalják magukba a hat főutca (Péterfia, Csapó, Cegléd, Varga –vagy Anna –, Hatvan és Piac utca) a hozzá kapcsolódó 19-20 mellékutcával egy-egy (összesen hat) kerületet alkot.</p>
<p>a tizedek élén álltak a tizedesek, alattuk működtek az utcakapitányok külső tanács: hatvan tagú</p>	<p>a tizedek élén tizedbíró állt, alattuk működtek a tizedesek („tizedvizsgálók”), illetve a melléjük rendelt „két jó gazda”</p>	<p>a járások élén álltak a tizedesek, alattuk működtek az utcakapitányok</p>	<p>az egyes kerületek maguk intézték saját ügyeiket az utcagyűléseken, saját pénzalapjuk volt, az „utcaszer” kerületenként 10-10 küldött („utszabéli esküdt uraimék”) vett részt nagytanácsban („választott hites községben”) Az egyes utcák utcakapitányt választottak, akinek a munkáját a tizedesek, illetve a tízházgazdák segítették.</p>
<p>belső tanács: 4, majd 12 tagú a főbíró 3 jelölt közül az uradalom választotta ki</p>	<p>12, majd 24 tagú magisztrátus, élén a főbíróval</p>	<p>4, majd 12 tagú tanács, élén a főbíróval és a másodbíróval</p>	<p>12 tagú magisztrátus, élén a főbíróval</p>

FŐBÍRÓ

MAGISZTRÁTUS
12 esküdt polgár

60 tagú
NAGYTANÁCS
(Szenátus)
(választott hites község)

kerületek

Péterfia
utcakapitány
fizedesek
fízházgazdák

Csapó
utcakapitány
fizedesek
fízházgazdák

Cegléd
utcakapitány
fizedesek
fízházgazdák

Varga
utcakapitány
fizedesek
fízházgazdák

Hatvan
utcakapitány
fizedesek
fízházgazdák

Piac
utcakapitány
fizedesek
fízházgazdák

ZSIGMOND 1405. ÉVI VÁROSI DEKRÉTUMA

„3. § ...országunk főpapjainak, báróinak és tekintélyesebb előkelőinek, valamint ama követeknek tanácsára az e részben történt érett megbeszélés után az egész ország java és békességes állapota kedvéért s annak nyilvánvaló hasznára végeztük, határoztuk és rendeltük, hogy néhány városokat védfalakkal kell körülvenni, némely szabad községeket vagy mezővárosokat a városok rangjára kell emelni, némely, inkább visszaélésnek látszó szokást el kell törölni, másokat mérsékelni kell és meg kell javítani, némelyeket újonnan is meg kell állapítani, mint alább következik.

4. § És erre az elhatározásra főképpen annak az egy dolognak a megfontolása indította akaratunkat, hogy ez az ország az elmúlt időben, amint ezt a magyarok krónikáiban olvashatjuk, különböző csapások következtében, melyeket [...] legutóbb a törökök mértek rá, gyakran siralmas pusztításokat, a népnek igen sanyarú elhurcolását s egyáltalán számtalan borzalom nélkül elő nem sorolható és felbecsülhetetlen károkat volt kénytelen elszenvedni egyes-egyedül azért, **mert kőfalakkal ellátott városok vagy egyéb várépítmények hiánya és fogyatékosága miatt nem voltak oly erősített helyei, ahol az emberek vagyonukkal elzárkózhattak és meghúzódhattak volna, sőt ellenkezőleg, mindenük a szabadban prédára volt kitéve az ellenségnek.**”

A VÉDELEM SZERVEZETE

HÁZTULAJDON → ÉRDEKELTSÉG → KÖZÖS FELELŐSSÉGVÁLLALÁS

(nemesek beköltözésének korlátozása, polgárjog ált. háztulajdonhoz kötött)

HADISZERVEZET (Brassó példáján)

- Polgárhad: minden polgár kötelessége a város védelme a falakon belül, saját fegyverrel (íj, bárd, puska), a kijelölt **falszakaszon** a tizedesek vezényletével
- Céhtagok: a céhek fenntartják és védik a **tornyokat, bástyákat** egy tűzmester vezetésével, a tűzfegyvereket és a lőszert biztosítják, részt vesznek a **tűzvédelemben**
- Zsoldosok: külső hadmozdulatokban, fellegvár védelmében vesznek részt a várnagy vezetésével
- Városgárda: állandó polgárőrség, vagyonvédelem, tűzvédelem
- Vezérkar: Főbíró és 4 fertálymester, a szenátorok hadnagyként egy-egy tornyot felügyelnek
- Gyakorlás: Évente hadgyakorlat, egyéni fegyverek használatának rendszeres gyakorlása (lövészegylet), kötelező testedzés (tornapálya), a polgárokat a tizedesek rendszeresen ellenőrzik
- Felkészülés: Idegenek távozása, illetve bejelentése, kutyák elűzése
- Szankciók: érdekeltség a védelemben (háztulajdon), nemesség távoltartása, veszély esetén költözés, utazás tiltása, szökés súlyos büntetése halál, illetve jelentős pénzbüntetés, melyet a védművek karbantartására fordítanak
- Egyéb: Diplomáciai tevékenység (városszövetség, követjárás)

VÉDEKEZÉS

AKTÍV
(Debrecen)

PASSZÍV

EGYÉNI

lakóház
palota
lakótorony
vár

CSOPORTOS

IDEIGLENES

mentsvár
fellegvár
templomerőd
erődtemplom
(Kolozsvár)

ÁLLANDÓ

árok
sánc
kerítés
fal

AZ AKTÍV VÉDEKEZÉS

DEBRECEN:

„...ez mezőben épült, erős kerítés nélkül való, csak engedelmességhez szokott város **nem fegyverrel, hanem okos magakalmazással és mindenféle adommal...**” tudta magát megvédeni.

(Barta Boldizsár, XVII. szd. 2. fele)

„soha minket fegyverrel meg nem oltalmaztak, hanem minden időben **mi magunk mentünk, bármely ellenünk fenekedő tábor elébe,** és tőlünk telhető kedveskedés mellett úgy rimáinkodtunk megmaradásunkért.”

(Balla János, XVIII. szd.)

NAGYKÖRÖS:

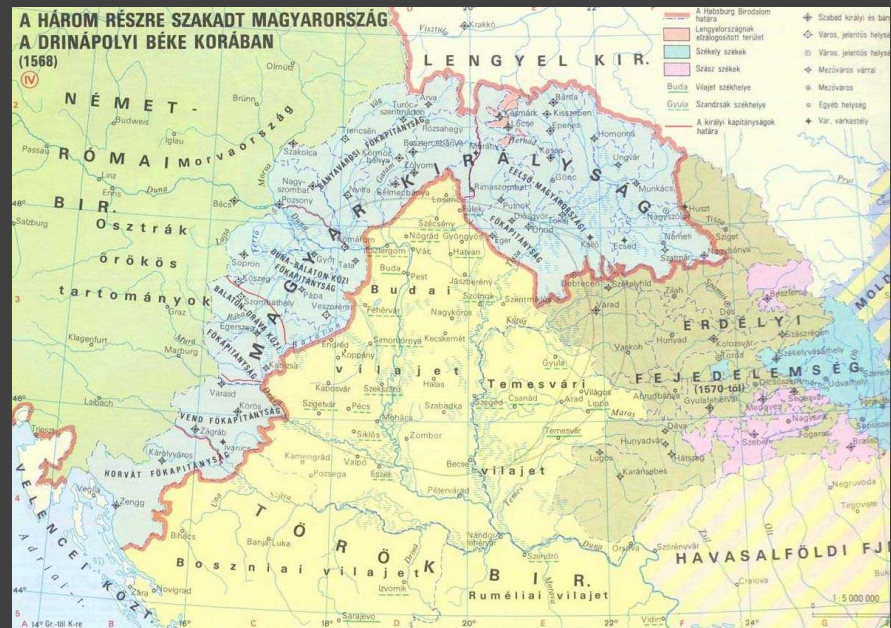
„Ezen időben a sok ellenségtől kivált a' Pogányságnak sűrű fel' s alá való járásától a' Helységek, még Városok is igen megromlottak, elfogytanak, sőt többnyire el is pusztultanak egynehány esztendő alatt; a' mint hogy Anno 1552. Kőrös városa conscribáltván, 52 sessioknál több nem találtatott, mely elpusztulását a' Városnak a' Török Császár akkori Fő Vezére, és Budai herélt Ali Basa tapasztalván, Kőrös Várossának írásbeli Privilégiumot adott, mely máig is megvagyon a' Város Archivumában', melynek értelme ez: Hogyha ez Országból akar mely emberek, Jobbádjak Kőrösre lakni mindenének, onnan őket senki ki ne űzhesse, hanem a' Város had maradjon, mint Császár számára való Város had épüljön jobban jobban.”

(Balla Geregely, XVIII. szd. 1. fele)

KECSKEMÉT:

A beszélő köntös

kaftán III. Mohamed szultán udvarából
III. Mohamed szultán
A török hódoltság térképe

SZABÓ MAGDA: KIÁLTS, VÁROS!

„Jajgass, kapu, kiálts, város!” (Ézsaiás 14. 31.)

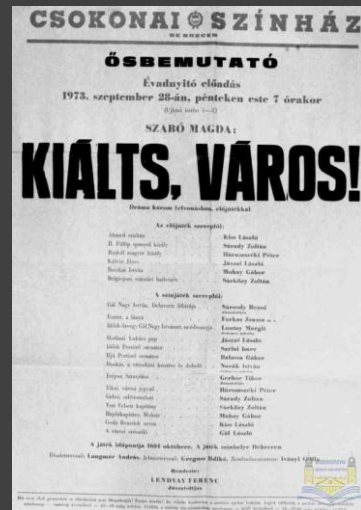
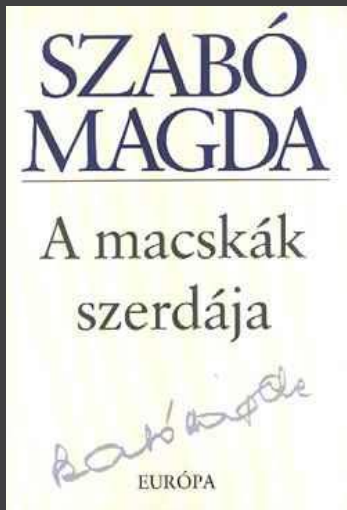
„Ez mezőben épült, erős kerítés nélkül való, csak engedelmességhez ragaszkodó Debrecen nevű várashoz, édes lakó hazámhoz és helyemhez sokszor Isten még az idegenekből is jóakarókat szelidített.”

(Barta Boldizsár, 1666)

„Soha minket fegyverrel meg nem oltalmaztak, hanem minden időben mi magunk mentünk, bármely ellenünk fenekedő tábor elébe, és tőlünk telhető kedveskedés mellett úgy rimázkodtunk megmaradásunkért.”

(Ballá János, XVIII. szd.)

„Itt munkás emberek éltek régtől fogva, és kezük szüntelen iparkodásával gazdag várost teremtettek, amelynek sokáig nem volt más ellensége, csak a sáska, az aszály, a tűz. **Aztán labda lett belőle, amellyel a hatalmasok labdáznak, s hogy le-lefegyék a kezükből időnként az urak, fizetünk nekik.**”

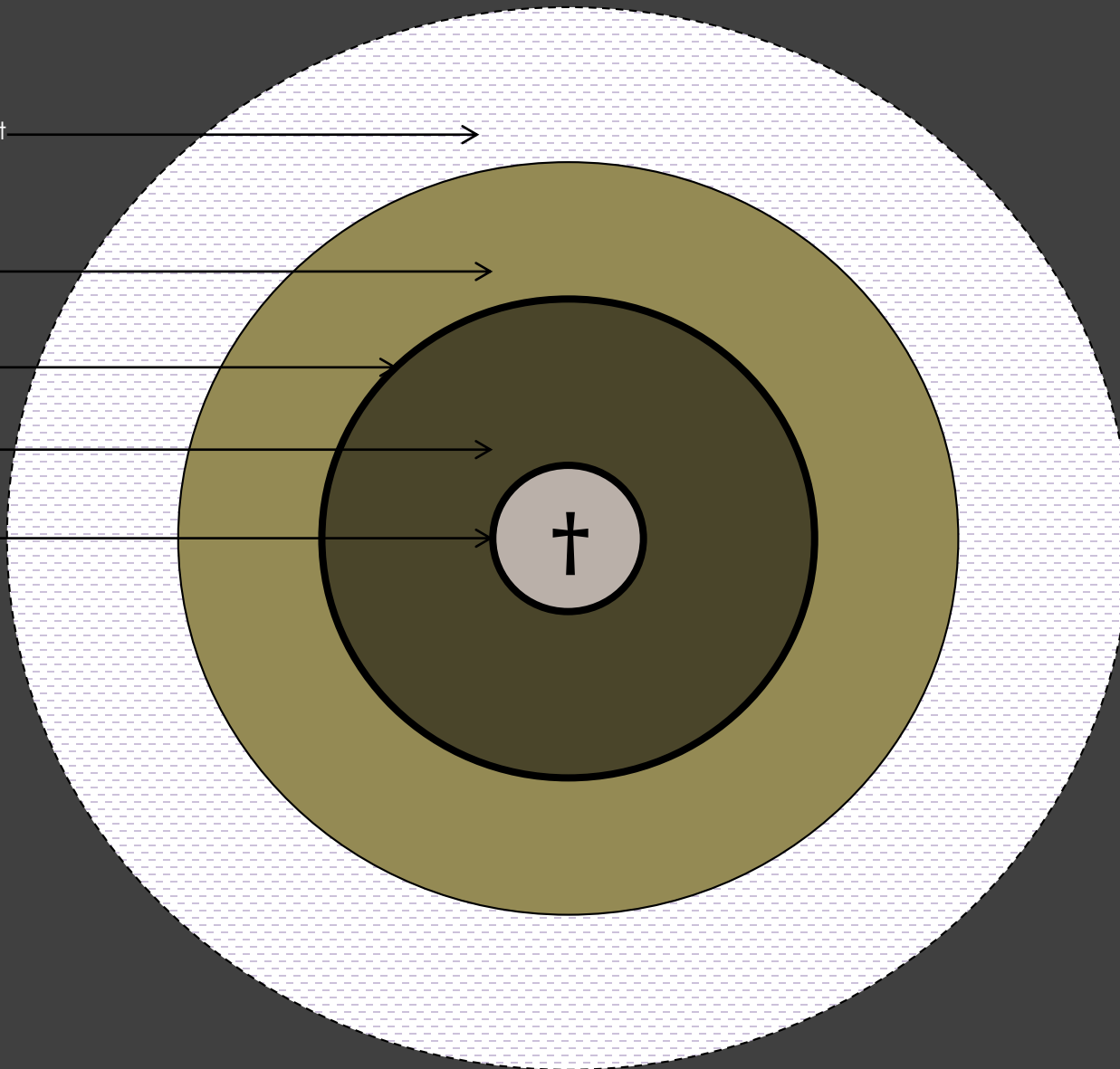
mocsaras terület

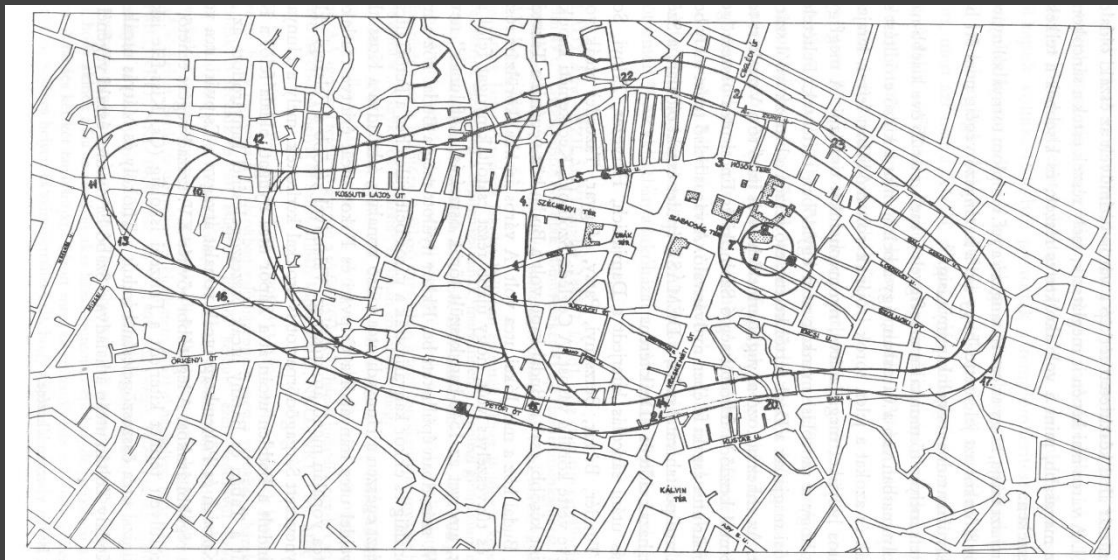
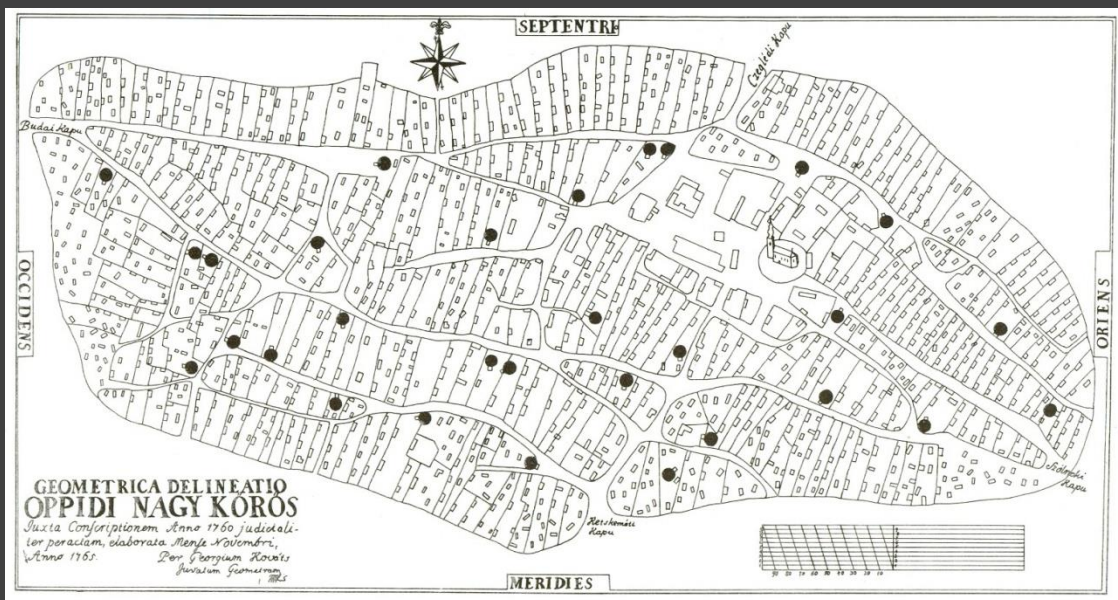
aklok

árok és sánc

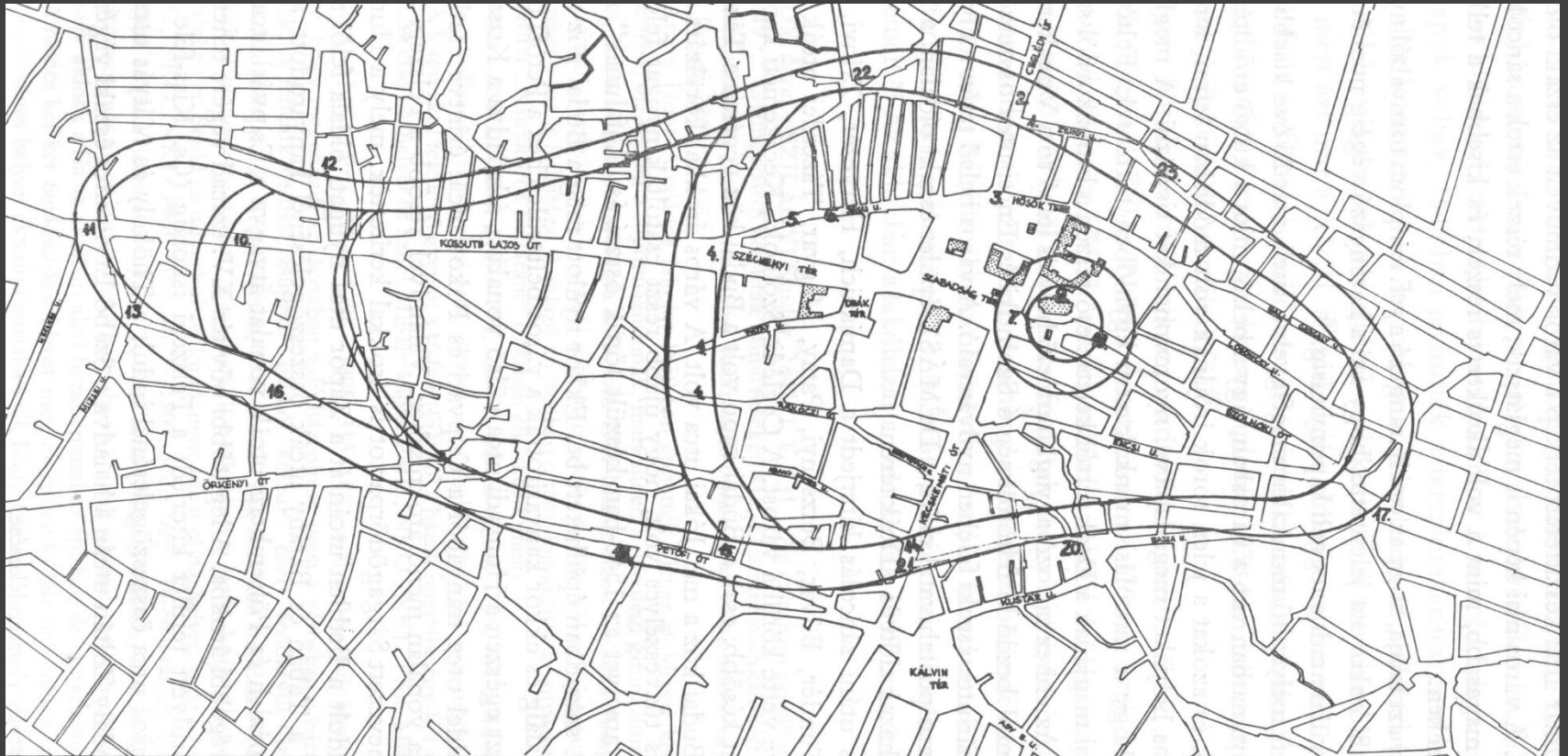
belsőség

árok és sánc
vagy fal

NAGYKÖRÖS SÁNCAI

1. 30 m széles árok, belső oldalán tömésfal 2. Ceglédi kapu 3. veremkút 4. 4 m mély és 6 m széles rézsűs falú árok 5. 4 m mély árok belső oldalán tömésfallal 9. 3 m mély és 5 m széles árok 10. 2,5 m mély és 20 m széles árok 11. 4 m mély és 10 m széles árok 12. kettős árok 11-12 m széles árkok, köztük 18-20 m széles sávval, a belső árok 3 m, a külső 2 m mély 15. kettős árok, a belső 16 m széles, ettől 5 m-re húzódott a külső, 23 m széles árok 16. 4 m mély és 38 m széles árok 19. templom kettős sáncárka 16 m széles belső és 35 m széles külső árokkal, közte 14 m széles sávval 23. 2,5 m mély és 3 m széles árok

A sáncok a város körül a legmélyebb területeken haladtak, általában víz állt bennük. Az árkok belső oldalán töltés, illetve tömésfal futott, tetején tüske bozóttal, gallyakkal. Gyakran a töltést is cölöpsorokkal merevítették.

I. Bronzkori sánc II. tatárjárás után III. XV. szd. közepe IV. XV. szd. vége

„...parancsoltatott: mind Kecskeméth mind Kőrös a' templom körül egy darabon nagy, mély árokkal sáncz forma kerítést tsinálna magának, mellyet a' két város igen kevés idő alatt tehetségéhez és tisztéhez képest el készített, kőrösiek magoknak napkeletrül és napnyugotrul felvonó kaput tsináltattak, délrül pedig és északrul pallók voltak”

„...nem külömben az az egész városnak kerülete más árokkal is körül volt véve, és négy kapukat tartottanak, úgy mint nap keletrül szolnoki kaput, nevezetét tettek, délrül kecskeméti kapu, napnyugotrul budai kapu, északról pedig ceglédi kapu...”

„A' gyalog ráczság mind egy megdühödött farkasok, nagy ostrommal mentenek a' város kerítésének, de semmire sem mehettek, mert a' városnak olly erős bástyái földből, hogy mindjárt nem lehetett meg hágni, azon felül kasokban, és font sövényekből földdel megterhelt töltései környös környül alkalmas magasságúak voltak, azon semmi módon erőt nem vehettek...”. Miközben a ráczok a leírt módon sikertelenül próbálkoztak a sánc megmászásával, addig néhány védő „...a' toronyból alkalmas ráczokat halálíg lött...”

(Balla Gergely, XVIII. szd.)

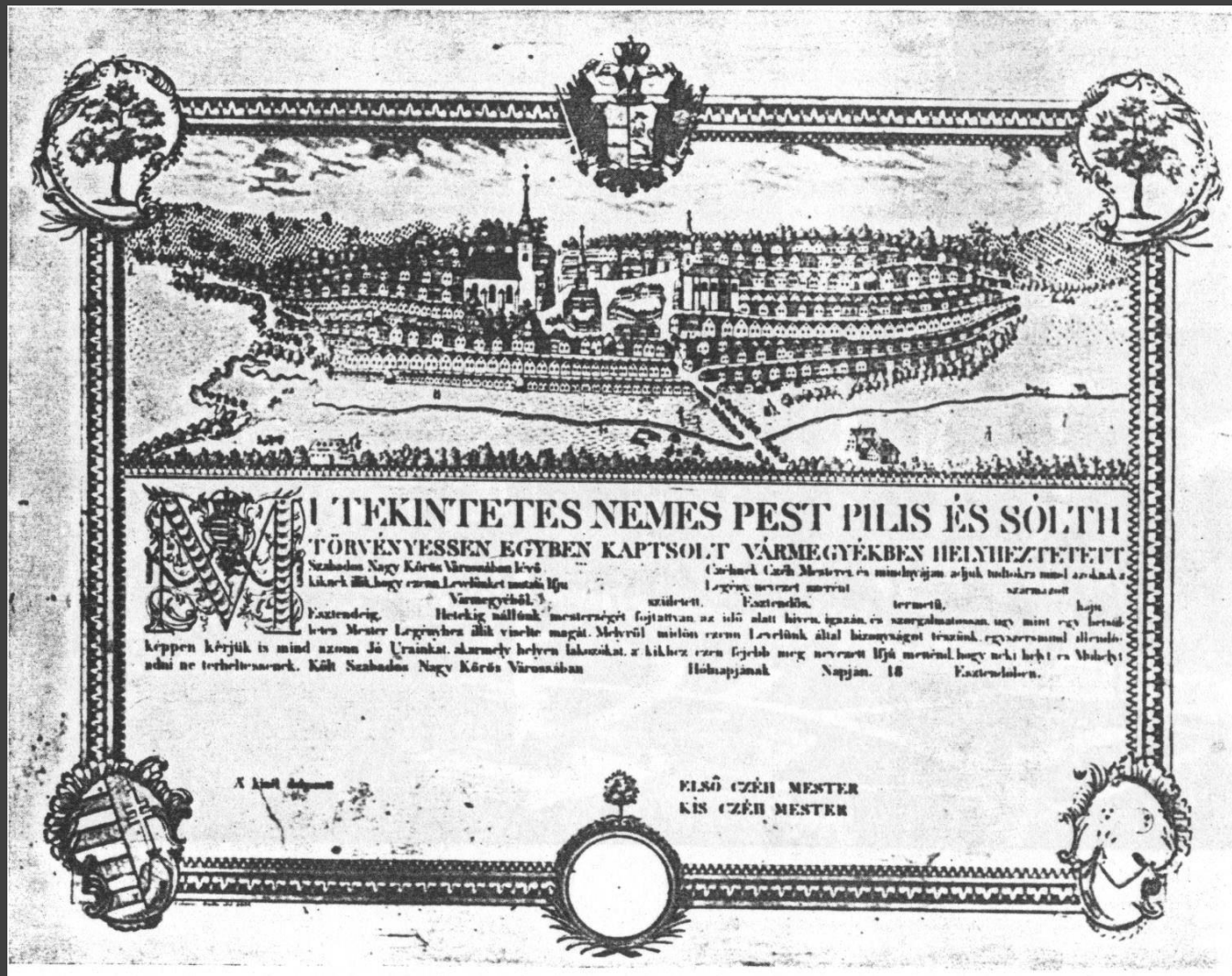
„Minthogy az Varassunk külső Árka rettenetesen és sok helyet annyira el romlott hogi nem csak Ember és Marha által járja hanem sok helyet Szekérrel is ki járnak és honnénd Varassunknak és az Szegénységnek is nagy kára következik. Azért communi consenson irrevocabilliter determinálták, hogy Várossunk külső Árkait kőrös körül meg ásassák és meg uicsák, Tővéssel és ganéval erőssen meg rakják, az Tővéssét az Város Erdejerül Vacsrul vagj Sz Györgirül hozzák, mellynek el kezdésére eö Kglmek minnyájon holnapi napon egi forint birsagh alatt compare allyanak...”

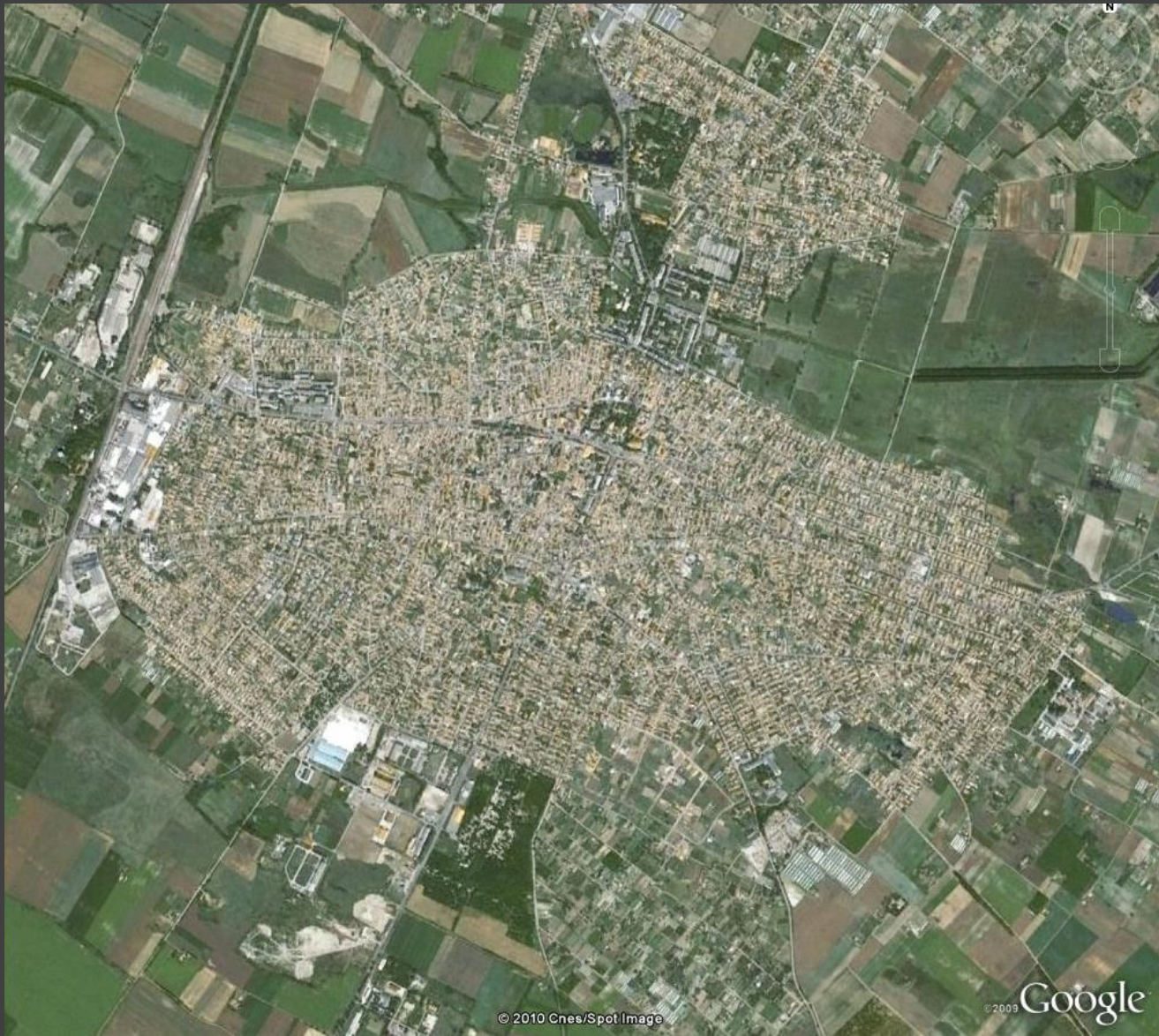
(Magisztrátusi határozat, Kecskemét, 1700)

„volt a' városnak a' templom körül jó sáncza, oda a' közelebb valók magokat idejekben is menedék helyet találtak, de a' távol lakók míg oda futottak, addig levágattak, mint Gulácsi Tamás főnótárius.”

(Balla Gergely, XVIII. szd.)

NAGYKŐRÖS 1815-BEN

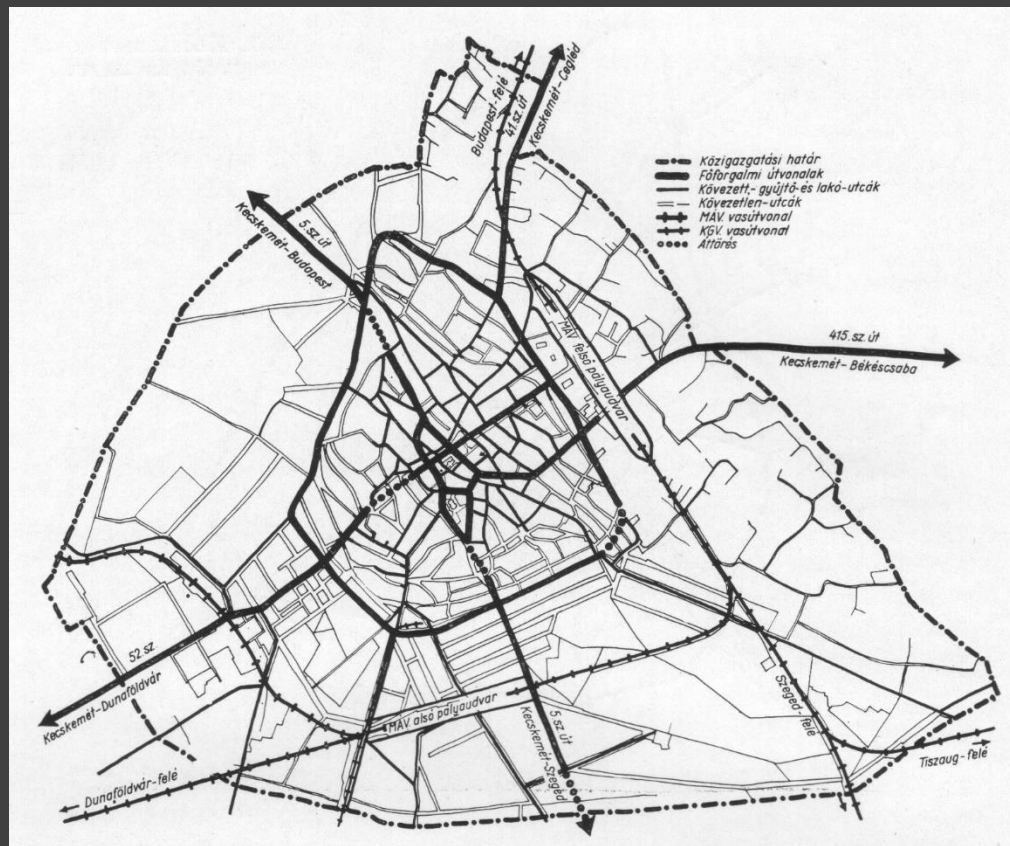
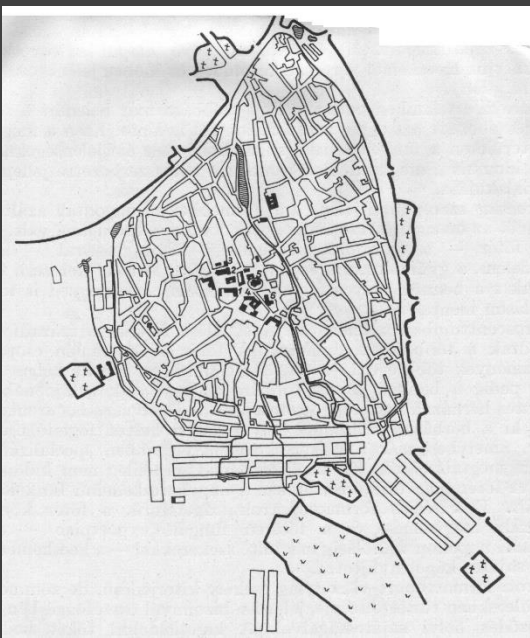
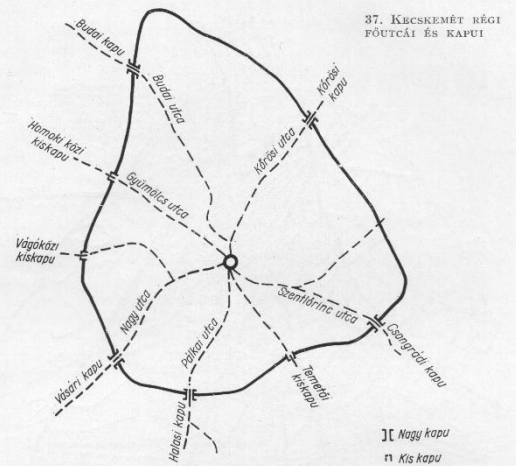

© 2010 Cnes/Spot Image

© 2009 Google

37. KECSKEMÉT RÉGI
FŐUTCAI ÉS KAPUI

KECSKEMÉT, SZT. MIKLÓS-TEMPLOM

KECSKEMÉT SÁNCAINAK EMLÉKÉT ŐRZŐ UTCARENDSZER

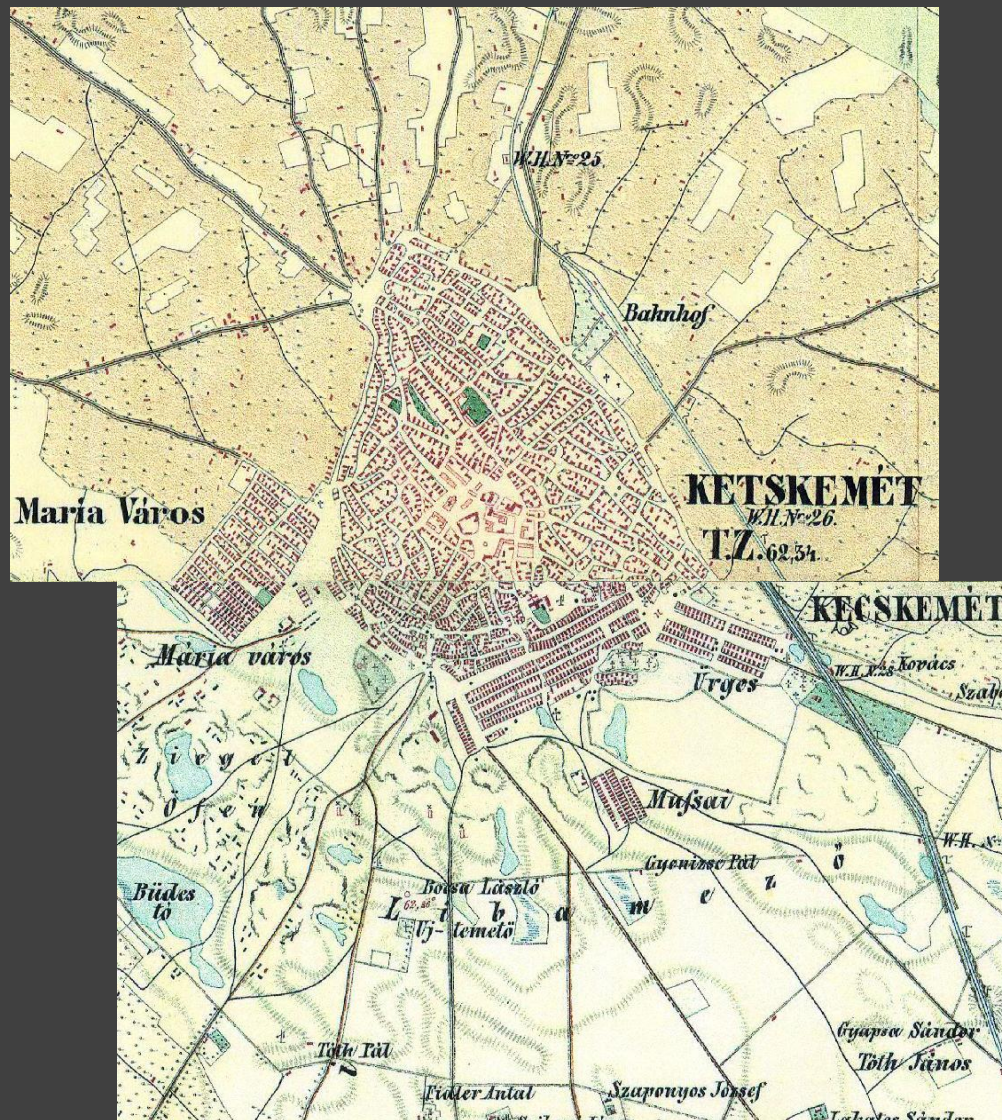
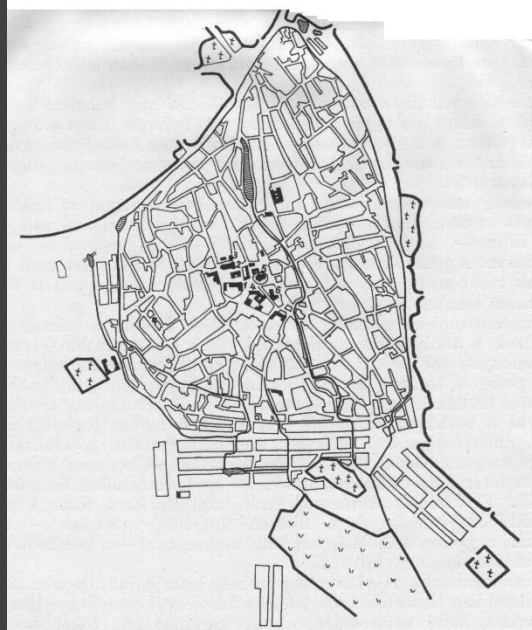
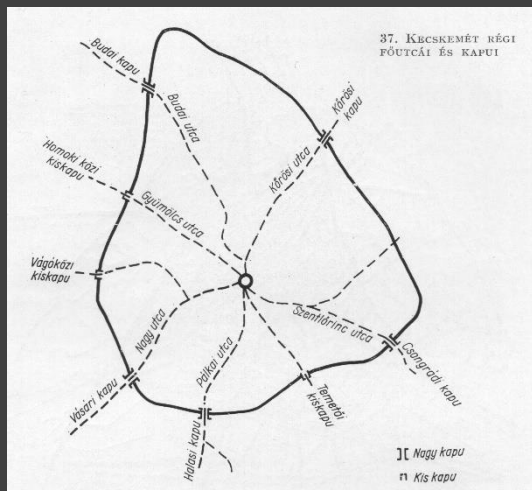
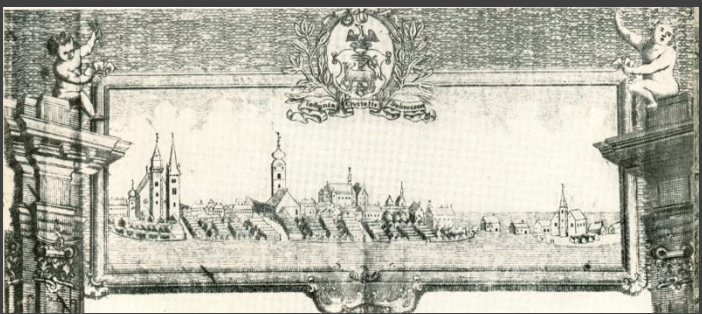
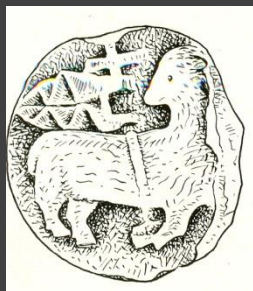
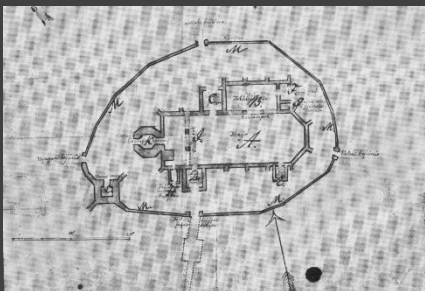

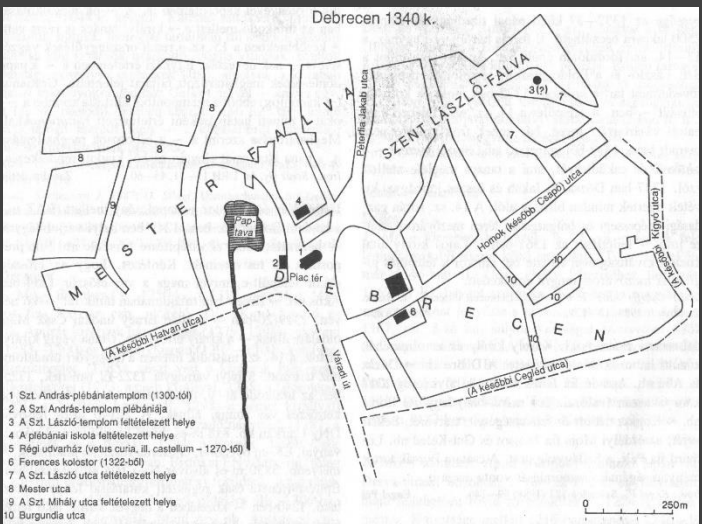

Image © 2010 GeoEye

© 2009 Google

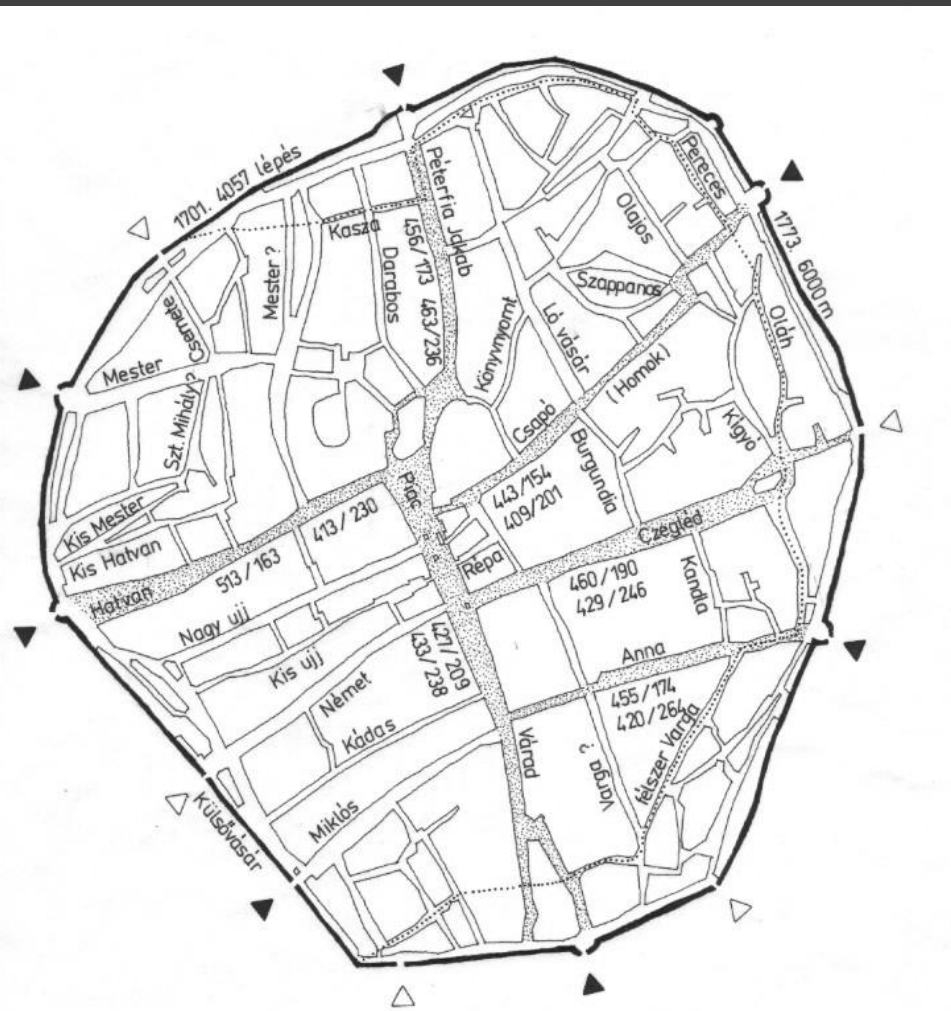

Debrecen 1340. k.

- 1 Szt. András-plebániatemplom (1300-tól)
- 2 A Szt. András-templom plebániája
- 3 A Szt. László-templom feltételezett helye
- 4 A plebániái iskola feltételezett helye
- 5 Régi udvarház (vetus curia, ill. castellum – 1270-10)
- 6 Ferences kolostor (1322-ből)
- 7 A Szt. László utca feltételezett helye
- 8 Mester utca
- 9 A Szt. Minkály utca feltételezett helye
- 10 Burgundia utca

0 250m

forrás: Rácz I. 1989.

..... 1671 előtt ?

Ichonographia urbis Debrecen 1750. (Kováts György)

1770. 2754 db / 176nől 486. 313nől

1840. 2567 / 236 606. 071

„egy nagy mezőváros, nincs fal és kapu körülötte, hanem **csak sövény és garádja.**”

(1535)

„négy oldalról mély árok övezi a várost s minden oldalról hat kapuja van. E város árkaival erősebb a várnál is.”

(Evliya Cselebi, 1664)

„Noha a mi városunk csak árokkal és tövistöltéssel kerítettett körül, mindazonáltal Isten őfelsége annyi sok veszedelmes állapotban, kegyetlen ellenség ellen is erőssé tett és megoltalmazott a városban bennünket; ezután **e kerítés erősségünk leszen Isten után** és keresztény vigyázásunk után, s azt [...] meg kell tartanunk, vagy Isten csendességét adván, erősítenünk kellek. [...] **aki ez ellen cselekszik, keze elvágassék.**”

„a városfalat **sövény** veszi körül, a kapukat, mint a mi bekerített területeinket **tüske és csipkebokor** övezi.”

(Robert Townson, 1793)

„se fala, se kerítései nincsenek, csak néhány helyen **palánkja és gyepeje**, ezért nappal és éjjel egyaránt könnyen be lehet menni.”

(Johann Christoph Wagner, 1705)

„a város sántza nagyobb részént nagy pusztulásban vagyon, **az árok bé töltődött**, az ott lévő lakosok minden tartózkodás nélkül horgyák a sántzról a tövisset s **rist** [értsd: rést] **tsinálnak.**”

(1776)

„Nem tudom elképzelni, hogy milyen indokok késztetnek 30 000 egyént arra, hogy olyan helyen éljenek, ahol nem állnak rendelkezésükre sem források, sem folyók, sem építőanyag, sem tűzifa. A szőlőktől is távol van. Igaz, hogy Debrecent városnak tartják, kiváltságai is vannak, falunak mégsem lehet tekinteni, amelyek között a legnagyobb kiterjedésű Európában, de a legnyomorúságosabbak közül való, jóllehet lakói távolról sem élnek szegénységben.”

(Robert Townson, 1793)

DEBRECEN SÁNCÁNAK EMLÉKÉT ŐRZŐ UTCAREND

